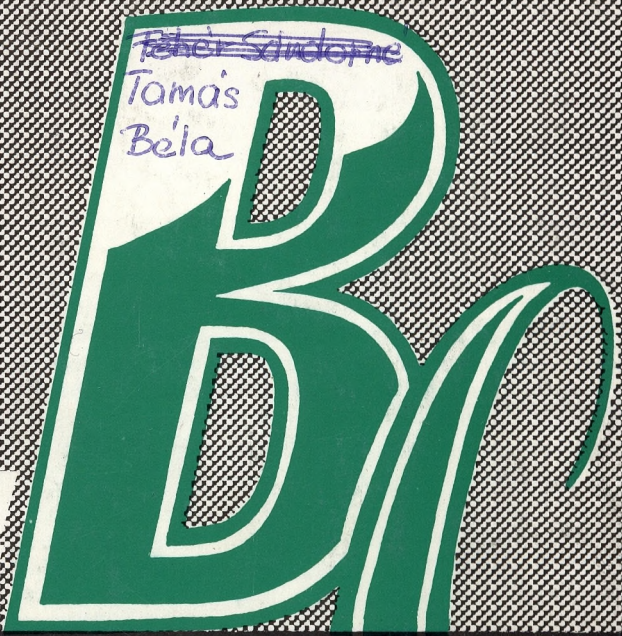

~~Féher Sándor~~
Tamas
Bela

**SZAKMAI
FOLYÓIRAT**

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

1992. 2. SZÁM
JÚNIUS

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Az Igazságügyi Minisztérium
Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Sajtótrodájának szakmai folyóirata

Megjelenik negyedévenként * Tizenegyedik évfolyam 2. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Elnök:

DR. TARI FERENC

Tagjai:

DR. ESTÓK JÓZSEF,
DR. FEKETE MIHÁLY,
GARAMI LAJOS,
MEZŐ LÁSZLÓ,
DR. NAGY FERENC,
PADOS JÓZSEF,
SCHNEIDER GYULA,
VESZELKA VENDEL,
DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

DR. FARKAS TIBOR

Szerkesztő:

TURBÓK ATTILA

Rovatvezetők:

Csere László, dr. Csordás Sándor, Fejes Imre, dr. Lőrincz József, Németh Gyula, Vincze Tamás, Turbók Attila

A szerkesztőség címe:

Bp. V.,

Nagysándor József u. 4. 1054.

Telefon és telefax: 112-0090

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Bernáth Csaba újságíró, a Börtönújság munkatársa. *dr. Boros János*, az Országos Parancsnokság nemzetközi kapcsolatok önálló osztályának munkatársa, *dr. Csordás Sándor*, az Országos Parancsnokság biztonsági főosztályának vezetője. *dr. Estók József*, az országos parancsnok általános helyettese, *Gáfor János*, a márianosztrai börtön parancsnok-helyettese. *dr. Golts Mátyás*, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnok-helyettese. *Jákob Lajos*, nevelő a Baracscai Börtön és Fogházban. *Kéhhelyi Péter*, a Pálhalmai Börtön és Fogház parancsnok-helyettese, *Kovács Ferenc*, a Fővárosi Bv. Intézet őrparancsnoka. *dr. Kövér Agnes*, tudományos kutató, *dr. Lőrincz József*, a Rendőrtiszti Főiskola büntetés-végrehajtási tanszékének vezetője, *dr. Menning Éva*, ideg-elmegyógyász szakorvos, *Módos Tamás*, az Országos Parancsnokság büntetés-végrehajtási főosztálya helyettes vezetője, *dr. Németh Gyula*, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka. *Pardi Anna* újságíró, *dr. Sárdi Miklós*, az Országos Parancsnokság büntetés-végrehajtási főosztályának helyettes vezetője, *dr. Tari Ferenc* országos parancsnok, *Vincze Tamás*, az Országos Parancsnokság kutatásszervezési és nemzetközi kapcsolatok önálló osztályának vezetője, *Viola Anna* újságíró.

Fotó: *Bernáth Csaba*, *Csatorday Zoltán* és *Turbók Attila*

A folyóirat előfizethető az MNB 235-90-164-5010 számú csekkszámán vagy a szerkesztőségben.

Előfizetési díj egy évre 200 forint.

Készült az MH OKAK Nyomdájában

Felelős vezető:

MÉSZÁROS JÁNOS

Az Európa Tanács szakértői Budapesten

Konzultáció a törvényjavaslat tervezetéről^x

A tizenhárom évvel ezelőtt született 1979. évi 11. sz. büntetés-végrehajtási tvr.-t módosító törvényjavaslat tervezetéről háromnapos konzultációt szervezett a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, amelyre meghívta az Európa Tanács jogi ügyek igazgatóságának neves, nemzetközileg elismert szakértőit, s felkérte őket, hogy véleményezzék a javaslatot. Joggal reméltük, elméleti és gyakorlati tapasztalataik elősegítik, hogy többszörösen egyeztetett, az európai normákat, a jogállamiság követelményeit érvényre juttató módosító javaslatot terjesszünk a kormány és a parlament elé.

Szakértőnek felkértük *Norman Bishop* urat Svédországból, *Kenneth Neale* urat Nagy-Britanniából és *William Rentzmann* urat Dániából, jelen volt még *Dr. Moldoványi György* főosztályvezető, *Dr. Vóók György* osztályvezető ügyész, *Dr. Nagy Ferenc* egyetemi tanár, valamint a büntetés-végrehajtás vezető szakemberei, akik részt vettek a törvényjavaslat előkészítésében.

A konzultációt *Dr. Bárd Károly* helyettes államtitkár úr bevezető előadása nyitotta meg. Három napon át a következő témakörök kerültek szóba: *Az elítéltek jogai és kötelezettségei, az előzetesen letartóztatottak helyzete, az elítéltek kezelése, a büntetés-végrehajtási intézetek belső rendje, a jutalmazás, büntetés lehetősége, az igazgatók hatásköre, felelőssége, a büntetés-végrehajtási bíró szerepe, az elítéltek elhelyezése, ellátása, tartása, az elítéltek munkavégzése.*

A tanácskozás igazolta, hogy a magyar büntetés-végrehajtás fokozatos fejlesztését az Európai Szabályok szellemében képzeljük el, egyben annak is bizonyítékát kaptuk, hogy az ET ilyen törekvéseinkhez konkrét segítséget nyújt. Ez a konferencia már a második lépcsőfoka kapcsolatainknak. Megteremtette annak lehetőségét, hogy az együttműködés folyamatossá váljék, így a jövőben rendszeresen sor kerülhet a kölcsönös tapasztalatcserére.

A konferenciának nem lehetett célja a magyar büntetés-végrehajtás gondjainak, problémáinak teljes körű áttekintése és megoldása, a vita és konzultáció azonban lehetőséget kínált arra, hogy elképzeléseinket összekössük az európai gyakorlattal és szemlélettel, s ez a konkrét törvényjavaslat véglegesítésénél nagyon hasznos lesz.

Szándékaink és elképzeléseink összhangban vannak az európai gondolkodással, de meg kell jegyezni, hogy a működési feltételek terén jelentős elmaradásunk van. Így korszerűsítéseink csak hosszabb távon érvényesíthetők. Külön köszönetet érdemel, hogy a szakértők felhívták a figyelmet azokra a kérdésekre, amelyek európai szellemű, korszerű szabályozása kevésbé függ az anyagi feltételektől.

Nagyon konkrét, gyakorlatban hasznosítható véleményeket kaptunk az elítéltek jogi helyzetéről, a jogorvoslat lehetőségeiről, az intézetek belső rezsimjére, az igazgatási

^x A tervezet a mellékletben közöljük.

hatáskörökre vonatkozóan, a fegyelmezés és jutalmazás lehetőségeiről. Az elítéltek osztályozásáról, a differenciálásról, a kezelési módszerekről megfogalmazott véleményeket is alkalmazni tudjuk.

A javaslat által képviselt filozófia és a konkrét megoldások megerősítése mellett számos olyan észrevétel is elhangzott, amelyeket indokolt és célszerű a tervezeten átvezetni, még a kormány elé történő előterjesztés előtt.

Például az elítéltek jogi helyzetének megfogalmazása elsősorban azt tükrözze, hogy az elítéltek állampolgári, emberi jogai a büntetés-végrehajtás alatt is élnek, gyakorlásuk lehetősége csupán úgy módosul, amennyire a szabadságvesztés rendje azt szükségessé teszi. *A törvény ne kívánja külön jogokkal felruházni az elítélteket, inkább a személyzet részére fogalmazzon meg normákat, köteleességeket.* Adjon standard szabályokat, ezeket vessük alá a gyakorlat kritikájának. Az összhangot pedig bíróság vagy ombudsman vizsgálja. A társadalmi kontroll úgy is megvalósul, ha a különböző területekre vonatkozó jogszabályok érvényesek az elítéltekre is (pl. munkavédelem). Csak ott legyen eltérő a szabályozás, ahol ez külön indokolt, de közben engedjen szabadságot a végrehajtásban. A javaslatnak foglalkoznia kellene továbbá olyan alapvető kérdésekkel is, mint a végrehajtási fokozatok, a foglalkoztatás és a társadalmi kontroll. *Konkrét javaslatként felvetődött, hogy az elítéltek ismerhessék meg az Európai Börtön szabályokat. A törvény pedig mondja ki, hogy az elítélt személyes szférájának védelmében kivételeknek*

A szakértők szerint a tervezet kilencven százalékában megfelel a legkényesebb igényeknek

van helye. A diszkriminációt tiltó rendelkezésben szerepeljen a nemek szerinti diszkrimináció tilalma is. A személyes szabadságot érintő korlátozó szabályok — mint például a motozás — kerüljenek törvényi szintre.

Több kritika érte az előzetesen letartóztatottak helyzetének szabályozását. Helyes lenne, ha ezzel nem a büntetés-végrehajtási törvény, hanem külön törvény foglalkozna. Nem szerencsés, hogy külön történik a büntetés-végrehajtási intézetben, a rendőrségi fogdában és a katonai fogdában foganatosított előzetes letartóztatás szabályozása. Ellentmondás, hogy az ártatlannak vélelmezett előzetes letartóztatottakra sok tekintetben szigorúbb szabályok vonatkoznak, mint az elítéltekre.

A résztvevők pontos, következetesen alkalmazott terminológiát javasoltak például az elítéltek kezeléséről, neveléséről, a korrekciós tevékenységről. A bánásmódra vonatkozóan pedig javasolták az Európai Börtönsszabályzat szövegezésének megfelelő megfogalmazást. Ettől eltérőnek találták azt a megoldást, amely a fellebbezés költségeit, vagy annak egy részét, az elítéltre hárítja. *A szakértők álláspontja szerint a büntetés-végrehajtás állami feladat, annak költségeit az államnak kell viselnie.*

Javasolták továbbá az elítéltek veszélyességére vonatkozó előírások pontosítását. Külön kezelhetők, akik valóban potenciális veszélyt jelentenek a biztonságra, a társadalomra, s nem célszerű őket együtt kezelni a magatartási zavarokkal küzdő, problematikus személyekkel.

Az elítélteket kötelező lenne tájékoztatni levelezésük ellenőrzéséről, ugyanakkor a felsőbb szervekhez és a nemzetközi szervezetekhez címzett leveleik ne legyenek cenzúrázhatók.

A büntetés-végrehajtási bíró hatáskörének bővítését nagy előrelépésnek minősítették, de javasolták, hogy az elítélt a jogorvoslat megfontolására kapjon 24 órát.

Javaslat hangzott el arról is, hogy az Európai Börtönsszabályok indoklásának megfelelően szövegezzük meg az elítéltek körében végezhető vizsgálatok, kísérletek lehetőségét, illetve tilalmát. Az elhelyezés normatív szabályozásánál javasolták, hogy az elhelyezés ne csak lakóteret jelentsen, hanem az elhelyezés minőségét is (szellőzés, világítás, higiénia).

Az elítéltek nevelésére, foglalkoztatására vonatkozó szabályozás kövesse az Európai Börtönsszabályok 71. és 72. pontjának felfogását. *Az elítélt kötelezően választhasson tanulás, képzés vagy munkavégzés között, s mindegyik tevékenység azonos jutattással járjon.*

* * *

Megnyugtató, de önelégültségre korántsem okot adó tény, hogy szakértő vendégeink véleménye szerint a tervezet 90%-ban megfelel a legkényesebb igényeknek és a hiányzó tíz százalék is inkább jogtechnikai, megfogalmazásbeli hiányosságokat takar, amelyek viszonylag könnyen megszüntethetők. Természetesen a magyarországi gazdasági nehézségek miatt a készülő bv-reform nem hasonlítható megvalósulásában az országokban lévő viszonyokhoz, de szemléletében, tendenciáiban európai. Külön kiemelték: egyedülálló, hogy egy ország ilyen jellegű törvényét nemzetközi szakértőkkel átvilágíttatja.

Vincze Tamás

A Börtönügyi Társaság dokumentumai

A Magyar Börtönügyi Társaság 1992. március 27-én megtartotta évi rendes közgyűlését. Ezen — többek között — állásfoglalást tettek közzé, hangsúlyozva a társaság abbéli szándékát, hogy továbbra is cselekvő módon kívánnak részt venni a büntetés-végrehajtás reformfolyamataiban.

A társaság elnöksége a Finkey Ferenc Bűnügyi Reform Társasággal közös felhívásban fogalmazta meg azokat a robbanásveszéllyel fenyegető körülményeket, amelyek mielőbbi megoldást igényelnek. A nyilatkozatot megküldték a kormánynak.

ÁLLÁSFOGLALÁS

A Magyar Börtönügyi Társaság megalakulásától kezdve — alapszabályban foglalt céljainak megfelelően — figyelemmel kísérte és támogatta a börtönügy korszerűsítésére, reformjára irányuló erőfeszítéseket. Megnyugvással tapasztaltuk, hogy az elmúlt évben

Dr. Földvári József elnök felolvasta a társaság állásfoglalását

az igazságügyi kormányzat gondos előkészületeket tett a büntetés-végrehajtási tevékenység jogi szabályozásának módosítására, a jogyagnak az európai normák szellemében és a börtönügy belső fejlődésének igényei szerinti korszerűsítésére.

Örömmel fogadtuk az Igazságügyi Minisztériumnak azt — a korábbi évtizedekben jórészt elmulasztott — kezdeményezését, amely a jogszabályok módosításához gyakorlati szakembereinek széles körű bevonását tette lehetővé.

A közeljövőben fontos jogszabálmódosítás, az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendeletet korszerűsítő törvényjavaslat kerül a kormány és a parlament elé. A Társaság alapvető fontosságúnak tekinti, hogy mindazok a javaslatok és észrevételek, amelyek a gyakorlati tevékenység során formálódtak ki és — legjobb meggyőződésünk szerint — elősegítik a végrehajtás irracionális elemeinek elhagyását, ugyanakkor a hatékonyság javítását, kerüljenek a tervezetben mérlegelésre és elfogadásra.

Így indítványozzuk azoknak a javaslatoknak az áttanulmányozását, amelyek a büntetés-végrehajtás szakterületeiről, a Társaság körzeti megbeszéléseiről érkeztek. Ezek az észrevételek különösen a tervezet következő rendelkezéseit érintik:

- 1) az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását,
- 2) a bv. bíró részvételét a büntetések végrehajtása során (pl. az enyhébb szabályok alkalmazásában, illetve a fegyelmi eljárásban),
- 3) az elítéltek oktatási kötelezettségének az Oktatási Törvénytől eltérő felfogását, illetve az oktatás és a munkavégzés egyenrangú szerepének el nem fogadását.

Tagságunk álláspontja az, hogy a büntetés-végrehajtási jogszabályok jelenlegi módosítása az első szakasza annak a hosszabb távú jogi korszerűsítésnek, amelynek eredményeként szakterületünk új kódexben nyer szabályozást.

Abban a reményben, hogy a büntetés-végrehajtás reformja a jogszabály-alkotás fázisában újabb lendületet kap, ajánljuk fel továbbra is segítségünket és együttműködésünket.

Magyar Börtönügyi Társaság

FELHÍVÁS A KORMÁNYHOZ

A társaságok véleménye szerint a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során tapasztalható gazdasági nehézségek, azaz a büntetés-végrehajtási munkáltatás elsorvadás, a börtönlakosság összetársadalmi veszélyességét rendkívüli módon megnöveli. Ez a robbanásközeli állapot nem csupán a büntetési célokkal, illetve elvárásokkal ellentétes, de komoly fenyegetést jelent a közrend és közbizalom szempontjából is.

Már ma is egyre növekszik azoknak a száma, akik a legfontosabb célszerű emberi tevékenység: a munka helyett egész nap a zárkában összezúfoltan, tétlenül léteznek. Köztudott, hogy a semmittevéssel múló idő „morzsolása” idegtépő megpróbáltatás, s így számos, a börtönön belül, az elítéltek egymás elleni és a külső, társadalmi közösséget is veszélyeztető elképzelés, mi több: megmozdulás táptalaja lehet, akár már holnap.

Tettekben is kifejezésre kell jutnia, hogy a büntetés-végrehajtás okszerű formában történő megszervezése állami feladat és felelősség, tehát a közhatalom nem vonulhat ki „gazdaságilag” sem a börtönügyből. A közelmúltra jellemző állami tartózkodás, pontosabban a vészesen csökkenő anyagi fedezet, bár látszólag szakítást jelent a

paternalista-beavatkozó felfogással, egyáltalán nem felel meg az európai elvárásoknak. Tényleges hatásában sokkal inkább épp az utóbbiak ellen hat. Kérjük, hogy a kormány sürgősen fontolja meg a büntetés-végrehajtás gazdasági problémáinak megoldását, különös figyelemmel azokra a veszélyekre, amelyek időzített bombaként — a munkáltatás összeomlásával — elkerülhetetlen robbanással fenyegetnek.

Dr. Földvári József
a Magyar Börtöntügyi Társaság elnöke

Dr. Kövér Ágnes
a Finkey Ferenc
Bűnügyi Reform Társaság főtítkára

Nagy érdeklődés kísérte a börtönfilmek fesztiválját, amelyre 1992. június 7—10. között került sor a budapesti Szindbád moziban. A Finkey Társaság, a rendezvény házigazdája, neves hazai és külföldi előadókat is meghívott a fesztiválra

Tagadhatatlan: másként, másnak látjuk börtöneinket ma, mint néhány évvel ezelőtt. Mintha léghajóval emelkednénk a magasba, lassan, szinte észrevétlenül tűnnek el apró részletek a látómezőből, s kerülnek nagyobb összefüggésbe házak, utcák, emberek. Milyen hát közvetlen szakmai környezetünk napjainkban, a rendszerváltozás után, de még a reform kiteljesedése előtt? Milyen kételyekkel, bizonyosságokkal találja szemben magát az a büntetés-végrehajtási dolgozó, aki éveket, netán évtizedeket töltött el a testületnél? Rovatunkban ezúttal intézeti vezetők tapintanak rá fájó, eleven kérdésekre Csordás Sándor vitaindító cikkének ürügyén, amelyet előzetesen elküldtünk a hozzászólóknak, s arra kértük őket, fogalmazzák meg személyes tapasztalataikat s a munkájukat befolyásoló szemléleti és környezeti feltételeket.

Bánásmód és biztonság

A rendszerváltozás óhatatlanul felveti, hogy a büntetés-végrehajtás területén is átértékeljük az eddigi normákat és a kialakult gyakorlatot. Nyilvánvaló viszonyítási pont lehet a Nyugat-Európában már régóta meghonosodott büntetés-végrehajtási szemlélet. Nem mintha teljesen új alapokról kellene indulnunk, de bizonyára jóval több jogot biztosíthatunk a fogvatartottaknak, s így elviselhetőbbé tehetjük a büntetésük letöltését. A szabadságvesztés ténye önmagában is elegendő büntetés, miért kellene tovább tetéznünk szükségtelen korlátozásokkal, attól fosztva meg az elítélteket, ami a büntetés végrehajtása közepette egyfajta „szabadságot” ad, illetve annak illúzióját kelti. Igaz, e jog egyúttal az eddigi hazai bv-gyakorlat bizonyos „önkorlátozását” is igényli.

Összefüggő kérdések

Megtehető-e mindez anélkül, hogy a büntetés-végrehajtás mint szervezet érdeksérelmet szenvedne, a rend, fegyelem és biztonság fellazulna? A válasz nem is olyan egyszerű, gyakorlati kivitelezése pedig még ennél is bonyolultabb.

Mindenekelőtt tisztázni kell: milyen rendre, fegyelmre és biztonságra van szükség? Változhat-e intézetenként, vagy egységesnek kell-e lennie? Elégséges-e, hogy az intézetek zavartalan működését biztosítsa, s végképp elvetendő-e az öncéli, jól ismert szigor? Igaz-e, hogy az emberek ösztönösen megérik, mennyire szükséges a tőlük megkövetelt rend és fegyelem? Hol van a józan ésszerűség határa? Mikortól csap át romboló hatású engedékenységbe? Tapasztalatok szerint az emberek többsége az ésszerű szigorot önként elfogadja, az ésszerűtlen ellen viszont ahol csak tud, fellép. Megfelelő rendre, fegyelmre és biztonságra persze feltétlenül szükség van. Enélkül ugyanis egyetlen

szervezet sem létezhet. De mit értünk megfelelőn? Furcsa lenne, ha a börtönökben mindenki azt csinálná, amit akar és senkit sem lehetne rendre utasítani. Börtönben elfogadhatatlan az anarchia!

Jogok és kötelességek

Hogyan érvényesül elvi szempontból e lényeges igény a börtönök világában? Nyilvánvalóan pontosan meg kell határozni, kinek, milyen jogai és kötelezettségei vannak. A fogvatartottaknak és a testület tagjainak egyaránt. A testületnek biztosítania kell, hogy a fogvatartottak gyakorolhassák jogaikat, de eközben teljesítsék kötelességüket is. Ha ez így van, akkor a bv-intézetekben rend, fegyelem és biztonság uralkodik. De mi történik akkor, ha ez az egyensúly bármelyik oldalon elbillen? Nézzük először a testületet: ha meggátolják vagy „elkenik” a megfelelő jogok érvényesülését, ha nem elfogadható a bánásmód, akkor előbb-utóbb feszültség és elégedetlenség lép fel az intézetben, s ez rendkívüli eseményekhez vezethet. Nyilvánvaló tehát, hogy a szükségtelen „keményítés” a biztonság ellen hat.

A helyzet megoldására kétféle gyakorlati választ ismerünk: vagy biztosítják a jogok teljes körű érvényesülését és akkor a rend várhatóan helyreáll, s a feszültség csökken, vagy az okok alapos feltárása helyett csupán szigorú biztonsági intézkedéseket hoznak. Ekkor a rend csak látszólag áll helyre, a feszültség viszont nem szűnik meg. Talán fölösleges magyarázni, melyik megoldás a hasznosabb. Más kérdés persze, hogy a jog nem adomány, hanem természetes emberi szükséglet. Nagy hiba lenne, ha a bévés (legyen felügyelő, nevelő stb.), *kegyosztói* minőségben porciózná a jogszabály biztosította lehetőségeket, mondván, a fegyelem érdekeit ő tartja szem előtt igazán.

Hogyan alakul mindez a fogvatartottak szemszögéből? Ők sem felejtethik el, hogy ha kötelezettségeiket nem teljesítik kellőképpen, akkor közvetlenül veszélyeztetik az intézet működését és biztonságát. Márpedig a testületnek is vannak jogai. Többek között az, hogy a rendszer biztonságosan

működjön. Ha ez a jog elvész, akkor sérelmet szenved a biztonság. A helyzet megoldása szintén kétféle lehet: ha elérhető, hogy a fogvatartottak önként vagy figyelmeztetésre hajlandók kötelezettségeiket maradéktalanul teljesíteni, akkor a rend természetes módon helyreáll, ha viszont erre nem hajlandók, akkor azt a testületnek kell kikényszerítenie. A rend persze ekkor is helyreáll, ám a feszültség aligha szűnik meg, ezért különböző, újfajta intézkedések szükségesek. Azt hiszem, mindkét fél számára az első megoldás a kedvezőbb.

A napi gyakorlat

Változó, dinamikus időket élünk, s e folyamatok a büntetés-végrehajtási intézetekben is érzékelhetők. Miként élük meg mindezt a napi gyakorlatban az elítéltek és a személyi állomány tagjai?

Közismert, hogy az emberek a változásokat vegyes érzésekkel fogadják. A helyes út megtalálása senki számára sem könnyű. Az egyensúly megteremtése hosszadalmas, ellentmondásos folyamat eredménye. Sokan türelmetlenek, félreértének, félremagyaráznak dolgokat, mások úgy érzik, sérelem éri őket. Megint mások higgadtan, türelmesen, hideg fejjel szemlélik a változásokat.

Nézzük először a fogvatartottakat! Észlelhetők megnyilvánulások, amelyek szerint ők a régi rendszer áldozatai, tehát igazságtalanul ítélték el őket, ezért követelik vélt sérelmeik orvoslását. Figyelmén kívül hagyják azt a tény, hogy a bűnözést egyetlen társadalmi rendszer sem tűri el.

Olyan vélemények is léteznek, amelyek szerint a magyar büntetés-végrehajtás diktatórikus, „kádárista”, embertelen. E vélemények nem veszik figyelembe, hogy büntetés-végrehajtásunk alapjaiban, főként szemléletében, eddig is megfelelt az európai normáknak, a tárgyi feltételeket viszont nem tudjuk rövid időn belül megváltoztatni.

Mások azonnal több jogot és lényegesen jobb körülményeket követelnek. Évelkedők nem értik meg, hogy a változásokhoz idő és pénz szükséges. Többben

Az emberi tényezők és a technika egyaránt előfeltétele a biztonságnak

azt hiszik, bármit megtehetnek, bárhogyan viselkedhetnek, a büntetés-végrehajtásnak nincs joga korlátozni őket. Ez azért veszélyes álláspont, mert — mint már jeleztem — zűrzavarhoz vezethet.

A szokásosnál gyakrabban előfordul, hogy a személyi állománnyal szemben nyíltan ellenségesen viselkednek, utasításait nem teljesítik, trágár szavakkal „illetik” őket. Ezek az elítéltek elfelejtik, hogy börtönbe kerülésüket nem a „szaszszernak” köszönhetik, hanem saját maguknak. Éppen ezért nem a testület tagjaira kell haragudniuk.

Azt sem veszik figyelembe, ha emberi hangot igényelnek, nekik is hasonlóan kell viselkedniük.

A személyi állomány körében is tapasztalhatók negatív jelenségek. *Egyesek szerint nem kellene változások, a fogvatartottnak már így is sok engedménytadtunk.* Nem látják tisztán, hogy a jogok

bővítése nem meghátrálás, nem elvi engedmény, hiszen e jogok egyetemesek, azokat legfeljebb korlátozni lehet. *Mások úgy vélik, a jogok szélesítése fellazítja a biztonságot, rendetlenséget, fegyelmezetlenséget szül.* E nézetek képviselői számára szokatlan a felismerés, hogy szilárd rendet és biztonságot nem kizárólagosan erős kényszer teremt, hanem az önfegyelem, amit csak elégedett emberektől lehet elvárni.

Személyes példamutatás

Ismerősek azok a nézetek is, amelyek szerint az elítéltekkel szemben keményebben kellene fellepni. E munkatársaink nem veszik figyelembe, hogy a keménysegnek van ugyan szerepe és ideje, de csak akkor kell alkalmazni, ha a többi eszköz már

hatástalan. Tartós, szilárd rendet és fegyelmet kizárólagosan keménységgel nem lehet elérni.

Mások azt kérdezik: miért van szükség egyáltalán humánus szemléletre és bánásmódra, személyes példamutatásra a fogvatartottakkal szemben? Nem érzékelik, hogy a fogvatartottaktól csak akkor lehet pozitív hozzáállást elvárni, ha emberi méltóságukat tiszteletben tartjuk. Ez mindenfajta tisztességes bánásmód alapfeltétele, ennek betartása esetén lehet tőlük rendezett magatartást elvárni. A személyes példamutatás azért nagyon lényeges, mert a fogvatartottaktól a rendezett viselkedést jogosan csak az követelheti meg, aki maga is így viselkedik. Ha nem sikerül őket megnyerni céljainknak, nem sikerül partneri viszonyt kialakítanunk, akkor a velük való foglalkozás csak vergődés lesz, hiszen ilyenkor éberem, szinte már-már gyanakvóan oda kell figyelniük minden apró mozzanatra, mindent meg kell követelni, ki kell kényszeríteni. Ez az állapot felőrli a résztvevőket, a rácson belüli életet pedig „taposómalommá” változtatja.

Legalább ekkora gond az ellenkező szemlélet hatása. Akadnak ugyanis, akik türelmetlenül, egyszerre akarnak mindent, olyan változásokat kívánnak, amelyekhez

a feltételek hiányoznak. Nem látják be, hogy a hirtelenül ránk zúduló újdonságok zavarokat okozhatnak, nem érzékelik, hogy a nagy ugrások nagy megtorpanásokhoz vezethetnek, a fejlődést egyenetlenné, esetlegessé tehetik.

Az emberekkel meg kell értetnünk a változások irányát, jellegét, fel kell készítenünk őket. Ennek köszönhetően egyre több testületi tag látja világosan, milyen folyamatok zajlanak odakint és idebent, milyen irányba haladunk és ehhez — lehetőségeik arányában — miként járulhatnak hozzá ők maguk is.

Ma már világos: újfajta rend és fegyelem van kialakulóban, amelynek jellemzője a humanizálási törekvések nyilvánvalósága, felismert érdekből fakadó igény a kölcsönös tisztelet és a jogok minél teljesebb érvényesülése. Ez akkor is igaz, ha átmenetileg felfedezhető egyfajta elbizonytalanodás, a nézetek sokfélesége közepette némi tanácstalanság, helykeresés, igény a világos, tiszta szóra, útjelző elvekre. Tudjuk: vitában tisztul a gondolat, kristályosodik a lényeg, egyszerűsödik a cselekvés. Vitaindítóm — többek között — ezt a célt szolgálja.

Dr. Csordás Sándor

„A fürdővízzel együtt ne ...!”

Az utóbbi időben gyakran foglalkoztat a kérdés, hová tűnt néhány olyan viselkedésforma, amelyet korábban alapvetőnek, természetesnek tartottam és ma is annak tartok. A kérdést azért érzem fontosnak, mert úgy tapasztalom, hogy a személyi állományt és az elítélteket illetően egyaránt ama bizonyos „hátsó testrésze” ült a fegyelem.

Véleményem szerint ugyanis az „alapvető” viselkedésformákat, a jól bevált gyakorlatot meg kell tartani. A megszüntetve megtartás elvét, azaz azt, hogy a „fürdővízzel együtt ne öntsük ki a gyereket”, szerintem a rendszerváltás idején is célszerű alkalmazni. E viselkedésformák — a jól bevált gyakorlat — lassú elfelejtődése is hozzájárult ahhoz az állapothoz, amelyet

én jelenleg aggasztónak látok. Lassan olyan helyzetbe kerülünk, hogy szinte visszafordíthatatlanná válik néhány folyamat. Semmi szükség arra, hogy évek múlva sokszoros energiát pazaroljunk arra, ami ma még helyrehozható. Az a gondolat meg kifejezetten idegesít, hogy nyugdíjazásunk után a fejünkre olvassák, aktív korszakunkban milyen tehetetlenek voltunk. Most van a rendszerváltás, most születik újjá a büntetés-végrehajtás, most kell tehát az új alapokat lerakni ahhoz, hogy teljes mértékben meg tudjunk felelni az európai kívánalmaknak. Mindezt nem lehet apátiába esve, csupán az eseményektől sodortatva végrehajtani. Véleményem szerint a születendő új jogszabályok továbbra is csupán keretet adnak munkánk-

hoz, tartalommal nekünk kell azt megtölteni. Addig is fenn kell tartanunk a fegyelmet a személyi állomány és a fogvatartottak körében. Ez nem könnyű feladat, amikor az elítéltek jelentős része nem dolgozik, s a személyi állomány körében — sajnos — jelen van a korrupció. Nem könnyű akkor, amikor a költségvetés nagyon kevés anyagi eszközt tud a büntetés-végrehajtás részére biztosítani. Rendkívül fontos, hogy az új követelményeknek is megfelelő viselkedésformákat és bevált gyakorlatot megtartsuk. Ezzel is meggátoljuk bizonyos aggasztó jelenségek eluralkodását. Néhány konkrét jelenségre gondolok. Vegyük sorba őket!

a) *Nem tudunk követelni a fogvatartottaktól.* A szabálytalanságokat vagy nem látjuk, vagy bár érzékeljük és észleljük, de nem tesszük szavá, mert így nem okozunk magunknak kellemetlenséget. Szabályaink kimondják, hogy annak kell a fegyelemsértést megszüntetnie, illetve erre intézkednie, aki észleli, illetve akinek tudomására jutott. Sajnos sok fegyelmi vétség ellen csak egy-egy ember lép fel, s ez csupán pillanatnyi változást eredményez, utána minden marad a régiben. Ezt az állapotot jól tükrözi az „egy fecske nem csinál nyarat” közmondás.

b) *Természetes jelenségnek tűnik napjainkban, hogy a személyi állomány bizonyos jelenségeket eltűr, „hagy”.* Később ez úgy jelentkezik, mintha a fogvatartottaknak immáron mindez joga lenne. Ilyen esetben, ha a személyi állomány egy-egy tagja megpróbálja érvényesíteni a szabályokat, a fogvatartottak rögtön arra hivatkoznak, hogy „csak maga nem engedi meg, csak maga nem tiszteli az emberi jogokat”. Ennek hatására sokan beadják a derekukat és legközelebb már ők sem követelnek. Véleményem szerint a személyi állomány minden tagjában tudatosítani kell, hogy az emberi jogok biztosítása nem egyenlő az anarchiával, azaz meg lehet, sőt meg is kell tartani, meg kell teremteni a megfelelő szigorú és fegyelmet. Úgy gondolom, a fegyelmezés, a szabályokat megszegők megfelelő büntetése elkerülhetetlen ott, ahol tömegek elhelyezéséről, ellátásáról és fegyelmeről kell gondoskodni.

c) *Sokszor nem lehet eldönteni, ki kísér, a fogvatartottnak éppen csoportosulnak vagy gyülekeznek,* mert sorakozónak aligha nevezhető az, amit sorakozó vezényszóra végeznek. Mellesleg az alapvető alaki és öltözködési szabályokat gyakran megszegjük, pedig az egyenruha azért egyenruha, mert egyformaságot feltételez. Véleményem szerint csak akkor van erkölcsi alapunk a fogvatartottaktól az öltözködési szabályok betartását megkövetelni, ha mi magunk is betartjuk azt. Elfogadott álláspont, hogy a forma vizsgálható a tartalomra. Ezért is fontos, hogy a személyi állománynál az említett formai dolgokban e követelményt betartassuk.

d) *Elharapózó jelenség, hogy egyes munkatársaink szolgálatból úgy maradnak távol, hogy napokig nem tudunk róluk.* Fontos lenne, hogy az előjárót a legrövidebb időn belül értesítse a beosztott, ha valamilyen okból nem tud szolgálatba lépni. Ez megkönnyítené a szolgáltatás-vezést.

Most hát mi legyen? Mindebből nincs kiút? Nyilvánvaló, hogy van megoldás, de úgy gondolom, változás, észrevehető eredmény csak igen hosszadalmas és fáradságos munkával érhető el. Mielőtt a megoldásra javaslatokat tennék, néhány gondolatot még szükségesnek látom közreadni. Ezek a következők:

A személyi állomány egy része a rendszerváltozás közepette várakozó álláspont-ra helyezkedett és sajnos csak egzisztenciája megtartására ügyel.

A büntetés-végrehajtás társadalmi megítéléséből adódóan a jelentős létszámléhiányt csak minőségileg alacsonyabb mérce alapján tudtuk, illetve voltunk kénytelenek valamelyest csökkenteni.

A személyi állomány szolgálati fegyelme a katona-fogalom elhalványulása miatt észrevehetően romlott. Ez növeli a fluktuációt, a testület jellegéből adódóan a szolgálati fegyelem megőrzése érdekében több embernek azt kellett tanácsolni, keressen magának más munkahelyet.

A nagymértékű fluktuáció is hozzájárult ahhoz, hogy felhigult az állomány. Az örök és felügyelők kevés gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek, ezáltal sokan közülük intézkedéseikben bizonytalanok.

Mi tehát a teendő? Véleményem szerint a következő:

a) A munkanélküliség növekedéséből adódó helyzetet ésszerűen és jól kellene felhasználni a személyi állomány összetételének javításához, a felvételnél tehát az igényt jóval magasabbra kell emelni.

b) A fenyegetettségérzést csak a munkájukat hanyagul vagy rosszul végzőknél kellene fenntartani, gyakrabban élve azzal a lehetőséggel, hogy a rosszul dolgozóktól megváljunk.

c) A tisztességes dolgozóknak tudatosítani kellene, hogy a munkájukra továbbra is szükség van, s ezért a büntetés-végrehajtástól szerény, de biztos jövedelemre számíthatnak.

d) Az oktatás és továbbképzés, eligazítás gyakori témája legyen az egységes fellépés, a követelménytámasztás igénye. A vezetők ellenőrző tevékenységük során ezzel is foglalkozzanak.

Dr. Golts Mátyás

„Wagner úr, beenged bennünket?”

Miközben Csordás Sándor vitaindítóját olvasom, nem tudok szabadulni egy néhány évvel ezelőtti ausztriai látogatásunk apró epizódjának emlékétől.

Gollensdorf kisváros Bécs közelében. Itt működik egy átépített kastélyban a mi IMEI-nk osztrák megfelelője. A bűncselekmények kemények, emberölés, nemi erőszak, gyújtogatás. Az intézet vezetője — ezüstszürke hajú, negyvenes éveinek derekán járó úr, végzettségét tekintve pszichiáter, több tudományos társaság tagja — kalauzol bennünket. Rácsajtókon keresztül, melyeket az igazgató úr maga nyit és zár, jutunk el a körletre. A zárakhoz érve bekopog az egyik ajtón.

— Wagner úr, beenged bennünket?

— Natürlich, Herr Direktor! — hangzik a válasz, és máris ott vagyunk a mintegy 10—12 négyzetméteres, szépen berendezett, tisztán tartott szobában. Megdicsérjük Wagner úr fonott kosarait, és azt is megtudjuk tőle, hogy az udvaron lévő, korábban megcsodált rózsabokrokat is ő gondozza.

Az intézetet egyébként kívülről nem őrzik, a kezeltek egy része rendszeresen kijár a városba, hulladékot, szemetet gyűjtenek, melyet csoportosítás után elszállítanak. A lakosság és az intézmény kapcsolata — talán az előbbiek miatt is — szívélyesen jó. Akkor arra gondoltam, a magyar büntetés-végrehajtás jövőjével találgoztunk.

A vitaindító alapkérdéseket feszeget, de nem tesz említést néhány, megítélesem szerint fontos összefüggésről. A bánásmód és a biztonság kapcsolata ugyanis nem értelmezhető a tárgyi-személyi, s hozzátehetjük, a jogszabályi feltételrendszerre történő legalább vázlatos utalás nélkül. A szakemberek számára a gondok szinte az unalomig ismertek, mégsem kerülhető el, hogy újra és újra, ahányszor arra lehetőség kínálkozik, ne tegyünk említést róluk.

Börtöneink túlszűfoltak, ezzel együtt túlméretezettek, elhelyezési körülményeink néhány üde oázist jelentő kivételtől eltekintve messze elmaradnak az európai átlagtól. Az azonos számú fogvatartottra jutó börtönszemélyzet létszáma fele-harmada a Lajtán túlinak. Ismertek a vállalati foglalkoztatás gondjai, a jelentős mértékben megújításra váró jogi szabályozás problémái. Leírni is nehéz (csak a különbség érzékeltetése miatt teszem meg), hogy az osztrák büntetés-végrehajtás lehetőségeivel azonos kondíciókhoz évi 40—50 milliárd forintos költségvetés kellene.^x Feloldható-e ez az ellentmondás? Rövid távon aligha. A felzárkózás minden bizonnyal hosszabb időszakot vesz igénybe. A folyamat során szükséges változtatásokat gondosan meg kell tervezni és azokat lépésről lépésre meg kell valósítani. Biztosítani kell, hogy a rendszer működését ne zavarják meg rögtönzések, másrésztől vi-

^x Ausztria 1989. évi költségvetése 3 milliárd ATS, 6500 fogvatartottra. Magyarországon évi 5,5 milliárd forint jut 15 000 fogvatartottra.

szont az indokolt változtatásoknak a szükséges időben meg kell történniük.

A megújulás folyamatának lényeges szempontja a társadalmi konszenzus kialakítása. A szabályozásnak és a gyakorlatnak meg kell találnia azokat az egyensúlyokat, melyek a társadalmi hasznosság, a korszerű jogrendszer és az emberséges fogva tartás eszméje között kialakíthatók. Az egyetértésnek abban a kérdésben kell létrejönnie, ám nem csupán a szűkös hasznosság elvét figyelembe véve, hogy egyszerűen mennyit tud, akar, kíván a társadalom erre a célra fordítani, másrésztől mennyiben tartja szükségesnek, célszerűnek, mennyiben érzi a fejlődés integráns részének a mainál korszerűbb és feltehetően hatékonyabb rendszer kialakítását.

Örvendetes tény, hogy hosszú évtizedek óta először a kormány megtárgyalta és áttekintette a büntetés-végrehajtás

helyzetét. Ez biztató jel lehet a jövőre nézve akkor is, ha figyelembe véve a források szűkösségét, gyors és dinamikus változással nem számolhatunk.

Mértéktartó, reális, ám érzékelhető változást hozó igényeket kell megfogalmaznunk, lépésről lépésre haladhatunk csak előre, de azt következetesen kell tennünk. Ebben a folyamatba illeszthető a vita, és azon túl a konkrét cselekvés. A cél egyértelmű: nyugodt, kiegyensúlyozott személyzet, világos rendező elvek, emberhez méltó rend és fegyelem, melyet egyre inkább a fogvatartottak önbecsülése és a személyzet szakmai presztízse hoz létre a csak látszólagos és nagyon borulékony, kényszerből alkalmazkodás helyett. Néhány lépést tettünk, a java még előttünk áll, a feladatok jól látszanak.

Kéthelyi Péter

Feszült légkörben

A börtönök belső életében alapkövetelmény a rend és fegyelem fenntartása. Vitát inkább az okozhat, hogy e két kategóriát milyen ismérvek alapján határozzuk meg, prózáiban szólva: minek kell megfelelnie egy-egy intézetnek ahhoz, hogy pozitív megítélést kapjon?

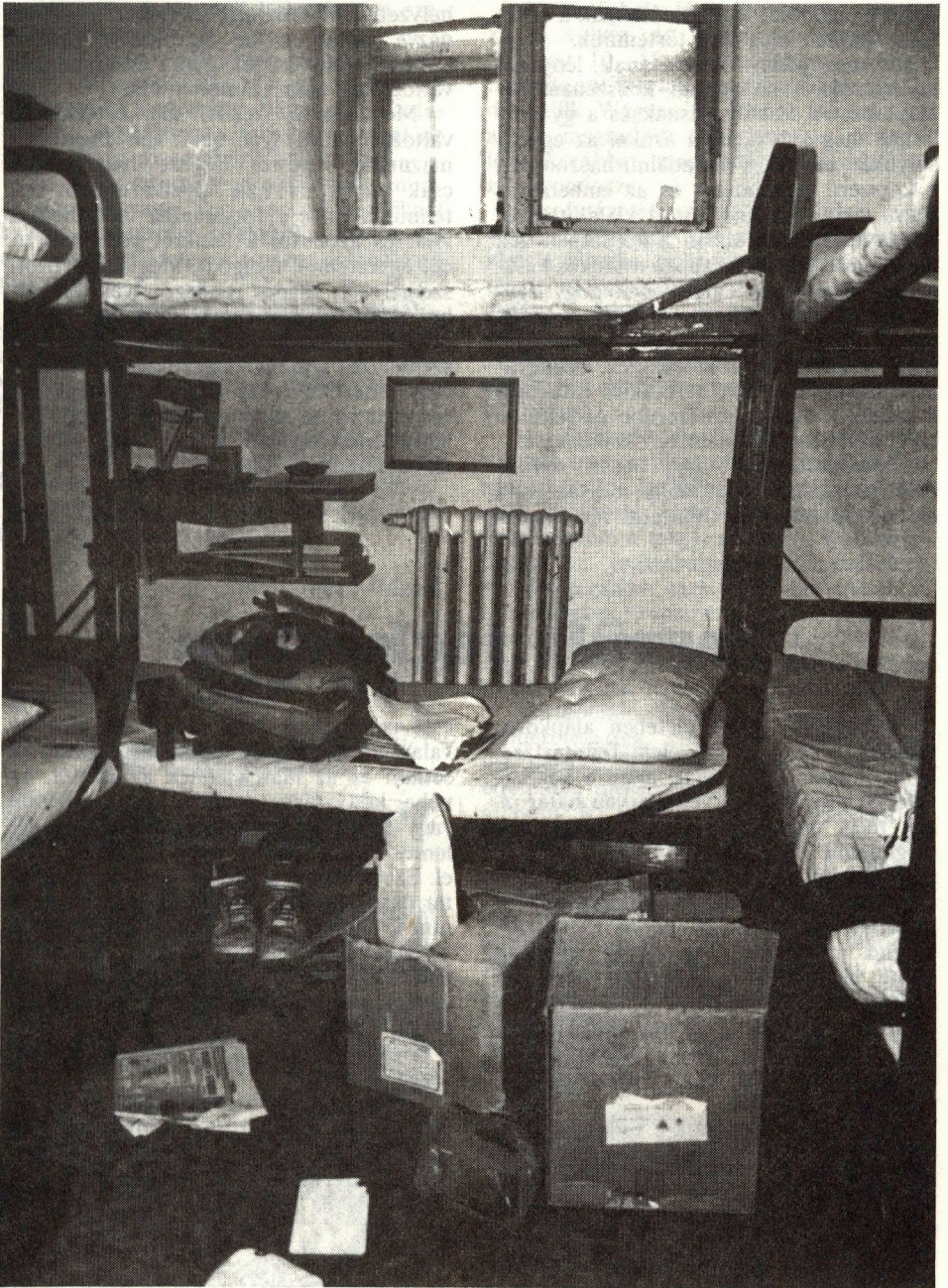
A rend és fegyelem domináns meghatározója volt korábban (ma is az) a zárkarend milyensége. Az ágyak legyenek szinte művészi formában megformálva, sarkosra kialakítva, a fogvatartottak sétáljanak a zárkában, üljenek a stokin vagy padon, de nehogy lefeküdjenek, ne ücsörögjenek az ágyon, mert azt már az ellenőrző személyek kifogásolják.

Vajon végiggondoltuk-e valamennyien, hogy ilyen rendezhez ragaszkodva valójában mit követelünk? Eleget tudnánk-e tenni ilyen követelménynek mi magunk, ha a másik oldalon lennénk? Mert nézzük meg például a több ezer előzetesen letartóztatott vagy nem dolgozó elítélt egy napját! Ébresztő után felöltözik, rendbe teszi az ágát, megreggelizik, később megebédel,

este pedig meg teszi a vacsoráját. Közben valamikor 30 percre kimehet a zárkából sétálni és az már ajándék az élettől, ha néha könyvtárba mehet, kijut sportolni vagy éppen látogatója érkezik. A nap jelentős részét tehát a négy fal között tölti el. Ezt pedig állva, ülőkéen ücsörögve nehéz tartósan kibírni. Raadásul az ülőkének nincs támlája, a gerincnek tehát nincs tartása, ezért hamar elfárad. Ha pedig elfárad, akkor a fogvatartott lefekszik az ágyára, megbontja a zárka optimális összképét, az ellenőrző személy pedig levonja a következtetést: „*Itt bizony van mit javítani a renden.*”

Az egészségügyi szempontokon túl — még mindig a zárkában maradván — sajnos egyéb bajom is van a „renddel”. Tudomásom szerint más országokban is előfordul, de ez nem vigasz, hogy a zárkák zsúfoltak, s a körülmények már-már emberhez méltatlanok: háromszintes ágyak, csökkent mozgáster, 20—24 főre egy mosdó és WC, tisztítószerek hiánya a penztelenség miatt. Az alig szellőztethető zár-

MŰHELYSAROK

Sokféle zárkarend van

kában cigarettafüst, áporodott levegő, savanyú testszag terjeng, meleg időben meztelen felsőtesttel is nehezen elviselhető a hőség. Ilyen körülmények között minden nap, amikor nincs rendbontás, nincs dühkitörés, a sors ajándéka a büntetés-végrehajtás felelős embere számára. Mert ma még — a vitaindító cikkben írtakkal ellentétben — a fogvatartottak csupán szóvá teszik az áldatlan elhelyezési körülményeket, de nem követelnek. Pedig a sors fintoraként ma azok vannak a legzsúfoltabb intézetekben és zárkákban, akiket a jog még ártatlan személyeknek ismer el. Addig kell a büntetés-végrehajtásnak lépnie, amíg „csak” panaszok hangzanak el.

A fogvatartottak körében egyre inkább ritkulnak azok a fenyegetőző, szerveztiünket és az állományt elítélő megnyilvánulások, amelyek különösen 1989—90-ben hallatszottak erőteljesen. Itt-ott persze akad egy-két bűnöző, hangoskodó elítélt, de tömegbefolyással alig rendelkezik. A többség tudomásul vette, hogy a bírói ítélet megalapozott, s azt végrehajtják a rendszerváltozás után is.

Még csak fenyegetőznek

A fegyellemmel összefüggő legnagyobb gondot ma a fogvatartotti kategória összetételének alakulásában látom. Egyre több olyan személy kerül előzetes letartóztatásba, aki azokat a bűncselekményeket, amellyel gyanúsítják, rendkívül dur-

ván, agresszívan, gátlástalanul követte el. Igen magas értékhatárok jelentek meg, maffiatagok, kábítószer-szállítók, tudományos alapossgal tervező és végrehajtó egyének szaporítják a listát. Közülük néhányan már a fegyveres szökést tervezik, és számításba véve, hogy a börtönökön belül szinte mindenhez — így gázpisztolyhoz is — hozzá lehet jutni, s hogy a szabadlábon lévő bandatagok olykor minden kockázatra hajlandók, nem kizárt, hogy rövidesen végre is hajtják a cselekményeket. Ma még „csak” olyan jelenségekkel találkozunk, amikor a nagy létszámú, hangoskodó, követelőző, gyalázkodó tömeggel, vagy éppen a zsebben lévő gázpisztoly(?) megcsillantásával az előállító ör megfélemlítése a cél. Az ilyen cselekmények befolyásolják, motiválják a magatartását. Nem lehet szó — de különösen intézkedés — nélkül hagyni: az összetétel romlásával egyidejűleg nő a valószínűsége annak, hogy az állomány tagjait megtámadják. Az év első négy hónapjában négy olyan esetet vizsgáltunk, amikor felügyelő, nevelő és örök voltak a sértettek, s egyiknek sem voltak a bv. mulasztásával vagy szabálytalanságával magyarázható előzményei.

Az előzőekben a rend és a fegyelem összetevőinek két elemére tértem ki. Talán kitetszik: szükség van a bv. intézeteken belül a feltételrendszer jelentős javítására, nagyobb toleranciára, de egyes fogvatartottakkal szemben az eddiginél nagyobb szigorúságra is.

Dr. Németh Gyula

Őrizzük értékeinket!

Vitában tisztul a cselekvés, kristályosodik a gondolat és egyszerűsödik a lényeg. A vitaindító cikk utolsó gondolatának ez a megcserélt szörenddel leírt változata is hordoz igazságtartalmat. A vitaindító gondolataival csak egyet lehet érteni. Lehet, hogy vannak a szervezet alkalmazottai között másként gondolkodók, vannak akik a múlt gyakorlatához ragaszkodnak, vannak ártóan hátra, illetve előre mutogatók.

Sajnos sokan lesznek olyanok is, akik a változás stresszhelyzeteit nem tudják elviselni és a szervezettől megválni kényeszerülnék. Sajnálni fogjuk őket, hiszen jó kollégák voltak, de az életnek tovább kell haladnia. Tehát tisztulni fog a kép a személyi állományt illetően a biológia kiválasztódási elvei szerint is.

Sajnos olyanok is akadnak, akik csak beszélnek a börtönök belső világáról és

tanácsokat adnak, fantáziájukat szabad-
jára engedve vonják kritika alá azoknak
a végrehajtási szakembereknek a vélemé-
nyét, akik legalább két kemény „föbün-
tetésnyi időt” töltöttek a foglyok között,
együtt élve velük estétől reggelig. Remé-
lem, lesz elég önkritikájuk és időben visz-
szavonulnak, nem lesz idejük a bünte-
tés-végrehajtási testület által eddig felépi-
tett és a jövő alapjainak is megfelelő
végrehajtási gyakorlatot földig rombolni.

A bizalom mércéje

Soha nem voltam híve az esztelen rom-
bolásnak, sem a látványos rendcsinálásnak.
Most sem. Ha már egyszer kimondatott
a bv-szervezet legitimitása, az legyen a
bizalom igazi mércéje.

Őrizzük meg mindent, ami bevált és
jól működik. Őrizzük meg az embereket
is, mindazokat, akik alkalmazkodni akar-
nak és képesek is erre. Törődjünk jobban
a büntetés-végrehajtás közkatonaival, akik
bizony nehéz anyagi körülmények között
élnek. Százszor és ezerszer, türelemmel
mondjuk el, hogy mit, hogyan és miért
kell a jövőben másképpen csinálni. Ne
távolítsunk el embereket a szervezetből
azért, mert nem értik meg azonnal, mit
jelent az altruizmus^x vagy csak lassan
válnak altruistává.

Munkánk tárgya kényes és nagyon gyú-
lékony. Ha nem vigyázunk, könnyen rob-
banhat és ehhez a bumhoz gyufa, szikra
a szakszerűtlenség, türelmetlenség, kapko-
dás. Úgy érzem, hogy ma már a bünte-
tés-végrehajtási szervezet nem politizál.

^x Altruizmus: önzetlenség, áldozatkészség, készség
a másokról való önzetlen gondoskodásra.

Mindenki örül ennek a helyzetnek és
végzi a dolgát. Nem is akarunk, illetve
akarok még egyszer a politika játékszere,
majd kinevetettje lenni. Nem akarom,
hogy bármely politikai erő eszköze vagy
céltablája legyenek. Elég volt!

Kérem a politikával foglalkozó urakat,
hogy amit csinálnak, azt tegyék szaksze-
rűen, mindannyiunk javára. Én is ezt tes-
zem a magam „smasszer” szakmájában
ugyanazzal a céllal, még néhány évig, ha
erre lehetőséget kapok.

Határozotti véleményem, hogy a jövő
sikere elsősorban a szakszerűen képzett,
a feladatra alkalmas és a politikai viha-
roktól óvott személyi állományon áll vagy
bukik.

Nem a technika, a hatalmas mennyi-
ségű pénz, a nyugati minták kritikátlan
másolása teszi biztonságossá börtöneinket.

A szervezet alkalmazottainak jó köz-
érzete, magabiztossága, kiegyensúlyozott-
sága, nyugalma az, ami az intézetekben
a rendet megalapozza.

Fel kell készülni arra is, hogy ez ke-
vésnek bizonyul. Fel kell készülni a kü-
lönleges feladatok végrehajtására is, de
nem mindenkinek, nem mindenkor és nem
úgy, mint egy hadseregnek. Fel kell ké-
szülni az emberségre, szeretetre, az ember
becsülésére is, de nem mindenkinek, nem
mindenkor és nem úgy, mint a máltaiak-
nak.

Próbáljunk egymás munkájával jobban
törődve és a fogvatartottak tiszteletét, el-
ismerését kiharcolva, intézetenként egyet-
len jól működő, egészséges organizmus-
ként munkálkodni. Akkor nem lesz baj.

Gáfor János

MINDEN PÉNTEKEN

**BÖRTÖN-
ÚJSÁG**

A HETI HÍRADÓ JOGUTÓDJA *

Veszélyes üzem

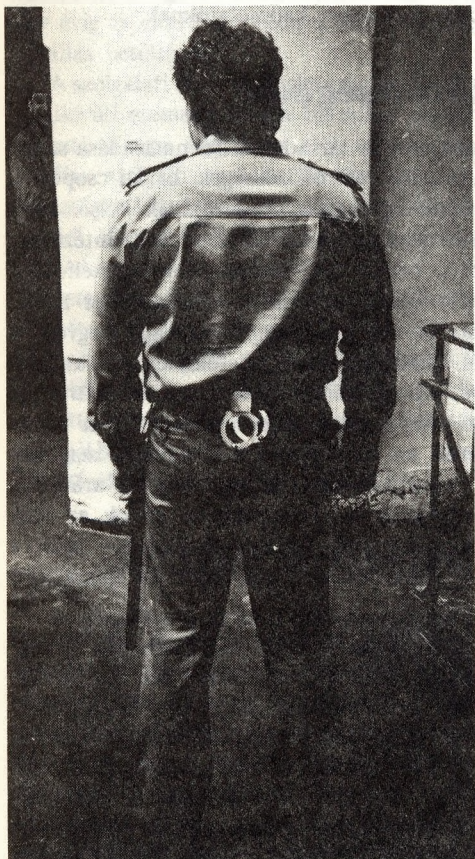
Társadalmi elismerés nélkül • Teljes embert kívánó feladat

Az érdeklődés érthetően megnőtt a bűnözés problematikája iránt, vizsgálódás fókuszába került a büntetett személyisége, magatartása, életvezetése, környezete és kapcsolatai, így várható volt, hogy a tudományos érdeklődés a büntetettől eljut a büntetés-végrehajtásig, a tudatformálás érdekében hatékonyan felhasználható peda-

gógiai, pszichológiai és pszichiátriai beavatkozások és kezelési módszerek kutatásáig. A kép teljessége érdekében azonban szólnunk kell azokról az elsősorban hivatásos állományú dolgozókról, akik az elviselhetőség határáig terjedő nehézségektől vissza nem riadva munkálkodnak: a szolgálati feladatukat teljesítő büntetés-végrehajtási dolgozókról, akik sajátos munkaköri feladataik és szervezeti adottságaik folytán a szolgálati éveik szaporodásával egyre inkább ki vannak téve különböző személyiségkárosodást, emocionális rendellenességet, pszichoszomatikus tünetképződéseket (lelki mechanizmusok alapján létrejövő belső szervi működészavarokat) stb. eredményező foglalkozási ártalmaknak.

A gyorsuló fejlődés megváltoztatta a világot a börtön körül és az elítélt-populációt is odabent, de maga a börtön, mint fizikai és pszichikai környezet, adottságaiban és követelményrendszerében számottevően nem változott.

A szolgálati tevékenység totális szervezet keretei között, vertikális függőségi rendszerben, irányítói-felügyeleti és végrehajtói tagolódásban történik. A tevékenység tartalmának megfelelő pozíciókból építkezik, melyekhez meghatározott, a szervezet által jóváhagyott viselkedésmód, szerep tartozik. A pozíciók, s így a szerepek is, egymással alá- és fölérendeltségi viszonyban vannak. A hierar-

A szolgálat nemcsak szakmai jártasságot igényel, hanem határozott fellépést, gyors döntéshozatalra való képességet is

chikus struktúrára jellemző, hogy a piramis csúcsa felé közeledve egyre kevesebb elérhető pozíció van, tehát az egy szinten lévők érdekei ellentétesek, érvényesülésük egymás rovására történik. A hivatali apparátus tagja minél alacsonyabb fokán áll a függőségi rendszernek, annál inkább csak a közvetlen utasítást kapja, indoklás, összefüggések és távolabbi következmények ismerete nélkül. A szolgálati alárendeltség kiszolgálója és kiszolgáltatója.

Ez a légkör nem kedvez a közösségek, csoportok kialakulásának, nagyon kevés az olyan dolgozó, aki egyszerűen csak munkatárs. A két szélső helyzet kivételével mindenki előjárója vagy alárendeltje, feljebbvalója vagy beosztottja, azonos szinten pedig riválisa valakinek, ez pedig akadály a spontán szövődő, önként vállalt, személyi tulajdonságokon alapuló rokonszenvi választásoknak, az igazán jó emberi kapcsolatoknak.

Szolgálati kötöttségben

Amennyire létfontosságúak a hivatali szervezetek a társadalom fennmaradása szempontjából, annyira nélkülözhetetlenek az informális mikroközösségek, baráti csoportok az egyén életében. Ám sok esetben a büntetés-végrehajtás dolgozójának külső, lakó-környezeti, sporttársi vagy hobbikapcsolatai is nehezen alakulnak, hiszen az intézmény nemcsak a falai között fogva tartott, őrzött, nevelt stb. személyeket szigeteli el a szélesebb társadalomtól, hanem — szakképzettségre, beosztásra való tekintet nélkül — az ott munkaviszonyban álló dolgozókat is. Az intézményt zártsága megvédi a belső életét érintő információk kiáramlásától, túlzó kritikáktól, illetéktelen bírálatoktól, de nem képes az előítéletek megszüntetésére, s dolgozóinak ebből származó hátrányos helyzete felszámolására. Napjainkban a külső világ egyre inkább betekintést nyer ugyan munkájába és kezdi erőfeszítéseit megismerni, ám teljesítménye a deviáns magatartásformák gyakoribbá válását demonstráló statisztikák tükrében ma sem áll arányban a ráfordított munkával, így a társadalmi elismerés is várat magára. (Azok az idők szerencsére elmúltak, amikor a bűnözés maradéktalan felszámolásának — mint a társadalmi fejlődés spontán velejárójának — elmaradását a bűnüldöző és igazságügyi szervek kérték számon!)

A hivatali apparátus tagja bizonyos mértékben a hatalom birtokosa, de csak az intézkedési hatáskörébe tartozó személyek, illetve a szolgálati alárendeltségébe tartozók körében, miközben maga is kötöttségektől szenved. A hangvétel hivatalos, az érintkezési formák megszabottak. Személyiségéből, kultúrájából, egyéni adottságaiból eredő és reá jellemző megnyilvánulásait kénytelen a személytelenség álarca mögé rejteni. A mozgás a munkahelyen belül is korlátozott, a szolgálati viszonyok és feladatok szabályozzák. Az információk áramlása egyirányú, torzításmentes visszajelzésre a valóban intézkedésre jogosult vezetőnek — ha az nem közvetlen szolgálati előjáró — alig van lehetősége. Tőle függ sorsa és érvényesülése: egyéni kiválóságai rejtve maradhatnak, ötleteit előjárója kamatoztatja, eredményei egzakt módszerekkel nem mérhetők, s a „szolgálati út” következmények nélkül gátolhatja érvényesülését. Saját sorsának befolyásolásától megfosztják a megkövetelt formaságok. A jogaira — különösen panaszjogára — vonatkozó utasításokat csak kevéssé ismeri, és azok gyakorlásával nehézségei már a

formai előírások betartásánál megkezdődnek. Mindenesetre jobb, ha ilyesmivel meg sem próbálkozik, a hivatali apparátus gyakorlatában ugyanis elsősorban az előjáró védelme és megerősítése érvényesül, minél magasabb az előjáró, annál inkább, mert a bírálat — az összefüggések, átfedések folytán — érintheti más vezetők intézkedéseit és felelősségét is, kiváltva azok szolidaritását és ellenintézkedéseit. A vezető bírálatá így válhat a „vezetés” bírálatává, mely ily módon magának az intézménynek a bírálataként is értelmezhető, amely pedig minden intézkedési jogkörével és hatalmával — szükség esetén társintézmények segítségének igénybevételével is — őrzi és védi fennmaradását.

A hivatásos állomány dolgozóját munkahelyének megváltoztatásában — ha az nem találkozik szolgálati előjárójának vagy magának a szolgálatnak érdekeivel — hosszas, egy évig is eltartó procedura akadályozhatja, annyi ideig pedig ritkán várnak reá egy új állás betöltésénél.

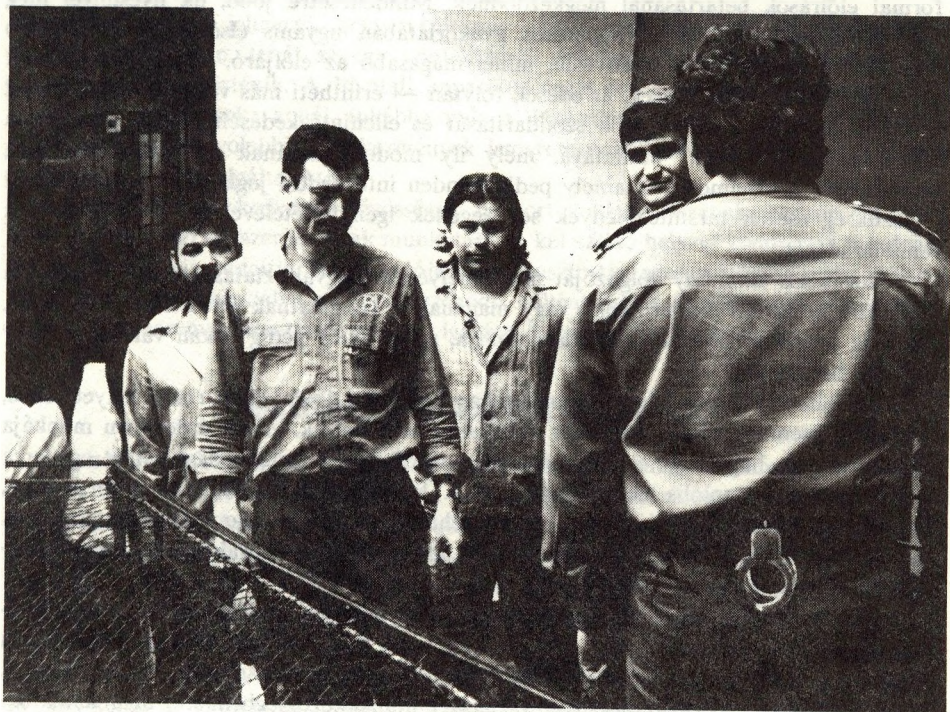
A szolgálati időbeosztáshoz magánéletében is alkalmazkodnia kell, riadó, helyettesítés, rendkívüli esemény idején bármikor váratlanul behívhatják, ennek érdekében munkája végeztével nem hagyhatja el a helyőrséget anélkül, hogy tartózkodási helyét egy arra a célra szolgáló naplóba be ne jegyezze. A legutóbbi időig külföldi útra indulni, házasságot kötni csak előjárói engedéllyel lehetett. Ugyanigy jelteni kellett minden, családi állapotban beállott változást. Tilalmi listán szereplő szórakozóhelyeket, létesítményeket nem látogathatott.

Betegállományba vételét, gyógyintézetbe, gyógyüdülőbe utalását orvosa csak javasolhatta, felettese engedélyezte. Szakismereteit — még ha nem volt is titoktartásra kötelezett — egyéb területen, a polgári életben nem hasznosíthatta, másodállásban, melléküzemágban, kisvállalkozásban, gazdasági munkaközösségekben stb. nem kamatoztathatta, ezek arra sem lehettek alkalmasak, hogy ismeretségét a társadalom egyéb szférájában kívánatossá tegye, és — más szakmákhoz hasonlóan — révükön összeköttetéseket, barátokat szerezzen.

Állandó készenlét, feszült idegállapot

A személyek, akikkel foglalkozik, bűncselekmények gyanúsítottjai vagy elkövetői, illetve szabadságvesztés-büntetésüket töltő, életterükben és megnyilvánulásaikban a törvényben és jogszabályban előírt módon korlátozott, ennek megfelelően feszült idegállapotú személyek. Egymás elleni agresszív cselekedeteik naponta észlelhetők, így a velük személyes kapcsolatot igénylő, munkaköri feladatot végző hivatásos állomány is veszélyeztetett, tehát a „munka örömről” csak nagyon áttételesen, a társadalmi prevenció értelmében lehet beszélni.

Jelentős erőfeszítést, a szabadidő részbeni feláldozását kívánja a — napjainkban szinte folyamatosan igényelt — posztgraduális továbbképzés, az egymást követő új jogszabályok és rendeletek pontos ismerete, és az ezekhez igazodó alkalmazkodás munkaszervezésben és a szolgálati magatartásban. A szükséges személyi és tárgyi feltételek az esetek többségében hiányoznak és csak részben, jelentős késéssel követik az eseményeket, jóval a végrehajtási utasítás megjelenése után.

Szemtől szemben a körleten

A legalapvetőbb szolgálati tevékenység az elítéltekkel való közvetlen érintkezés, rajta keresztül érvényesül mindazon hatás, amely végső soron a büntetés-végrehajtás célját juttatja érvényre, tehát a biztonsági őr — a hierarchiában a legalacsonyabb pozíciót elfoglaló személy — a szervezet működése szempontjából nélkülözhetetlen. Eközben vele szemben érvényesülnek leginkább az intézményre jellemző korlátozások: a fogvatartottakét megközelítő információs blokádnak, a visszajelzések elmaradása, az összefüggésekben való tájékozatlanság, ingerszegénység, mozgásának, tevékenységének időbeli és térbeli korlátozása. A szolgálati helyiségek berendezése lefelé haladva egyre ridegebb, sivárabb, kényelmetlenebb, a körleten már csak „örhely” van, a pihenőhelyiség pedig néhol még a legelemibb kényelmi berendezéseket is nélkülözi, a műszaki zárendszert pedig, mely kezelőjét, megfosztva az elemi kommunikatív lehetőségtől is, szinte hermetikusan zárt üvegfalú kalitkában ülve, nyomógombokkal való foglalatosságra kényszeríti — különösen a szakképzetlen, vidéki élthez, mezőgazdasági tevékenységhez szokott személyeknél — egyenesen a neurózis táptalaja. A megkövetelt állandó készenlét ingerszegénységgel, ugyanakkor valamilyen rendkívüli esemény bekövetkezésének lehetőségével párosulva feszült idegállapothoz, szorongáshoz, kimerüléshez vezethet, a történések csekély kontrolláltsága, a részleges, szegényes információk bizonytalanságot, tehetetlenségi érzést, szeparációs félelmet kelthetnek, esetleg téves feldolgozást eredményezhetnek és a valóság meghamisításának képezhetik alapját.

Akár őrhelyen vagy irodában, terepen vagy műhelyben folyik a szolgálati tevékenység, mindenkor egész embert kíván, nemcsak szakképzettséget, szakmai jártasságot, a speciális viszonyok ismeretét, hanem állandó készenléti állapotot, tempóérzékenységet, kiegyensúlyozottságot, határozott fellépést, gyors döntéshozatalra való képességet (például rendkívüli esemény bekövetkeztekor, a szükséges önvédelem mértékének megállapításánál stb.), tehát jó néhány magatartásforma elsajátítását, személyiségvonás kifejlesztését igényli. Ezzel szemben az egyetemes szervezet redukálja, uniformizálja, fogaskerékké degradálja a személyiséget. Minél aktívabb, gyorsabb észjárású, ötletgazdagabb, kezdeményezőbb, teljesítménycentrikusabb az egyén, annál megalázottabbnak, manipuláltabbnak, „güzsba kötöttebbnek”, kudarcra ítéltebbnek érzi magát: fojtogatják a szavak, amelyeket nem mondhat ki, feszítik a gondolatok, amelyek nem valósulhatnak meg, mellkasát szorítja a visszafogott lendület.

A magasabb ambíció „falba” ütközik. Ezt hivatott szolgálni a kontraszelekció a vezetésben, amely aztán gondoskodik a „megbízhatóságnak” mint kritériumnak túlhangsúlyozásáról a rátermettség és szakértelem rovására a középszintű vezetők kiválasztásánál is.

A szolgálati viszony keretei között az egyén viselkedésében nem nyilváníthatja ki belső feszültségét, nem engedhet szabad folyást indulatainak, de még vitába se bocsátkozhat olyan személlyel, aki intézkedni volna illetékes. Erős személyiségkontrollját hasznossági szempontok, az állásával járó előnyök, nyereségek elvesztésének veszélye egyaránt motiválja, mert az ezzel ellentétes magatartás könnyen függelemsértésnek minősülhet, amit a szabályzat szigorúan szankcionál, míg a merevség és visszafogottság mint viselkedési szabályozottság számára kötelezően előírt és előjárói által megerősített magatartás. Előterbe kerül tehát az egzisztenciális veszélyeztetettség érzése, szorongással, büntudattal, és szélesre nyílik az út az önkárosító („acting in”) elhárítás felé, annak minden belső szervi tünetével: szív táji szorító érzés, fájdalom, szapora szív működés, ritmuszavar, fulladás, pánik-szindróma stb. A szorongással összefüggést mutató, szervre lokalizált labilis működési eltérések — pl. szív- és keringési zavarok — a stressz állandósulásával jól kimutatható szövettani elváltozásokkal is járó betegségekhez vezethetnek (ischemiás szívbetegség, myocardialis infarctus).

Önfejlesztő folyamatok nélkül

A szolgálati tevékenység megfelelő ellátásához szükséges építő, önfejlesztő folyamat azonban csak biztonságos környezetben, mentálhigiénés védettségben képes zavartalan kiteljesedésre. Segítséget és védelmet a kapcsolatrendszernek csoportok beillesztésével történő átalakítása, a merev viszonyulási szisztéma feloldása, az uniformizált szerepviselkedés humanizálása nyújthat, melyben nagy szerepük lehet a szakszervezeteknek. Az általuk szervezett fórumokon, csoportos összejöveteleken kötetlen formában kerülhetnének felszínre és válhatnának megbeszélés tárgyává főnök és beosztott között ötletek, javaslatok, melyekre egyébként sor sem került volna. Testületi nyilvánosságot kapnának közérdekű témák éppúgy, mint egyéni sérelmek: eddig érthetetlen dolgok új megvilágításba kerülnének. Érdeklődési körök szerint társaságok, szakkörök, hobbi-

csoportok alakulnának, ahol az egyén választott társakkal, szimpátia-kapcsolatokkal gazdagodik. Így lassan, észrevétlenül a csoportalakulás strukturális adottságainak beépítésével széttagolódik a hierarchikus rendszer. Jó alkalmat kínálnak a nyilvános ünneplésre történelmünknek a jogalkotás, börtönreform, nevelésügy területén kiemelkedőt alkotott nagyjai. Az ilyen rendezvények testületünk társadalmi megbecsülését is elősegítének. Az oldott hangulatban a szubordinatív kommunikációs szerkezet átalakul, az információk szabadabban áramlanak, a hivatalos szerepviseelkedés átadja helyét a személyre jellemző egyéni magatartásformáknak.

A vezetés szempontjából sem közömbös, ha a magasabb előljárót nemcsak elérhetetlen távolságban, sürgető feladatok sűrűjében, közvetlen környezete által körülbástyázva látják, hanem meghitt hangulatban, közvetlen modorú, személyiségét nyújtó magánembernek, aki társas összejöveteleken bárkivel szívesen szóba elegyedik.

Ha a közvetlen előljáróban, akitől a beosztott saját tapasztalata szerint általában kioktatásban, rosszabb esetben elmarasztalásban részesült, oldott légkörben rokonszenves emberre talál, akivel a problémákat is meg lehet beszélni, biztosra vehető, hogy az alárendeltet — éppen a számára leglényegesebb pillanatban — szolgálatban sem bénítja meg a félelem, és az osztályon belül is fokozódni fog a munka és embertárs iránti türelem, az együttes tevékenység szándéka és az örömszég.

Egymást kiegészítő kapcsolatok

Ha már egy munkatársi csoport eljutott az együvé tartozás bizonyos szintjére, akkor az ott kialakult közösségi együttgondolkodás és együttes cselekvés alól senki sem vonhatja ki magát. Először érzelmi szinten érvényesül a közösség megnyugtató, védelmet kínáló, biztonságot nyújtó hatása, majd az egyén tudatosan is birtokosává válik a felismerésnek, hogy emberközi viszonyaiban változás állt be: a felettese, ha kifogásol valamit, mellette útmutatással is szolgál, a beosztott, ahelyett, hogy hallgatásba merevedne, magányosan küszködne felfogásbeli nehézségeivel, elmondja tisztánlátásának akadályait, a riválisok baráttá szelidülnek, az egymást kiegészítő, szimmetrikus kapcsolatrendszer az erők és teljesítmények összeadódását hozza létre, mely nemcsak az egyénnek, hanem az intézménynek is érdeke.

A jó munkatársi közösség munkahelyünk szervezeti viszonyai között mentálhigiénés jelentőségű, segítséget nyújt lelki egészségünk megóvásában, mert jóindulatú, ugyanakkor reális visszajelzést kapunk szolgálati és emberi magatartásunkról, közös sorsot, azonos szintű partnert találunk a hierarchikus kötöttségek, vertikális függőségek rendszerében, az együttes élmények során megerősítést nyer közös célunk, értékrendszerünk és helyünk a társadalmi munkamegosztásban.

Dr. Menning Éva

Börtönártalom

A személyi állomány lelki egészségi állapota^x

Szinte alig akad fórum, ahol ne vetődne fel, hogy a személyi állomány élet- és munkakörülményei az elmúlt években alig változtak. Sem az elöregedett épületek, sem a megmolyosodott őrzésbiztonsági szemlélet nem tette ezt igazán lehetővé. Hogy a leginkább veszélyeztetett felügyelői állomány lelki egészségének megőrzéséért is tenni kellene valamit, talán csak az intézetek egészségügyi dolgozóinak körében merült fel, akik hosszú évek óta figyelemmel kísérik az állomány mentális helyzetének romlását, a pszichoszomatikus betegségek növekvő számarányát.

Mindeddig kevesen kutatták a felügyelők, munkáltató örök — általában a fogvatartottak közvetlen környezetében dolgozó bv-alkalmazottak — viselkedésének mozgatórugóit, esetenkénti viselkedés-torzulásuk motívumait, fiatalon fellépő egészségromlásuk okait.

Ma már elfogadhatóan ismerjük a fogvatartottakra ható prizonáns tényezőket (izoláció, depriváló tényezők hatása, különféle fóbiák, félelmek, szorongások), ismerjük és fokozatosan kiszűrjük a pszichés zavarokat előidéző okokat. Egyáltalán nem vizsgáltuk viszont, így csak sejtéseinkre hagyatkozhatunk, a börtönnek az itt dolgozókra kifejtett személyiségkárosító hatását.

A vizsgálatot végezhettem volna bármelyik bv-intézetben, a mentálhigiénés körülményekben nincs számottevő különbség. Végül is a Fővárosi Bv. Intézetre esett a választásom, ez az intézet ugyanis a dolgozói összetételt és az állapotokat illetően szinte keresztmetszetét adja a büntés-végrehajtásnak. Választásom mellett szólt még az is, hogy ebben az intézetben dolgozom 1983 óta, így a jelenségeket sokkal jobban ismerem, mint más intézetben.

Túlterhelt ingázók

Az intézet biztonsági osztályának utazási statisztikájából megállapítható, hogy a dolgozók 64%-a vidékről utazik a fővárosba. 101-en naponta utaznak a Budapesttől 20—90 km-re lévő lakásukra, 24-en havonta kétszer-négyyszer jutnak haza (ez nagymértékben függ a rendkívüli berendelések számától). Ők 200—300 km-ről érkeztek intézetünkbe, amely az ország legnagyobb „előzetesháza”, a biztonsági osztály dolgozóinak igénybevétele tehát itt a legnagyobb.

A havi munkaidő papíron 174 órára csökkent. Csak azért papíron, mert a valóságban a dolgozók fejenként 20—40 óra túlórárt is teljesítenek. Az ország bv. intézetei között a második legmagasabb berendelési szám jellemző intézetünkre. Nem teljesülhetett dolgozóinknak az a dédelgetett álma, hogy bevezetik a 24—72 órás szolgálati időt,

^x Részlet a szerző diplomamunkájából, amelyet a Kossuth Lajos Tudományegyetem pszichológiai tanszékének készített.

amelynek révén a havi beutazások, eligazítások ideje a felére csökkenne, így a pihenéshez, megújuláshoz szükséges idő növekedhetne.

Sajnos dolgozóink nem keresnek annyit, hogy ne kelljen a mellékjövedelemért feláldozni a szabadidejüket. Az állomány fizikailag és pszichikailag kimerülten tér haza és fáradtan lép ismét szolgálatba. „*Ha az ember kénytelen minden energiáját és idejét az élet pusztá fenntartásához szükséges feltételek előteremtésére fordítani — nem lehet szó mentálhigiénéről!*” (Hegedüs Gy., 1976.)

Az intézet fő feladata a biztonságos és humánus őrzés mellett a bírósági tárgyalásokra történő nagy számú előállítás megszervezése és megoldása. Az előállításnak akkor is meg kell történnie, ha például létszámihiánnyal küzdünk, vagy ha életbevágóan fontos egyéb feladatok háttérbe szorulnak miatta.

Az ártatlanság védelme alapján a gyanúsítottat mindaddig ártatlannak kell tekinteni, amíg bűnössége be nem bizonyosodik. Ez nemcsak jogi probléma, hanem jelentős lelkiismereti ügy is az itt dolgozók számára. A közvéleményben minden bv-dolgozó „smasszer”, értelmezése néha pejoratív. E leértékelő sematikus szemlélet gyakorta sújtja dolgozóinkat. A szabályzatoknak, parancsoknak, utasításoknak már eleve autonómiát csökkentő vagy kizáró hatásuk van. A beosztottak problémamegoldó gondolkozását, öntevékenységet korlátozza, beszűkíti a személyiséget. Az önállóságtól ily módon megfosztott testületi taggal szemben a törvényi és vezetői kíváncságot azonban igényli az azonnali és önálló döntési képességet (lásd például a fegyverhasználat vagy a kényszerítő eszközhasználat eseteit). Ha pedig hibázik, remekül képzett szakemberek sokasága bírálja el tettét. Éppen a legkevésbé képzett, legalacsonyabb iskolai végzettségű dolgozók (felügyelők, örök) kerülnek gyakran az említett helyzetbe, főleg a személyi állomány fiatal tagjainál okoz/hat/ ez személyi deformációt.

Szorongás közepette élnek

A felügyelők gyakran panaszoznak, hogy az érvényes jogszabályok, szabályzatok és a szinte mindennapos — gyakran egymásnak is ellentmondó — írásbeli és szóbeli utasítások már-már végrehajthatatlanok, ezért állandó szorongásban élnek. Sok esetben úgy érzik, csak kötelességeik vannak, a jogaik viszont formálisak. Sokszor inkább érzik rácsra belül magukat, mint a fogvatartottak. Gyakran tapasztalható viselkedésükben idegesség, szorongás, neurotikusnak mondható elem. Többszörös kiszolgáltatottságban élnek: függenek a bíróságok munkaritmusától, a hierarchiában felettük lévő vezetőktől, de némiképp ki vannak szolgáltatva a fogvatartottaknak is. Panaszáradataikkal szemben — adott esetben — a felügyelő szinte tehetetlen, mert intézkedésének megtámadása esetén még hiteles tanú sem akad. Napi feladatát a felügyelő számtalanszor egyedül végzi több, esetenként több tucat fogvatartottal szemben, vagy legalábbis jelenlétében. Az eddig említett situációk mind ambivalenciát (érzelmi ellentmondásosságot) keltenek az érintettben. Az ambivalencia típusos tünete a betegessé váló félelem. Félelem a jogszabályoktól, viszolygás az utasításoktól, feladatoktól. Már a vezetők (ellenőrzésre jogosult személyek) megjelenése is szorongást kelthet. A vezetők fontos feladata természetesen a beosztottak munkavégzésének szervezése és a végrehajtás ellenőrzése.

A meghallgatottak döntő többsége hangsúlyozta, hogy tevékenységét szoros kontroll közepette végzi. A fogvatartottak szinte minden szituációban, (tárgyalásokon, hozzátartozók előtt, a bírósági dolgozók körében), de a vezetők is árgus szemekkel figyelik, hogy mikor hibázik. Damoklész kardjaként függ feje felett a szinte mindennapos felelősségre vonás lehetősége. Beosztott és vezető között így kialakul egy — kölcsönös bizalmatlanságon alapuló — különös viszony. E tekintélyvel és hatalmi fölényen alapuló viszonyt csak konformis egyének viselik viszonylag jól. A felszerelő fiatalokat így már aligha lehetséges az állomány tagjai közé illeszteni. Érzelemszegény, pszichopatológiai vonásokat sem nélkülöző személyiségek válhatnak belőlük (értem ezt azon kevesekre, akik megmaradnak hosszabb ideig a bévé kötelékében).

A siker, mint motiváció

A büntetés-végrehajtási munka a mindennapok szűrkesége miatt fokozottan megkíván egyfajta *motivációs szintet* a dolgozótól. Ezt a motivációs szintet leghatékonyabban a siker élménye tudja megőrizni, mégis éppen ebből nyújtunk a legkevesebbet a beosztottaknak. A vezetők többsége, úgy látom, nem él eléggé e lehetőséggel, vagy nem kellően differenciál az ösztönzők alkalmazásakor. „Azok az eszközök, amelyekkel megváltoztatjuk, erősítjük vagy hátrébe szorítjuk a munkamotivációkat, együttesen alkotják az ösztönzés fegyvertárát”. (Perczel Tamás, 1976.) A helyes cselekedetek elismerése helyett — esetenként elhamarkodottan — a függőségből eredő büntetési lehetőséget részesítik előnyben. A büntetés fogalmán — ebben az esetben — nem feltétlenül a joghátrány alkalmazását értem. A szidás, a fenyegető megjegyzések, a szóbeli vagy írásos elmarasztalás, a felelősségre vonás kilátásba helyezése mind-mind motiváció-csökkentő tényező.

A tekintélyelvű, büntetéscentrikus vezetés csökkenti a kudarcok türésének képességét és szűkíti a kreatív konfliktusmegoldás interperszonális sémáinak alkalmazását. A szabályzatokhoz mereven ragaszkodó rugalmatlan vezető gyakrabban alkalmaz averzív (büntető) megoldást, mint jutalmazást. A büntetés a félelmi motívumon keresztül hat és sokáig fennmarad a félelem azután is, ha már nincs szükség rá. A félelem erős érzelmi felhangoltsággal párosulva csökkentheti és szinte minden esetben csökkenti is a beosztottak problémamegoldó képességét, akadályozza az eredményességet. A személyiség folyamatos stresszhatás alá kerül. A stressz ölthet olyan méreteket is, ami meghaladja az alkalmazkodási képességet és kóros, rendszertelen magatartást hoz létre, pszichés, illetve szomatikus károsodást okozat. Az előállító őrseg tagjai szinte majd minden előállítás során átélnek az átlagosnál nagyobb stresszt kiváltó hatásokat.

Egyes szubkultúrákban szokás, hogy a bűnöző tárgyalására megjelenik a teljes rokonság, a baráti kör, valamint a többi, éppen szabadlábon lévő bűnözőtárs. Az előállító őr rengeteg kényelmetlenségnek van ilyenkor kitéve. Veszélybe kerül a testi épsége, de az a veszély is fenyeget, hogy a gondjaira bízott fogvatartott kerekelt old, aminek persze súlyos büntetés lehet a következménye. Gyakran állít elő az őr gyilkost, különösen veszélyes bűnözőt, akivel szemben állandó készültségben kell lennie.

A megengedhető feszültség határa

A kivételes fizikai adottságokkal rendelkező örök az ilyen helyzeteket könnyebben megoldják. A fizikai erő még az alvilág tagjai között is tekintélyparancsoló tényező. A gyengébb fizikumú öröknek azonban marad a szorongás. A tolerancia-zóna ráadásul egyénenként változó mértékű, ezért nehéz megállapítani a megengedhető feszültség határát, így dolgozóink stressz elleni védelmét is nagyon nehéz megszervezni. Bárki mondhatná, hogy „*az örök ez a hivatása, ezt vállalta, ezért kapja a fizetését, tehát lássa is el a feladatát*”. A feladatát valóban el kell látnia, azonban úgy érzem, mindent el kell követnünk a mentálhigiénés feltételek biztosításáért, dolgozóink egészségének védelméért. Sürgős feladatnak tartom tehát a megfelelő atmoszféra megteremtését, hogy dolgozóink szorongásmentesen, neurotizáló, pszichotizáló tényezőktől kevésbé fenyegetett módon végezhesék társadalmilag is fontos feladatukat.

Félelmét a büntetés-végrehajtás dolgozói közül persze kevés ismeri el, kompenzációról, túlkompenzálásról — elszólásaiban — szinte mégis mindegyikük számot ad, így a félelem szerepe e munkakörben nem lehet vitás. Ezt a tényt igazolják a később jellemzendő magatartási mechanizmusok is.

A személyiséget súlyosan károsító tényezők közül elsősorban a szorongással — annak vizsgálatával — kívánok részletesebben foglalkozni. Kutatásom nem terjed ki a büntetés-végrehajtásban dolgozók teljes populációjára, még a vizsgált terület — a Fővárosi Bv. Intézet — egészére sem, bár bizonyos statisztikai adatokat az egész intézetre vonatkozóan figyelembe vettem. A biztonsági osztály dolgozóinak is csak 16 százalékaival foglalkoztam. E szondázás eredményei alapján még inkább szükségesnek tartom az állomány egészségének vizsgálatát, preventív intézkedések érdekében.

A biztonsági osztály állománya mintegy 220 fő. Az előállítást, szállítást, illetve őrzést végző beosztottak döntő többsége férfi. 60%-uk vidékről bejáró ingázó dolgozó. A minta kor és iskolai végzettség szempontjából is megfelelően reprezentálja a teljes öri állományt.

A próbavizsgálatot először csoporttal végeztem. Azt tapasztaltam, hogy a résztvevők ebben a formában nem vették kellően komolyan a részükre kiadott feladatokat, megpróbálták megbeszélni a válaszokat, távolról is kommunikáltak egymással. A második kérdőív alján elhelyezett kérdés kitöltését igyekeztek elkerülni, válaszaikban próbálták személyiségüket előnyösebben bemutatni, igazi véleményüket elrejtteni. Tették ezt mindannak ellenére, hogy névtelenségük megőrzésére ígéretet tettem. A vizsgálatot végül inkább egyéni formában végeztem el.

Árulkodó kérdőívek

Mindőjükkel ismertettem a vizsgálat célját és a kérdőívek kitöltésének módját. Még mindig tapasztaltam rejtőzésre irányuló tendenciákat. Többen nem voltak hajlandók — az írásbeli választ igénylő kérdésekre — a számokon kívül mást, például szöveget írni. Elmondták, azért van fenntartásuk, mert a bévénél soha semmi nem maradt — ismereteik szerint — titokban. Hárman még arra is vigyáztak, hogy a kérdőíveket,

amelyek akkor még nem voltak összetűzve, különbözőképpen töltsék ki (egyiket kari-kázva, másikat négyzetekkel keretezve, a harmadikat aláhúzatva).

A vizsgált hét év alatt — ha az állomány átlaglétszámát (340 fő) 100%-nak tekintem — az intézet állománya 125,6%-os új felszereléssel (427 fő) és 138,8%-os létszámcsökkenéssel (472 fő) jelentős mértékben kicserélődött. Az új felszerelők éves átlaga 61 fő, a létszámcsökkenés 67, ami rendkívül magas számérték! A kimutatás alapján a nyugállományba vonultak arányának alakulása vonta leginkább magára a figyelmet. Ha a vizsgált időszak alatt a kitöltött szolgálati idővel nyugállományba vonultak létszámát (25 fő) 100%-nak tekintem és arányítom az 55, valamint az 50 éves életkor alatt nyugállományba vonultak és az egészségügyi okból elbocsátottak, illetve az aktív időszakban elhalálozottak (79 fő) összlétszámához, 316%-os eredményt kapok.

Neurózis, magas vérnyomás

Az intézet egészségügyi szolgálata rendelkezésemre bocsátotta éves jelentéseit, adataiból négy olyan megbetegedés számadatait kívánom bemutatni, amelyek eredete pszichoszomatikus gyökereket (is) takarhat és amely betegségek leginkább reprezentálják a bemutatni szándékozott problémákat.

Pszichoszomatikus gyökereket takaró betegségek adatai 1986—1990 között

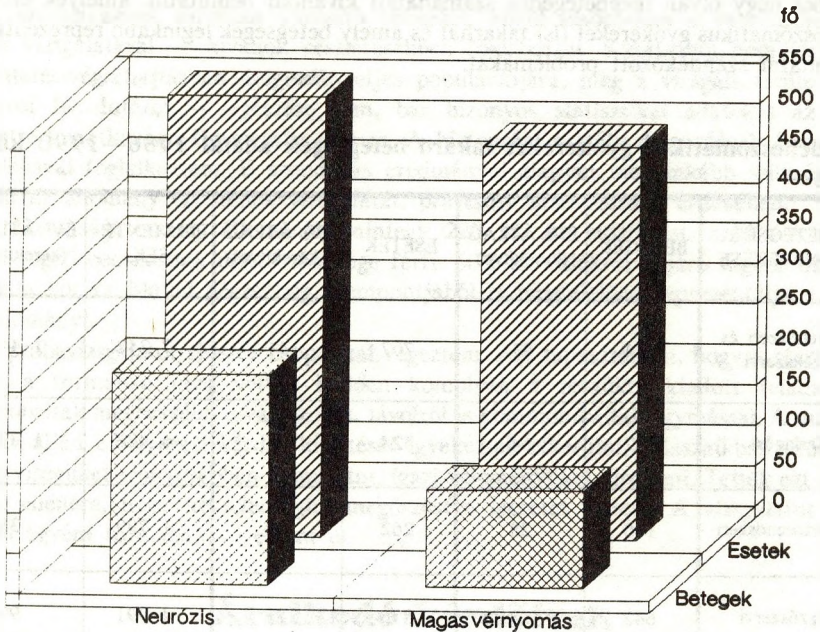
A BETEGSÉG MEGNEVEZÉSE	BETEGEK	ÉVI ÁTLAG (kerekítve)	ESETEK	ÉVI ÁTLAG (kerekítve)	FELMENTÉ- SEK	ÉVI ÁTLAG (kerekítve)
Idegrendszeri és érzékszervi	454	91	707	141	7 242	1 448
Keringési	322	64	524	105	6 486	1 297
Emésztőrendszeri	140	28	262	52	1 799	360
Légzőszervi	642	128	876	175	4 991	998
Összesen	1 558	311	2 369	473	20 518	4 103

A valós kép azonban csak az összes előforduló betegség számadatait tekintve érzékelhető. A felmentési napok száma így éves átlagban 8226 naptári nap, ami azt

jelenti, hogy az intézet minden dolgozójára — arra is, aki egyáltalán nem volt beteg, de a GYED-en és GYES-en lévőkre is — 24,2 felmentési nap jut. Ezek a számadatok jól reprezentálják azt a tényt, hogy intézetünk bejutott egy ördögi körbe, ahol a dolgozók egyrészt azért lesznek túlterheltek, mert nagy a fluktuáció és nagyon sok a beteg, másrészt pedig a jelentős túlterhelés előbb-utóbb a betegségüket okozza.

Az idegrendszeri és a keringési betegségek között nagyon figyelemre méltó a neurózis és a magas vérnyomás számadatainak alakulása:

A BETEGSÉG MEGNEVEZÉSE	BETEGEK	ESETEK	NÖVEKEDÉS
Neurózis	262	548	2,1-szeres
Magas vérnyomás	122	488	négyszeres

Ezek a számadatok azért érdemelnek különös figyelmet, mert mint azt már az előzőekben említettem, a vizsgált 7 évben az állomány kicserélődött, megfiatalodott, továbbá ilyen arányú növekedés egyetlen más megbetegedésnél sem tapasztalható. Az eddig elemzett betegségek többségénél nem volt megállapítható organikus eredet, miként ezt — beszélgetésünk alkalmával — az intézet vezető főorvosa is megállapította.

Tüzetesebb oknyomozó vizsgálat talán kideríthette volna azt is, hogy a betegek hány százalékánál okozott tüneteket a túlterhelés, a regenerálódáshoz szükséges idő hiánya, a munkahelyi és családi terhek növekedése, a munkahely pszichés klímája, illetve az ezek függvényeként jelentkező szorongásos szindrómák kialakulása.

A túlterheltséget csak egyetlen szakasz (előállítást végző felügyelők) bemutatásával szeretném érzékeltetni. A szakasz parancsnokának adatai alapján 1990-ben az átlagban 93 fős szakasz 13 865 fogvatartott bírósági tárgyalásra történő előállítását, 15 645 szállítást és 447 személy (580 esetben) külkórházi szállítását és őrzését látta el. A fentiekhez hozzátartozik még, hogy a 93 emberből 24—25 jut átlagban a napi 55—56 tárgyalásra. A betegszabadságok, évi rendszeres és tanulmányi szabadságok, a GYES-en, illetve GYED-en tartózkodók, az iskolákra, egyéb szolgálati helyekre és feladatokra vezényelték (szállító, valamint kötött őrhelyeken szolgálatot teljesítők, munkáltatók, stb.) a rendelkezésre álló állomány nagyobb részét érintik. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy minden új felszerelőnek 14 napi alapkiképzésben kell részesülnie és — a polgári alkalmazottakat leszámítva — ez évi 50 ember, valamint tiszthelyettesképző iskola elvégzése is előbb-utóbb minden felszerelőt érint, aki ezt vagy 5 hónapos nappali, vagy 10 havi levelező tagozatos képzésben végzi, akkor az egy-egy szolgálatban lévő testületi tagokra hihetetlenül nagy feladat hárul és így érthető lesz, miért van szükség még a szabadidő szolgálati célokra történő igénybevételére is.

A közérzet összetevői

Néhány jellemző példa a vizsgálat időszakából.

Arra a kérdésre, hogy vajon a vezetők elfogadják-e a napi feladat ellátását? — a megkérdezetteknek csak 42,5%-a válaszolt úgy, hogy „*nagy gyakorisággal elfogadják*”. Rendszeres visszajelentésről csak 20% nyilatkozott, rendszertelen visszajelentésről 27,5%, míg arról, hogy csak akkor kap visszajelentést, ha vezetője elégedetlen vele, 12,5% tett említést. 37,5% úgy véli, jövedelmének alakulása „*elsősorban anól függ*”, mások „*hogyan állítják be*” a vezetők előtt. További 15% azt tapasztalja, jövedelmének alakulása „*kizárólag csak ettől függ*”. Arra a kérdésre, milyen közérzettel lép a munkahelyére? — csak egyetlen kolléga (2,5%) nyilatkozott úgy, hogy „*örömmel, jó hangulatban*”, 18-an (45%) viszont azt mondták „*akkor érzem jól magam, amikor kilépek a kapun*”..., illetve „*legszívesebben más munkahelyen dolgoznék*”.

A sikerérzetet vizsgálva magyarázatot kapunk az előző, meglehetősen elkeserítő számokra, nevezetesen 10-en (25%) havonta talán ha egyetlen esetben jutnak munkájuk sikeréhez, 12 fő (30%) válaszolta, hogy „*olyan ritkán, nem is emlékszem rá*”. (A sikerélménynek tehát jelentős közérzetalakító hatása van, azaz lenne.) 20%-uk érzi azt, hogy a feladat ellátásában mindig magára van utalva, szintén 20% számíthat közép-, illetve legfelsőbb vezetői segítségre. 50%-uk a szakaszparancsnokhoz bizalommal fordulhat (személyes problémájával is). 28 fő (70%) viszont úgy gondolja, a jelenlegi parancs és utasítási rendszer gátolja önmegvalósítási törekvéseit, elgépiesíti őket (közülük 13-an mondták, hogy „*inkább a fenyegetenség érzését kelti*”).

A frusztrációs helyzet feltételezett megoldási módjait vizsgálva megállapítható, hogy 33 fő (82,5%) valamilyen formában elfojtana agresszióját, idegnyugtatóval, esetleg

ítallal, de a szorongási mutatók rendkívüli mértékét igazolja, hogy 19-en azt választották, „*ezt is lenyelném, mint a többi*”.

A kérdőívekre adott válaszokból az is megállapítható, hogy a vizsgált személyek átlagban 15—20 órát túlóráznak havonta. Közülük 20% végez valamilyen jövedelemkiegészítő munkát, állattartást vállal, építkezéseken segít stb. Környezetük rendbentartására általában 2—3 órát fordítanak naponta. Szolgálatba lépés előtt 1 órával korábban kell az intézetbe érkezniük a felkészülés és az eligazítás miatt. Munkanapjaikon átlagosan 2,4 órát utaznak, a várakozási időt is beleszámítva. Mindez a regenerálódáshoz szükséges idő rovására történik.

A kérdőívek válaszaiból kirajzolódó képek messzemenően alátámasztják azt a feltételezésemet, hogy a fluktuáció, a korai nyugállományba vonulás, a pszichoszomatikus megbetegedések nagyon magas száma összefügg az állomány szorongásával, valamint folyamatos, oldás nélküli túlterheltségével. Mindezek ismeretében mit tehetünk, milyen javaslatokkal állhatunk elő? Hiszen ismerem az akadályokat, tudom, hogy az intézet vezetése egymagában generális változást képtelen találni, a problémák zöme Moebius-szalag módjára visszacsavarodik. Anyagi nehézségek, létszámgondok nem oldhatók meg hirtelen, a betegek gyógyítása is rendkívül időigényes feladat, ezeken évek hosszú sora alatt lehet csak változtatni.

Az emberi tényezők jelentős többségének feltételei viszont adottak, csupán élni kell velük. Emberiesebb hangnem, jó szó, néhanapi siker, a másakra való odafigyelés, az elfogadás légkörének megteremtése nem kíván anyagi ráfordítást. Thomas Gordon gyerekekről szólva a következő megállapítást teszi: „*Dicsérd meg őket, és kezüket-lábukat összerörve dolgoznak*”.

Ha ez a tétel a gyermekekre igaz, bizonytal áll a munkánkat végző fiatal felnőttekre, de még a középkorúakra is. Az elvárt viselkedés megerősíthető dicsérettel, visszajelentéssel, valamint egyéb erkölcsi — nem kizárólag anyagi — elismeréssel. Törekedni kell véleményem szerint a kommunikációs gátak megszüntetésére is. Javaslom továbbá a legmegfelelőbb pszichoterápiák intézményes alkalmazását, például autogén tréninget, egyéni terápiákat stb., kinek-kinek lehetősége és egyéni szükséglete szerint. Mindenekelőtt javaslom az állomány teljes pszichés szűrésének (egy alapos szociológiai és pszichológiai felmérésnek) az elvégztetését.

Ne hagyjuk magára!

A szorongás elleni küzdelem nem jár gyors és látványos eredménnyel, gyakran egész életre szóló harc. Nagy tehát azoknak a személyeknek a felelősége, akikre embereket bízott a társadalom, akiktől emberek mentális egészsége vagy megbetegedése függ. A betegség kezelésében már az is siker, ha elérjük, hogy az illető megpróbál változtatni élethelyzetén, ha attitűdjében pozitív változás áll be, ha képes kontroll alatt tartani saját szorongását és azzal együtt tud élni, s ha elhitetjük vele, hogy nem hagyjuk magára, környezete megérti, elfogadja őt, mellé áll, ha nehézsége támad.

Kovács Ferenc

Hogyan látják a főfelügyelők?

Eltérő követelmények • Kevés a fegyelmező eszköz

Nem tekinthetjük premiernek azt a szakmai továbbképzést, amelyet jó fél évvel ezelőtt a bv. osztályok főfelügyelői számára szervezett a büntetés-végrehajtási főosztály. Két turnusban 141 főfelügyelő volt jelen, a második csoportban azokból a megyei intézetekből is, ahol a felügyelői állomány a biztonsági osztály irányítása alatt áll.

A szakmai képzés célja elsősorban a fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozók képviselőinek tájékoztatása volt a büntetés-végrehajtás helyzetéről, a legsürgetőbb feladatokról, a továbbképzés lehetőségéről, az Európai Börtönszabályokban megfogalmazott ajánlásokról.

A továbbképzés alkalmat adott a konzultációkon túl két konkrét módszer alkalmazásával a főfelügyelők jobb megismerésére.

A programban tréning is szerepelt, amely pályalélektani megfontolásból került a feldolgozásra szánt témák közé. Lehetőséget adott, hogy a programban résztvevők oldott formában fejtsek ki véleményüket a munkájukat érintő feszültségforrásokról, és protektív környezetben gyakorolhassanak olyan új magatartásmintákat, amelyek bővítik viselkedés-repertoárjukat, szociális érzékenységüket.

A továbbképzés zárásakor előre megszerkesztett kérdőív segítségével kértünk véleményt saját helyzetükről, a továbbképzésen elhangzottakról, szakterületük problémáiról.

A leggyakoribb feszültségforrások

Nem titkolt célunk volt, hogy megismerjük a főfelügyelők véleményét a munkájukat érintő szakmai és szervezeti változásokról. Objektív információt vártunk arról is, hogyan ítélik meg helyzetüket, szerepüket. Erre direkt módon feltett kérdésekkel nehéz objektív választ kapni, ezért a konzultációt és a kérdőíves módszert olyan megoldással egészítettük ki, amely metodikájából eredően alkalmas az egyéni meggyőződés és beállítódás kivetítésére, segíti az önismeretet.

A hallgatóktól kértük, sorolják fel a legfontosabb és leggyakoribb feszültségekeltő hatásokat, amelyekkel munkájukban találkozhatnak. A fontosság sorrendjében ezeket adták meg: *eltérő igények az elöljárók részéről, a nevelők és felügyelők konfliktusai, fiatal és tapasztalatlan kollégák szolgálatba állítása megfelelő felkészítés nélkül, a fogvatartottak egy főre jutó magas létszáma, a felügyelő magára marad, nem éri a vezetők törődő figyelmét, a munkakörülmények és szolgálati kötelem nehézsége, az intézetek közötti eltérő követelmények, a fegyelmező és befolyásoló eszközök hiánya, a belső őrség respektjének csökkenése, végezetül az alulinformáltság.*

A legnagyobb visszhangot az intézetek közötti eltérő követelmény és a felügyelet rendelkezésére álló befolyásoló, fegyelmező eszközök hiánya váltotta ki.

A foglalkozás további részében a fogvatartottak „testnyelvi szignáljainak felismerését” gyakorolták a csoportok. Önként jelentkezők aktív segítségével indulatokat, viszonyulásokat, véleményeket jelenítettek meg, mimikával, testtartással, jellegzetes mozdulatokkal helyettesítve a szavakat. Később az ideális felügyelői tulajdonságok listáját állították össze a résztvevők. Ime: *határozottság, következetesség, szabályismeret, fizikai erőfőlény.*

A főfelügyelők úgy élik meg jelenlegi helyzetüket, hogy a feladatok növekedése és a nem mindig kristálytisztá kívánalmak miatt ésszerűtlen kockázatvállalásra kényszerülnek, s ez szorongást vált ki belőlük. A tulajdonságlista élén azok a kompenzációs erények szerepeltek, amelyek leginkább szükségesek a félelmek leküzdéséhez. A megtámadástól való szorongás oldásához *fizikai erőfőlény*, a bizonytalanság miatti szorongás oldására pedig *határozottság*.

Újszerű összetevője volt a realitásalapú félelemnek a korábban még csúrájában sem jelentkező *korruptió félelem*.

Elősorban szakmai kérdések szerepeltek a foglalkozásokon, mégsem lehetett megkerülni az anyagi-megélhetési körülmények romlását, az állomány jövedelmi viszonyainak kedvezőtlen alakulását. Ugyanígy szóba került a munkahelyi nehézségek, feszültségek családra kifejtett negatív hatása, ami kihat a munkahelyi teljesítőképességre is.

A nevelők és felügyelők viszonya

Többször és más-más összefüggésben visszatértek a résztvevők *a nevelők és a felügyelők problematikus viszonyára*. A körleten fennálló szemléleti és érdekelletétek sorozatos konfliktushelyzetet idéznek elő. Ez lappangva a legtöbb intézetben még akkor is fennáll, ha nem vezet konfrontációhoz. Ez a helyzet senki számára nem jó, mert így nevelő és felügyelő az elítélt vagy bárki más részéről kijátszható.

Valamennyi csoport érintette az intézetek közötti eltérő követelményeket és az ebből eredő, a fogvatartottak átszállításakor keletkező konfliktusokat. A fejlődés, különösen a büntetés-végrehajtás szervezetének változása, az intézetek önállóságának bővülése lehetőséget ad a központi elképzelésektől való eltérésre, végső soron az intézetek feltételeinek, sajátosságainak hangsúlyosabb érvényesítésére, az egységesség csökkentésére. Ez olyan fejlődési tendencia — a jelenlegi szakaszban legalábbis — amely nyugtalanítja az érintetteket.

Hasonlóan szembe kell néznünk a büntetés-végrehajtás személyzete és az elítéltek kapcsolatának változásaival. Az eddig megismert dokumentumokból partneri viszonyon alapuló kép bontakozik ki, amelytől a mi elítélt-felügyelet viszonyunk alá-főlérendeltségi beidegződései idegenek. Ennek értékelése és különösen átalakítása a gyakorlatban olyan kemény próba lesz, amelyre alaposan fel kell készülni.

A bévések elítélt-centrikussága, illetve a befolyásoló eszközök vélt hiánya azt jelzi, hogy a főfelügyelők az eddigi módosulásokat igazán nem fogadták el, a meg nem értés, *az azonosulás hiánya konfliktusokat indukál*, s ez más területeken további

feszültségek forrása lehet. Ki kell emelni, hogy egységesnek tekinthető a véleményük az Európa Tanács határozatainak érvényesüléséről. *Azokat a sérelmükre kiterjesztett fogvatartotti jogok kiszélesedéseként élük meg.* Ezt bizonyos mértékig megerősítik a kérdőívre adott válaszok is. A továbbképzésen elhangzott elképzelésekkel, tervekkel, törekvésekkel teljes mértékben egyetértett a résztvevők húsz százaléka. Többségével mintegy negyven százaléka. Az elhangzottakkal kapcsolatban közömbösnek tűnik harmincöt százalék. A hallgatók hat százaléka elhatárolja magát. A 141 főből csupán egy nem adott választ erre a kérdésre.

Érdekes válaszokat kaptunk a szakterületek közötti konfliktusokat feszegető kérdésekre. A főfelügyelők számára főként az anyagi (41 fő) és a nevelési (39 fő) szakterülettel való együttműködés okoz problémát.

A továbbképzés legfontosab tanulságának azt tekinthetjük, hogy a kapott ismeretek nagyon sok konkrét feladatot és megoldandó kérdést határoztak meg. Nyilvánvalóan szorosabbá kell tennünk az irányító apparátus és a körleteken szolgálatot teljesítő állomány munkakapcsolatát. Nem mellőzhető felismerés továbbá, hogy a büntetés-végrehajtás reformja a fejekben lassúbb folyamat lesz, mint gondoljuk.

Módos Tamás

A pedagógusnap alkalmából az országos parancsnok elismerésben részesített számos nevelőt, lelkészt és vöröskeresztes önkéntest

A szív szinuszgörbéi

(Beszélgetés dr. Kozma András nyugállományú ezredessel)

Látszólag feloldhatatlannak tűnő elentmondás, hogy a szabadságvesztés idején fogva tartó felügyelő és elítélt egy hullámhosszon mozogjon. Ennek az ellentmondásnak lehetőség szerinti feloldására harminc évet szánt az életéből dr. Kozma András, a Budapesti Fegyház és Börtön volt parancsnoka.

Udvarias, őszhajú férfi fogad zuglói lakásán egy napsütötte délelőttön. Bár telefonon beleegyezett az interjúba, most mégis szabadkozik, fontos-e ez a négy-szemközti beszélgetés, a szakmai nyilvánosság? Szerénységébe, mint kőfalba ütököm. Aki mindig csapatmunkának tekintette feladatait, nem tör a magányos nyilatkozó babérjaira. De épp egy tapasztalatokban, hozzáértésben gazdag pálya szolgálhat másoknak, kezdő bévéseknek is tanulságul.

— Börtönbe kerülésem a téveszítéssel függ össze — áll rá végül a beszélgetésre. — Sátoraljaújhelyhez három kilométerre eső kisközségben láttam meg a napvilágot, s munkalehetőség híján a börtön kínálkozott ideiglenes megoldásnak. Huszonkét évesen ör lettem.

— Egy ősi normák, hagyományok talaján felnőtt fiatalembernek nem okozott ez túl nagy megrázkódtatást?

— De igen. Borzasztóan nehéz volt akklimatizálódnom a börtönviszonyokhoz. Jó erkölcsi háttérrel rendelkező család bocsátott útra. Jóhiszeműség, korrektség és szabadság — ez volt az ősi norma három alappillére. Amikor az emberekkel foglalkoztam, akkor ezt vágyott mintának tekintettem, aminek a bv.-nél jövője lehet. A sátoraljaújhelyi börtönben 1962-ben 5—600 köztörvényest tartottak fogva és ebben az évben vitték oda az 56-os politikai elítéltek egy visszamaradó részét. Emlékszem, az én raktárirnokom is kö-

zülük került ki, egy idős férfi, akit dr. Hatvany Viktornak hívtak. Olyan írófélnékné tekintette magát. Nagy tudású, tisztességes, becsületes ember volt. Nagyon sokat segített a kusza börtönvilág mélységeinek megismerésében. Számomra ekkor úgy tűnt, sokkal nagyobb a különbség elítélt és elítélt között, mint ember és ember között. Kezdtém megismerni, elfogadni, majd értelmét látni és megszeretni ezt a különös, nehéz munkát.

A fiatal külső ört mindenféle dologgal megbízták, hamar felfigyeltek rá felettesei. Megbízták a központi raktár vezetésével. Sűrűn váltott és ez is hozzájárult a pályán maradásához.

— 1967-ben már mint rendőrszti akadémia végzett nevelőiszter találjuk az intézetben.

— Első pillanattól kezdve éreztem a bizalmat — mondja —, részben ösztönösen, részben tudatosan rádöbbenem, hogy a korrektt együttműködés a legbiztosabb kulcs a munkához, boldoguláshoz. Ha mindkét fél korrektt egymáshoz, ott nem lehet baj.

— Ezt elmondhatja bévén belül, de a kemény bűnözőkkel szembeni korrektségen mit ért?

— Nagyon sokat. A bűnelkövetők is tisztelik azt az embert, aki korrektt és jóindulattal fegyelmezni tud. Az igazság még az örvényben is vonz. A zárt közösségekben mindenki a maga botcsinálta módján ösztönös pszichológus, ám azt profi módon ismerik ki, kinek mi a gyenge pontja, kinek mi jár és mi a legfontosabb a túléléshez.

— Ha a vezető jól akarja végezni munkáját, ismernie kell az elítéltek logikáját, pszichológiáját.

— Én erre számtalanszor feláldoztam a szabadidőm. Diákat vetítettem, beültem közejük beszélgetni. Ha egy-egy társuk a

normális ember számára elfogadhatatlanul viselkedett, elmondták véleményüket annak vélt okáról, összefüggéseiről. Így számtalan segítóm akadt, akik kilógtak a sorból és morálisan még lehetett valamit kezdeni velük.

— *Elvetemült karakterekkel is dűlőre tudott jüni?*

— Nincs elvetemült bűnöző, csak elvetemült bűncelekmény — ingatja fejét tagadólag Kozma András —, én még a halálraítélt bűnözőben is tapasztaltam emberséget. A személyiség olyannyira összetett és bonyolult, hogy lehetetlen csak jó és rossz kategóriákban ítélni. Különösen a mi intézményeinkben. Igen sok egyéni sorsot, drámát, tragédiát ismerünk. Gondoljuk meg, a bűnözőnek sem lányá-lom a bűncelekményig vezető magánút, majd az azt követő kényszerközösség. Nem csupán a felügyelő, a bévé szenved az elítélttől, de ő is szenved a bévétől. A büntetés-végrehajtási intézményekben naponta meg kell vívnia a felügyeletnek és az elítéltnak a maga kis harcát.

— *Eszerint az győz, aki jobban reagál?*

— Igen. Nézze, én korán felismertem, munkaeszközként milyenek legyenek a reakcióim. Kit kell hangosan, kit halkán rendre utasítani. Az illetőt attól a reakciótól kell megszabadítani, amivel támad. Ez munkánk alfája és omegája.

— *Ez lehet módszer és kulcs, de hálát az elítélttől ritkán várhat.*

— Azért én felidézhetem nem egy elítélt részéről a hála szép pillanatait. Amikor egyikőjük, akinek rendbe jött az élete, még a pirosra is átfutott az úttesten, hogy ezt közölje velem. Sok hálálkodó levelet kaptam hozzátartozóktól is. Jelentős részük az irattárban talán még megtalálható.

Ezt már vezető nevelőként tette, 1969-ben. A nevelési szolgálatot irányította, vagyis koordinálta a többi nevelő munkáját.

Ha nagyszámú elítéltet tud irányítani, mennyivel kellemesebb, könnyebb ügy lesz a munkatársakat összefogni. Balgaság volt ezt hinnie. A fiatal szakember megfizette a tanulópenzt jóhiszeműségéért. Nem volt könnyű az idősebb, maga-

sabb rendfokozatú beosztottakkal döntéseit elfogadtatni. Mint mondja, ez volt vezetővé érésének serdülőkora.

— *Megvált valakitől?*

— Együttműködési képtelenség miatt soha. Később parancsnokként már előfordult. Csak nagyon fegyelmezetlen kollégáknak adtam ki a munkakönyvét. Inkább meggyőztem, esélyt adtam. Nem volt látványos módszer ez, hanem időigényes, kivárásos. De a vége általában jóbarátság.

— *Kemény embernek tartja magát?*

— Ezt a volt munkatársaimtól kellene megkérdeznie. Nem tudom. Az adott helyzet veszélyességi foka, súlyossága szerint voltam túl kemény, demokratikus vagy lojális. A tudatosság jellemzett mindvégig. Nem a karakteremből, hanem a tudatomból következtek a döntéseim, a tetteim. Zsinórmércém volt a törvény és a humanizmus.

— *Önt 1973-ban a gyulai börtön parancsnokává nevezték ki. Nem esett nehezebb szülőföldjét elhagynia?*

— Meditáltam a költözés előtt, feleséggel, két gyerekkel, már harmincnégy évesen váltsak? A végső lökést apám adta meg, aki a maga egyszerűségében így szólt: Sátoraljaújhelyen mennyiért kapod a kenyeret? És Gyulán? Ott is 3,20-ért! A volt parancsnokom is sokszor hurcolkodott az ország egyik végéből a másikba, ő is mintául szolgált. S valóban, az ember csak nyer a helyváltoztatással. Új környezet, más szokások, új barátok és széles kapcsolatok, ennyi a serpenyő másik oldala. Gyulán és Sátoraljaújhelyen még a smaszszerek családját is közelről megismertem.

— *Aztán újra Sátoraljaújhely?*

— Parancsnoknak kerültem vissza, 1976-ban. A parancsnok-helyettesek, középvezetők maradtak a régiiek, nem könnyű profétának lenni a saját hazánkban.

— *Lehelemyi keserűséget érez a hangjában. Miért?*

— Lehangolóan sok kicsinyességet tapasztaltam. Emberi gyarlósággal, rosszul értelmezett presztizskérdéssel találtam szembe magam lépten-nyomon.

— *Mi módon dolgozta fel a kudarcokat?*

— Megpróbáltam nagyvonalúan kezelni az emberi gyengeségeket. Nyíltan feltártam és megbeszéltem a problémákat. Elviselem és sokszor elfogadtam az ellenvéleményeket. Nem toroltam meg, ha szemembe mondták a hibáimat. Próbáltam végére járni az aaptalan rágalmaknak, híreszteléseknek.

— *S mindezt a marxi eszmerendszer neveltjeként tette?*

— Az én korosztályom ezen nevelkedett. Ennek is voltak és vannak értékei. A szociológiai és pszichológiai megismerés módszere, tartalma kapcsolódik a politikához, de akkor is, most is valódi emberismeret a döntő. Világnézete, vallási felekezete, elpufogatott frázisa kevesebbet mond az emberről, mint tetteinek, életvitelének konkrét elemzése. Világnézettől függetlenül ahol a szó értékeesebb a tettnél, a hűségnyilatkozat alapján ítélnék, ott a kudarc elkerülhetetlen. Ez vonatkozik a mi munkánkra is.

— *Önt a szakma kiváló parancsnokként tartotta, tartja számon. Minek köszönhete népszerűségét?*

— Talán annak, hogy nem volt fogadó-órám, hanem az egész börtönt az irodámnak tekintettem. Aláírtam a folyosón, a panaszt, problémát meghallgattam még a mosdón is. Olyan az intézetben nem volt, akit én, vagy nevemben a helyettesem ne hallgatott volna meg. Nemleges válasz esetén is utánanézttem az álláspontoknak.

— *Meséljen el mozgalmas múltjából egy sztorit, amikor nealántán büszke volt a rabokra!*

— Gyulán árvíz után a helyi téglagyárban csekély ellenszolgáltatásért téglát gyártottunk a károsultaknak, mindezt ösztársadalmi érdek hitében. Megbeszéltem a kiválasztott elítéltekkel a feladatot, s a rabok túldolgozták a szabadokat, intenzitásban, precizitásban lepipálták őket. Sőt, amikor a civilek közül valaki behozott két üveg alkoholt az építkezésre, a negyven fős kis brigád azzal fogadott: „Parancsnok úr, van egy kis meglepetésünk”. Előhúzták az üveget: „Nem fogyasztottuk el!” A munka végén együtt dobtuk be a kazánba. „Em-

berek, nem is jutott volna sok belőle” — tréfálkoztam, de elismertem jelentőségében kicsi, ám emberségben példás cselekedetüket.

— *Mikor került a fővárosba?*

— '80-ban kineveztek az Igazságügyi Minisztérium személyzeti főosztálya vezetőjének.

— *Vagyis kiemelték.*

— Karakterem nem egészen illett a hivatalnoki miliőbe. Tudomásul vettem a kívánalmakat, ám ottani munkámat nem tartottam annyira hasznosnak. Amikor felkértek 1984-ben az Országos Parancsnokság személyzeti-oktatási osztályvezetőjének, örömmel vettem, de igazán ott sem éreztem magam jól.

— *Ön, aki 1966-tól részese volt a büntetés-végrehajtásban történt változásoknak, mit tart ma a legfőbb eredménynek?*

— Azt, hogy a többszöri szabály- és törvénymódosítással, mai szóval élve reformmal, börtönlázadás és halál nélkül megúsztuk a rendszerváltozást. A lengyeleknél, cseheknél, úgy hallottam, voltak gondok. Az újabb és újabb intézkedések humanizmusát a személyi állomány túlzottan, az elítéltek kevésnek, a rácson kívüli polgár soknak, a bentlévő pedig csekélynek tartotta. Ez örökzöld téma a sajtó számára is. S ez mindig így van, talán így is lesz. A történelem azt igazolja, nincs olyan büntetés, amely önmagában átfórná az embert. A formák változtathatók és változnak, ám a tartalom ezt csak szerény ütemben követi. Minden változtatás lényegében egyfajta reform.

— *Mit tart a múlt rendszer alapvető hibájának?*

— A bürokrácia igényét kielégítő, de valójában öncélú biztonsági intézkedések halmazát, valamint a nevelési koncepció eltúlzását. Úristen, mennyi látványos intézkedési tervet gyártottunk, papírhegyeket.

— *Sok értekezletet tartott a Gyűjtőben?*

— Nem. Nem volt rá időm, különben is utáltam az üres értekezleteket. Nehéz korszakban, a nagy budapesti börtön-építkezések idején, 1986-ban kerültem a Gyűjtő

élére, az ország legnagyobb börtönébe. Rendkívül összetett, forrongó elítéltállomány, állandó felügyelőhiány, sok pályakezdő bévés stb. jellemezte a mindennapokat, de szerencsére hozzáértő, kiváló munkatársak fogadtak. Csak így lehetett nagyobb konfliktusok nélkül ebben az időben ezt az intézet irányítani.

— *Kihangsúlyozta többször is, hogy bárhová került, sok egyszerű ember vette körül. Hisz az emberben?*

— Nem tudnék nélkül élni. Aki nem tud bizalmat előlegezni, az nem tudja megnyerni a környezetét. Ha bizalmat előlegezünk, számolnunk kell azzal a lehetőséggel is, hogy visszaélhetnek vele. Szerencsére ilyesmi ritkán fordult elő.

— *Akkor ön elégedett vezető lehetett.*

— Egy parancsnok soha nem az. A börtönparancsnok mindig úgy érzi, hogy soha nem tudja 100 százalékosan elvégezni a feladatát. A parancsnok felelősségét mindig optimális szinten fogalmazzák meg. Ehhez a feltételek minimálisak. A büntetés-végrehajtás örökösen pénz- és létszámihiánnyal küzd. Egy összetett, élő közösségben mindig előfordul veszélyes, mindenre elszánt gengszter és lazább felfogású, felületes, fegyelmezetlen alkalma-

zott. Ez hol csapódik le, ha nem a parancsnoknál? A parancsnok éjszakája gyakran álmatlan. Engem sokféle gond nyomasztott, mint például a tömeges járvány, fertőzés veszélye. Csak egyszer történjék ilyesmi, hová vitetnék gyógykezelésre, melyik kórházba több ezer elítéltet?!

— *Mondják, Ön grammra felügyelte, hogy ami az elítéltek jár, azt hiánytalanul megkapja.*

— Igen, a személyi állománynál is. Egy-egy börtönben rá van írva a rabok arcára, hogy milyen ott a vezetés, milyen a bánásmód, milyen az ellátás és a fegyelem. Nem kevés, ha egy intézetben ragyog a folyosó, pattognak az örök és az elítéltek, bár azt is tudnunk kell, hogy ez még nem minden.

* * *

Csakhogy nehéz posztion, ilyen gigászi munkában épp a vezetők használnának el leghamarabb, ahogy Moldova György írta híres börtönkönyvében. A börtönben „töltött” évtizedek megviselik a szív szinuszgörcsbeít...

Pardi Anna

Felhívás

Felhívjuk érdeklődő kollégáink figyelmét, hogy az Országos Honismereti Szövetség szívesen látná tagjai között a büntetés-végrehajtási dolgozókat is. Mindazokat, akik a helytörténet, a börtönök múltja, változása iránt érdeklődést tanúsítanak, várja az Országos Honismereti Szövetség tagszervezeteként működő honvéd tagozat, amely a tágabb értelemben vett garnizonok történetét is fel kívánja dolgozni.

Bővebb felvilágosítást az érdeklődők Karsai László alezredestől kaphatnak, aki az alábbi címen és telefonon érhető el:

MH Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ

1441 Budapest

Pf. 162.

Telefon: 133-11-70/254

HM 60-55/254

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása Németországban

A német jogtudomány már a 20-as évektől megkísérelte egységes joganyagba foglalni az ifjúságvédelmet, valamint a fiatalkorúak büntetőjogát. Ez a törekvés a 60-as évek reformmozgalmai nyomán az 1974-ben megjelent *Fiatalkorúak bírósági törvényében* (Jugendgerichtsgesetz) valósult meg. A büntetőjogi felelősség alsó korhatárát a 14. életévben jelöli meg, a büntetőjogi fiatalkor a 17. életév betöltéséig terjed. A törvény azonban a 18—20 éves fiatal felnőttekre is vonatkozik, ha „*erkölcsi és szellemi fejlettségük még a fiatalkorúak szintjén áll*”, vagy ha „*cselekményük körülményei, indítéka a fiatalkorúakra jellemző vétségre utal*”.

Az 5. §. a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi jogkövetkezményeket *nevelőintézkedésekben, fegyelmező eszközökben és a fiatalkorúak büntetésében* határozza meg.

A fiatalkorúakra kiszabható igazi büntetés a fiatalkorúak büntetése (Jugendstrafe), amely szabadságelvonással jár, és háromféle változata van.

- a) A *határozott tartalmú büntetés minimálisan hat hónapban, legfeljebb 5 évben szabható ki*, a 10 évnél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetése esetén a büntetés maximum 10 év lehet (18. §).
- b) *Határozatlan tartamú büntetés 6 hónap és 4 év között szabható ki*, ha a fiatalkorú bűncselekményében káros hajlamai nyilvánulnak meg. A büntetés tartamának ebben az esetben legalább 2 évnek kell lennie (19. §).
- c) A *határozott tartamú büntetésre elítélés esetén nevelő hatás céljából*, a fiatalkorú személyiségére, cselekményének körülményeire tekintettel, *lehetőség van a büntetés végrehajtásának felfüggesztésére* (21. §).

A fiatalkorúak büntetését a törvény 92. § (1) bek. értelmében speciális büntetőintézetben kell végrehajtani. Minden tartomány rendelkezik egy vagy több ilyen intézettel. Közülük jó néhány a 70-es években és azt követően épült. Ilyenek például az adelsheimi (Baden-Württembergben, épült 1974-ben), a heinsbergi (Észak-Westfáliában, épült 1978-ban), a hamelni (Alsó-Szászországban, épült 1980-ban) és a plötzenseei (Berlinben, épült 1987-ben) fiatalkorúak intézetei. Dünkeli adatai szerint 1988 júliusában az NSZK területén 21 fiatalkorú büntetőintézet működött, összesen mintegy 6331 férőhellyel, amelyből 5346 zártintézeti, 985 (15,6 %) nyitott intézeti férőhely volt. Az intézetek többsége 200 és 300 közötti férőhely kapacitású, kiugróan nagy intézetnek számít az adelsheimi 459, a hamelni 538 és a siegburgi intézet 816 férőhellyel.¹

Az NSZK-ban 1987-ben a főhivatású alkalmazottak és a fiatalkorú elítéltek aránya 1:1,4 volt. A 80-as években — annak ellenére, hogy az elítéltek létszáma csökkent — a személyi állományé gyakorlatilag változatlan maradt. Nem csökkent a mellékfoglalkozásúak létszáma sem, akik főként oktató, gyógyító és lelki-gondozó tevékenységet látnak el.

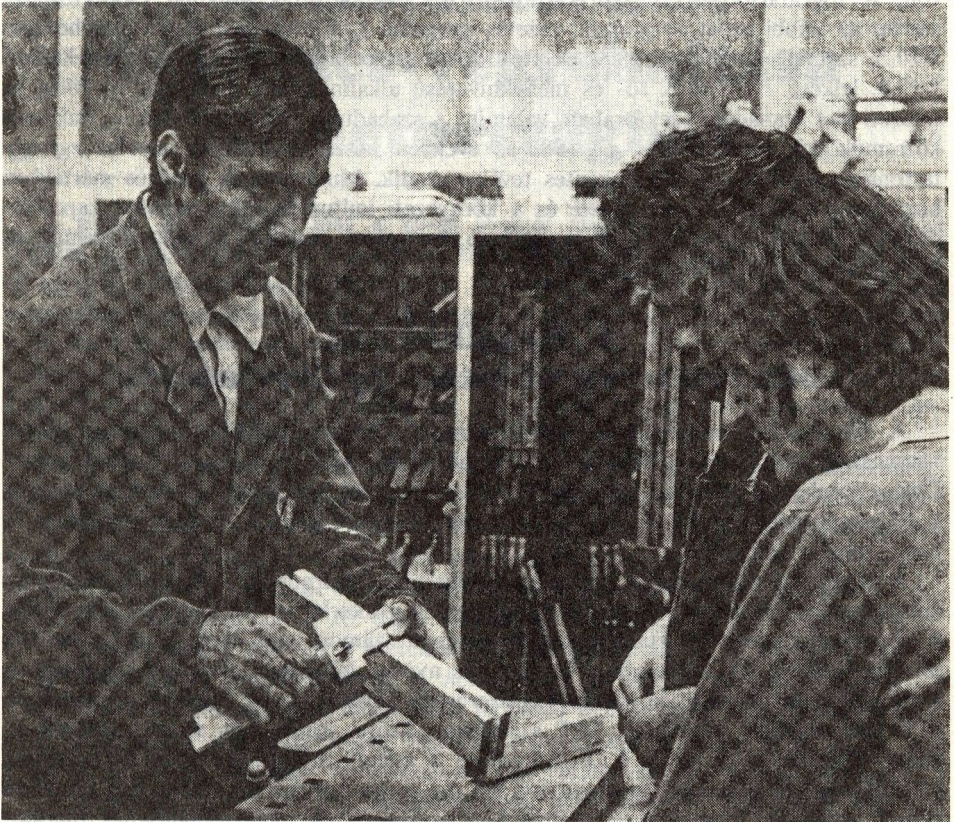
1987-ben a fiatalokorúak intézeteiben a személyi állomány öszslétszáma 3848 fő volt. A fogvatartotti-alkalmazotti arányok az alkalmazottak szakmai csoportosítása szerint az alábbi képet nyújtották: vezetés-igazgatás 1:12,9, orvos 1:267,2, pszichológus 1:70,2, szociális munkás 1:28,8, oktató 1:39,6, biztonsági szolgálat 1:2,1, munkáltató 1:12,8, lelkész 1:157,1. A fő- és mellékhiivatású alkalmazottak munkáját — főleg az intézeti élet szabadidő szektorában, valamint a szabadulás előkészítésében — önkéntes közreműködők segítik. Egy, az 1980-as években készített felmérés szerint egy-egy tartomány területén 50-90 önkéntes tevékenykedik. Munkásságuk jelentős mértékben hozzájárul a fiatalokorúak intézete és a környezeti kulturális infrastruktúra kapcsolódásához, a különböző utógondozó és pártfogó szervezetek, valamint az intézeti személyzet közötti kooperáció elősegítéséhez.

A fiatalokorúak büntetés-végrehajtási gyakorlatáról

A fiatalokorúak büntetésének végrehajtása a törvényi szabályozás keretei között tartományonként, ezeken belül intézményenként is eltérő megoldási formákat mutat. Dolgozatomban e sokszínű végrehajtási gyakorlat főbb vonásainak, valamint néhány, a közelmúltban megnyitott, általuk reformintézetként számon tartott intézetnek a bemutatására vállalkozom.

A bőségesen termő NSZK büntetés-végrehajtási szakirodalom évtizedek óta éberon kritizálja a törvényhozói szándék és a megvalósult gyakorlat között kialakult eltéréseket. A végrehajtás nevelési tartalmának hiányosságait számon tartó szerzők különösen két problémát érintenek. Az egyik a végrehajtás nyitott jellegének csekély érvényesülése, a második a munkáltatás korlátozott célszerűsége. Düinkel szerint 1989 szeptemberében a fiatalokorúaknak mindössze 10,1 százaléka töltötte büntetését nyitott intézetben, annak ellenére, hogy a 91. § (3) bekezdése a nyitott intézeti formát a fiatalokorúak alapvető végrehajtási megoldásaként írja elő. Az okot a legtöbb intézetben még uralkodó túlzott biztonsági szemléletnek, a szükséges szakmai rizikó nem-vállalásának tulajdonítják. A fiatalokorúak munkával foglalkoztatásával kapcsolatos gyakori kifogás, hogy az sem a hatékony szakmai képzés, sem a szabadulás utáni beilleszkedés elősegítése követelményeinek nem felel meg. A 80-as évek elején készült felmérés szerint a fiatalokorúak intézeteiben a befogadottaknak mindössze 30 százaléka sajátított el szabadulása után is hasznosítható ismereteket az iskolai, illetve a szakmai képzés során.² Számos intézetben azonban nem csupán a szakképzés profilja és mélysége, hanem a megfelelő foglalkoztatási körülmények megteremtése is növekvő gondot okoz. A fiatalokorú elítéltek munkanélkülisége tartományonként 15 százaléktól 40 százalékgig terjedően eltérő arányokat mutat, tény azonban, hogy még az ún. reformintézetekben sem tudnak megfelelő pedagógiai tartalmú munkalehetőséget biztosítani minden elítéltnak.

Az oktatás és a szakképzés hatékony kiterjesztésének és célszerűsége javításának akadályát elsősorban a rövid tartamú (és általában egyre rövidülő) fogva tartásnak tulajdonítják. A megoldást azonban a szakirodalom nem a büntetési tartam növelésével, hanem a rövid tartamhoz igazodó oktatási és szakképzési programok elterjesztésével ajánlja.³

Gyakori kifogás Németországban, hogy nem elég hatékony a fiatalok képzése

Nagyobb elismeréssel fogadja a szerzők többsége a fiatalok intézeti rezsimjét, a fogva tartás életfeltételeit javító humanizációs törekvéseket. Ez elsősorban az elhelyezés, az ellátás, az érintkezés (bánásmód) kulturáltságának a 60-as évekhez mért javulásával van összefüggésben. Elismert az az erőfeszítés is, hogy a legtöbb intézetben törekednek a végrehajtás progresszív jellegének kialakítására. A befogadási időszakban, amely általában négy hétig tart, elvégzik azokat a diagnosztikai vizsgálatokat, amelyek a fiatalok képességeinek és egyéni szükségleteinek megfelelő végrehajtási terv elkészítéséhez szükségesek. A befogadási időszakot a fiatalok zárt részlegben töltik. A végrehajtás előrehaladtával beiktatott fokozatos rezsimkönnyítések — a hétfői eltávovozások, szabadságolások — szélesedő alkalmazása a szakemberek szerint a korábbi évtizedekhez képest lényegesen javította az intézetek légkörét, így — többek között — érzékelhetően csökkent az önkárosító cselekmények és általában a fegyelmi vétségek száma.⁴

Ugyanilyen légkörjavító hatású a szabadidő-tevékenység életkori sajátosságokhoz igazodó megszervezése, különösen a sportolási, testedzési lehetőségek kiszélesítése.

Az adelsheimi intézet

Az intézetet Baden-Württemberg tartományban 1974-ben nyitották meg. A 446 fő összbefogadású intézet zárt profilú, kis, 25 fős nyitott részleggel. A tartományi igazságügyi kormányzat az intézet kezelési módszerének középpontjába a fiatalok iskolai és szakmai képzését és az ún. élménypedagógiai programok alkalmazását állította.⁵ Az intézet az iskolai oktatásban és a szakmai képzésben mintegy 300 fiatalok tud foglalkoztatni (ebből 93 iskolai és 207 szakmai képzésre alkalmas férőhelyet alakítottak ki). Az iskolai oktatás általános és középiskolai szintű, a szakképzés profilját pedig úgy határozzák meg, hogy mennyi idő áll a képzés rendelkezésére. A hosszabb büntetési tartamú (2 év—3,5 év) fiatalok számára 139 férőhellyel gyáripari (szerszámkészítő, marós, esztergályos, géplakatos, épületlakatos, villanyszerelő) és kézműipari (asztalos, festő- és lakkozó, pék, hentes, szakács) szakképzést nyújtanak, míg a rövid tartamú ítélettel rendelkezők (1—12 hónap) elsősorban mezőgazdasági jellegű szakmai felkészítésben részesülnek. Eredményes kísérletről ad számot Isolde Geissler: a többnyire kihasználatlan intézeti szakiskolai férőhelyeket a környékről jelentkező (nem elítélt) fiatalokkal töltik fel, közöttük néhány fő intézetből szabadulttal, akik kintől bejárva fejezik be szakmai felkészülésüket.

Tartós nehézséget okoz az oktatásban, szakképzésben részt nem vevő fiatalok megfelelő, kreatív munkával történő foglalkoztatása. 70—80 főt többnyire monoton anyagválogatási, csomagolási stb. munkával, mintegy 60 főt az intézet belső fenntartási munkáiban foglalkoztatnak.⁶

A szerzők az adelsheimi intézet kapcsán arra hívják fel a figyelmet, hogy az NSZK-ban itt a legkedvezőbbek a feltételek az elítéltek sportoltatására: a fiataloknak mintegy 70 százaléka, heti 2—12 óra tartamban vesz részt különböző testedző foglalkozásokon. Közülük többen a területi sportegyesületek csapataiban vesznek részt a különböző sportágak osztályozó küzdelmeiben. Az intézet különleges és sikeresnek értékelhető programként szervezi meg a fiatalok számára az olyan megpróbáltatással járó, de ugyanakkor nagy élményt nyújtó eseményeket, mint a többnapos sí-, hegymászó-, kerékpár- és kajaktúrákon, valamint a tengeri mentőszolgálatban való részvétel.

A programok célja az intenzív közösségi élmények átélése, sikerélmény biztosítása a nehézségek, félelmek legyőzése útján, a társas kontaktus javítása. Dünkél megemlíti, hogy az intézet távlati tervei között szerepel — megrázó élmény előidézése céljából — a fiatalok kétéhes kirándulási programja a lengyelországi Auschwitzba.

Az intézet nyitott részlegében elhelyezett fiatalok lehetőséget kapnak arra, hogy naponta 17 órától éjfélig eltávozzanak a városba. Az itt lakó fiatalok saját kulccsal rendelkeznek és saját ruhájukat viselhetik.

A hamelni fiatalok intézete

1980-ban nyílt meg az akkor Európában legmodernebbnek tartott fiatalok intézete Alsó-Szászországban. Az intézet a tartomány központi, zárt jellegű, mintegy

600 fő befogadású fiatalkorú intézetének épült, nagyságrendjét tekintve az egyik legnagyobb büntetés-végrehajtási egység az NSZK-ban. Az épületegyüttes 12 kisebb részlegre oszlik, egyenként maximálisan 60 férőhellyel. Az önálló részlegek az előzetesen letartóztatottak, az újonnan befogadottak, a szociálterápiás kezelésben, a kábítószerelvonásban, továbbá a különleges gondozásban részesülők elkülönítésére szolgálnak. A 19 hektáros területen külön épületegységben helyezték el a 70 férőhelyes nyitott intézeti részleget. A „normál” végrehajtásra beutaltak egy „piactér”-nek elnevezett tér körül felépített hat pavilonban nyernek elhelyezést 10,5 négyzetméteres egyéni lakóhelyiségekben. A lakóhelyiségeket saját ízlésük szerint díszíthetik, szobájuk kulcsát maguknál tartják. Egy-egy, 7–8 fiatalkorúból álló lakóközösség közösségi helyiséggel, fürdővel és teakonyhával rendelkezik. A fiatalkorúak reggelijüket és vacsorájukat maguk készítik el, miután a szükséges élelmiszereket az intézeti bevásárlóközpontban beszerezték.

A végrehajtás alapvető eszközei az iskolai oktatás, a szakmai képzés, a munkáltatás, ezen belül a munkaterápiás foglalkoztatás. Az intézeti hatásrendszer középpontjában a szakmai képzés áll. A 80-as évek első felében a fiatalkorúaknak mintegy 40 százaléka számára biztosítottak differenciált szakjellegű felkészítést. További 20 százalék részesült iskolai oktatásban.

Az intézet kezelési rendszerében kiemelés érdemel a kábítószerelvonó-, valamint a szociálterapeutika keretében ellátott szexuálterápiás kezelés. A kábítószerelvonó részleg 16 férőhellyel működik, egy pszichológus és egy szociális munkás irányításával. A beutaltak 9 hónapnál hosszabb tartamú ítélettel rendelkező drog-, alkohol- és gyógyszerdependens fiatalkorúak. A kezelés 7 hetes vizsgálati időszakkal kezdődik, ezt egy három hónapos kezelési szakasz követi, amely csoportos és egyéni terápiára épül. Az ezt követő szakaszban kísérletet tesznek a fiatalkorú rövid tartamú eltávolásaival, az intézetből kijárási lehetővé tételével a külvilággal való kapcsolatteremtésre. A beutalt társadalomba beilleszkedését a kinti gyógyintézményekkel, önszegélyező csoporttal és lakóközösségekkel való kapcsolatfelvétel útján segíti elő az intézet.

Az NSZK szakirodalmában az utóbbi évtizedben a tettes-sértett konfrontációs eljárás irányába forduló érdeklődés a fiatalkorúak büntetés-végrehajtása területén is kísérletekre serkentette a szakembereket. Ezek egyike a hamelni intézet szexuálterápiás programja, amelyet erőszakos nemi bűncselekmények elkövetőin alkalmaznak. Az 1982-ben két pszichológus közreműködésével megindított kísérlet (ún. férfiszerep-szeminárium) célja az, hogy a nőekkel szembeni, az elkövetők által tradicionálisan erőszakosnak feltételezett férfiszerep-felfogást megváltoztassa. A sértett a kezelésbe magnetofonfelvételen kapcsolódik be, illetve a kísérletbe bevont pszichológussal együttműködő női önkéntesek (nőmozgalmak tagjai) szimbolizálják a sértettet. Törekvésük az, hogy az elítélteknél elérjék a női szexuális önrendelkezés respektálását.⁹

Annak ellenére, hogy a csaknem 100 millió DM költséggel létrehozott hamelni intézet mind tárgyi, mind pedig személyi feltételeket illetően elismerésre méltó létesítmény, nem mentes a kritikai észrevételektől. Ezek közül a legfőbb kifogás az intézet nagyságát és centrális jellegét érinti. Az intézet nagyságrendje miatt nehezebben védhető ki az elítéltek szubkultúrájának kialakulása, az ebből indukálódó biztonsági és fegyelmezési problémák gyakori előfordulása. Az intézet központi jellege miatt pedig a regionális, a fiatalkorú lakóterületéhez közel eső elhelyezés szenved csorbát, ami pedig a végrehajtás utolsó, nyitott szakaszában okoz fokozott nehézséget.

A rockenbergi intézet

A szakirodalomban ma Európa egyik legmodernebb intézetének tekintett fiatalokúak intézete 1907-ben panoptikus stílusban épült. Az épületegyüttest 1977-ben modernizálták és tették alkalmassá 160 fő 14—18 éves fiatalokú elítélt és 40 fő előzetesen letartóztatott elhelyezésére. Az intézet végrehajtási profilja — egyben nevezetes kísérleti modellje — a lakócsoportos végrehajtási szisztéma. Egy-egy lakócsoport 10 fiatalokút foglal magába, az elítéltek elhelyezése egyszemélyes zárkában (10 nm) történik. A lakócsoportos kísérlet lényege az, hogy megkísérlik a zártintézeti, hagyományosan centralizált belső élet decentralizálását. Az intézet szervezeti hierarchiájának három szintje, mint az intézet vezetése, az elkülönített részlegek vezetése és ezen belül a lakócsoportok belső életét szervező szakemberek szintje közül az intézeti vezetés általános felelősségének megőrzése mellett a döntési felelősség számos kérdésben a lakócsoporthoz került. A fiatalokúak lakócsoportjainak ügyeiben döntésre jogosult „team” egy szociális munkásból és 5—6 állandó segítő munkatársból áll, akik — a szisztéma alapfelfogásából kiindulva — a fogvatartottak közvetlen közelében dolgozva, őket a legjobban ismerik. A „team” szükség esetén további specialistákat, orvost, pszichológust, pedagógust vagy szakoktatót vonhat be. A „team” döntési kompetenciája kiterjed a fiatalokúak rezsimmegkönnyítéseinek, így az eltávozásnak, szabadságolásnak engedélyezésére, de jogosult enyhébb jellegű fegyelmi büntetések kiszabására is, mint például a 3 napig terjedő szabadidő-foglalkozástól eltiltásra. A lakócsoportok tevékenységének szervezeti-technikai koordinálását, valamint törvényességi kontrollját a középszintű vezetők, a részlegvezetők látják el. Hatáskörük már nem terjed ki a lakócsoportokkal foglalkozó „team” nevelőmunkájának tartalmi ellenőrzésére.

A rockenbergi intézet e döntési decentralizációs kísérletével jelentős lépést tett annak érdekében, hogy a törvényi előírások keretein belül növekedjék az intézet személyi állományának felelőssége a végzett munkáért és az általa hozott döntésekért.

Az intézet vezetése egyébként az 1977-es felújítás óta jelentős erőfeszítéseket tett a nevelési, képzési és sportprogramok kiszélesítése érdekében. Az alapvetően életkori szempontok szerint csoportosított elítéltek tevékenységének előterében az iskolai oktatás áll, amely 1977-ben a fiatalokúak 43 százalékát érintette, míg az elítéltek további 26 százaléka részesült különböző szintű szakmai képzésben.

A lakócsoportok nevelői légkörét javítja, hogy az alkalmazottak nem hordanak egyenruhát és a tradicionális szembenállás és feszültség a fogvatartottak és a fogvatartók között jórészt teljesen eltűnt. A fiatalokúak is saját ruhájukat hordják, csupán a munkahelyen látják el őket intézeti munkaruhával.¹⁰

Nyitott intézet Göttingen-Leidebergben

1982 augusztusában nyitották meg Alsó-Szászországban a 156 férőhelyes önálló, nyitott profilú büntetőintézetet, amely korábban fiatalokúak nevelőintézeteként működött. A biztonsági felszerelések nélküli és minimálisan őrzött intézet azoknak az elsőbűntényes fiatalokúaknak a befogadására szolgál, akiket 3 évig terjedő szabadságvesztés-büntetésre, főképpen gondatlanul elkövetett, illetve közlekedési jellegű bűncselekményeik miatt ítélték el.

Az intézet építészeti adottságai lehetővé teszik a különböző funkciójú egységek egymástól elkülönített működését. A befogadórészleg 5 kis épületben, egyenként 5 egyszemélyes lakoszobából áll. A befogadási és megismerési szakaszt követően kerül a fiatalok a megfelelő végrehajtási részlegbe, amelyből hármat alakítottak ki: a rövid ítéleti idővel rendelkezők részlegét (40 férőhely), a naponként kijárók (20 férőhely), továbbá az iskolai és szakmai képzésben részesülők részlegét (60 férőhely).

Az intézet személyi állományának többsége a korábbi nevelőintézetből itt maradt, jól kvalifikált szakemberekből tevődik össze, akik az iskolai és szakmai képzésen és gazdag szabadidő-programok szervezésén túl szakszerű szociálpedagógiai, pszichológiai, pszichiátriai szolgáltatásokat is nyújtanak a fiatalok számára. Az intézet nyitott jellegét leginkább az hangsúlyozza ki, hogy szoros kapcsolatot alakított ki a város és a környék számos intézményével és a lakóközösséggel (ún. export-import modell). A közeli iskolák, tanműhelyek, munka- és közművelődési helyek kínálnak a kijáró fiataloknak, míg a viszonyosság alapján az intézet a saját tornacsarnokát, uszodáját és kultúrtermét bocsátja a környéki intézmények, a lakosság rendelkezésére.

Droghatéria a fiatalok büntetés-végrehajtásában

A növekvő kábítószerfogyasztás már a 70-es évek elejétől arra szorított néhány intézetet, hogy létrehozza speciális részlegeit, amelyekben megkísérli a kábítószerfogyasztó fiatalokkal való módszeres rehabilitációs tevékenységet. Ezen intézetek közül ma már jelentős tapasztalatokat gyűjtöttek és kedvező eredményeket mutatnak fel a Berlin melletti plötzenseei, a grailsheimi, a hamelni és az ebrachi intézetek szociálterápiai részlegei. Egy 1981-ben kidolgozott koncepció alapján a kezelés nem elsősorban pszichológiai, pszichiátriai, hanem sokkal inkább pedagógiai jellegű és a fogvatartottak egyéni gondozásán túl a hangsúlyt a közösségi munkára, a sport- és egyéb szabadidő-tevékenység széleskörű alkalmazására és a munkaterápiás foglalkoztatásra helyezik. A kábítószer-terápiás csoportokba a beutalás történhet a fiatalok akaratára ellenére is.

A német szakirodalomban uralkodó nézet szerint az olyan homogén terápiai jellegű intézetek létrehozása, ahol csak a kábítószeresek kezelése történik, több hátránnyal, mint előnnyel jár. Hátránya mindenképpen a beutalt stigmatizálódása és egy specifikus szubkultúra létrejöttének veszélye. Azt is megállapították, hogy súlyosabb esetek kezelésére a büntetés-végrehajtási intézetek alkalmatlanok. Ezekben az esetekben a kábítószerellenes tanácsadó szolgálatokkal együttműködve a fiatalokat a megfelelő külső gyógyító intézetekbe kell átszállítani.

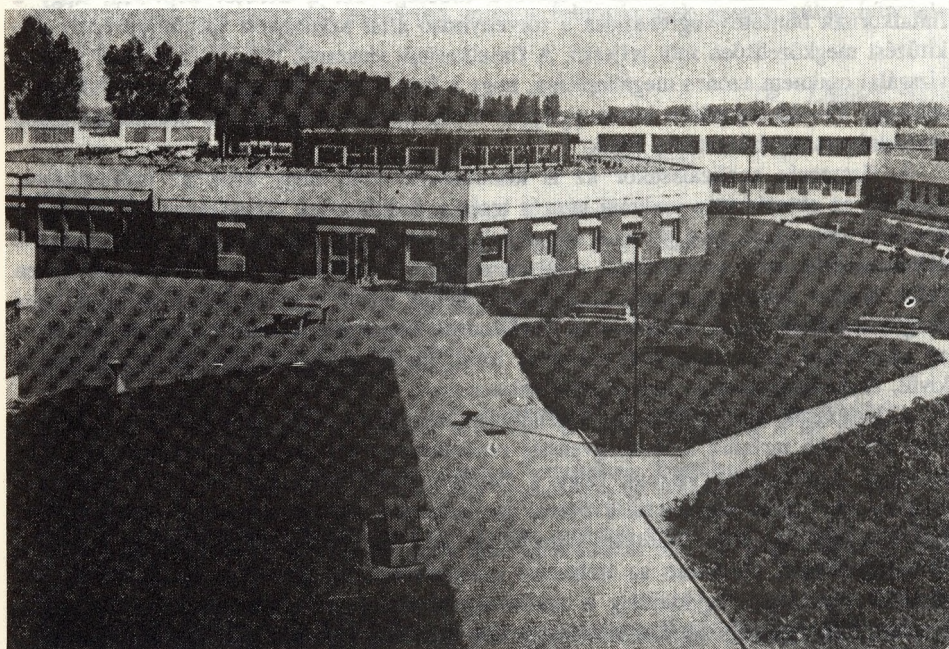
Az elzárás-büntetés végrehajtása

Az elzárás-büntetésnek, mint az NSZK szankciórendszerében tradicionálisan alkalmazott rövid tartamú, „sokk-büntetésnek” célja a 90. § (1) bekezdése szerint az, hogy a fiatalok felelősségérzetét felébressze és a büntetés nyomatékosan tudatosítsa nála, hogy a törvénysértések következményeit vállalnia kell.

TANULMÁNY

Németországban a fél évszázaddal ezelőtt létrehozott rövid tartamú elzárás-büntetés létjogosultságát mindvégig élénk vita kísérte a szakirodalomban. A vita a 70-es évek közepéig azoknak a nézeteknek a javára dőlt el, amelyek szerint az elzárás-büntetés fenntartására szükség van, mintegy átmeneti megoldásként az ambuláns és a stacionárius büntetőjogi jogkövetkezmények között, nem kevésbé az egyre inkább ultima ratioként kezelt szabadságvesztés-büntetés alternatívájaként. Az elzárás-büntetés végrehajtásáról 1976-ban kibocsátott, jelenleg is hatályos szövetségi szintű szabályozás — az Elzárás-végrehajtási Szabályzat — azonban a korábbi (1966-os) szabályzathoz képest tartalmi fordulatot hozott: az elzárás egyoldalúan represszív, sokkhatást kiváltó jellegét szociálpedagógiai, segítő-nevelő tartalommal váltotta fel. Ez azt jelenti, hogy a szabályzat előírja a végrehajtás személyi állományának megfelelő felkészültségét, szociálpedagógusok, pszichológusok, szakképzett oktatók bevonását (3. §), továbbá azt, hogy az elzárás rövid tartama ellenére a fiatalok részére lehetőség szerint oktatást, szakmai képzést kell nyújtani. Végül konkrét utógondozói tevékenységet ír elő, amit a szakmelyzetnek a különböző ifjúsági és segélyszervezetek útján kötelessége elősegítenie (11–18. §).

A fiatalok elzárás-büntetésének végrehajtásáról a tartományi igazságügyi kormányzatok gondoskodnak a területükön létrehozott elzárás-végrehajtási intézetekben, illetve az erre a célra kijelölt helyiségekben. A szabályzat kiemeli, hogy az elzárást a fiatalok büntető- és előzetes letartóztatást ellátó intézeteitől elkülönítve kell

Nyitott intézet — madártávlatból

végrehajtani (1. § /2/ bek), ezen túl azt is meghatározza, hogy a speciális elzárás-végrehajtási intézet befogadóképessége 10 főtől maximum 60 főig terjedhet (4. §).

Az NSZK-ban 1988-ban 36 elzárás-végrehajtási intézet működött, mintegy 1047 férőhellyel, ezenkívül a rövid tartamú (hétvégi) elzárások végrehajtásáról a bíróságok mellett létrehozott elzárási helyiségekben (Freizeitarrestraumen) biztosított férőhelyek száma 683 volt, összesen tehát 1730 férőhellyel rendelkeztek szövetségi szinten.

A szakirodalom éles bírálatát váltotta ki az, hogy az 1976 óta deklarált szociálpedagógiai orientáció ellenére sem sikerült az utóbbi 10 évben a végrehajtás tárgyi és személyi feltételeit javítani, így például a megfelelő szakszemélyzetet bevonni. Ezért az elzárás-büntetés a gyakorlatban nem vesztette el sivár, represszív jellegét, de számos ellenvetés hangzott el az elzárás rövid tartama és nevelési célkitűzése közötti ellentmondás miatt is.

A fentiek nyomán egyre gyakrabban lehetők fel olyan vélemények, amelyek az elzárás-büntetés teljes megszüntetését kezdeményezik és javasolják, hogy a rövid tartamú, többnyire hatástalan fegyelmező eszközt az ennél hosszabb tartamú, de kedvezőbb feltételek mellett alkalmazható fiatakorúak büntetése tege nélkülözhetővé.

Javaslatok a fiatakorúak büntetés-végrehajtási reformjára

Az NSZK szakirodalomban a szerzők többsége azt a nézetet képviseli, hogy a fiatakorúak büntetés-végrehajtása a törvényhozó által szándékolt speciálpreventív célkitűzést megközelítően sem teljesíti. A fiatakorúak visszaeső bűnözését elemző számos vizsgálat csaknem azonos megállapítása, hogy a fiatakorúak intézeteiből szabadultaknak mintegy 70—80 százaléka követ el újabb bűncselekményt és kb. 50 százalékat újabb szabadságvesztés-büntetésre ítélik.¹¹

A visszaesés analízisakor az is kimutatható volt, hogy azok az erőfeszítések, amelyek az oktatás és a szakmai képzés terén a fiatakorúak társadalomba integrálását kívánták elősegíteni, nem jártak a szándékolt eredménnyel. Éppen ezért nem tekinthetők célravezetőnek azok a törekvések, amelyek a képzés befejezésére irányulnak az intézetben belül. Sokkal inkább ajánlott az intézetben belüli rövid tartamú kezelési-, gondozási programok kínálatának szélesítése, a fiatakorúak készségének, érdeklődésének felkeltése az oktatásban, képzésben való részvétel iránt, ennek feltételeit azonban az intézetben kívül, szabadulásuk után kell biztosítani.

A kutatások nem nyújtanak használható támpontot arra nézve, hogy a hosszabb vagy rövidebb tartamú szabadságvesztés rendelkezik-e kedvezőbb speciálpreventív mutatókkal. Kimutatható viszont, hogy a fiatakorúakkal szembeni ambuláns szankciók alkalmazása kisebb visszaesési kvótával jár, mint a szabadságelvonással járó büntetés. Ezért és nem kevésbé a büntetés-végrehajtás jelentős költségkihatásai miatt az NSZK kriminálpolitikai törekvése az ítélkezési gyakorlatnak az ambuláns intézkedések felé történő orientálása, egyidejűleg a szabadságelvonással járó büntetések további csökkentése. Végeredményben a szabadságelvonás-büntetést zárt intézeti végrehajtással csak a különösen súlyos bűncselekmények elkövetőivel szemben tartják célszerűnek.

A fentiekben érintett problémák miatt a 80-as évek közepétől sürgetővé vált a fiatalok büntetés-végrehajtásának törvényi reformja. A reform, mint annak főbb törekvéseit Dünkel összefoglalóan kifejti, nem érintené a végrehajtás nevelési tartalmát, de kiterjedne a végrehajtás szervezeti struktúrájára — különösen a döntési hatáskörök decentralizálására —, az intézetek nagyságrendjének újragondolására (maximálisan 200 főt befogadó intézetet tekintenek ideálisnak). A reformot előkészítő szakirodalom a lakócsopotos végrehajtási formát tekinti a legcélravezetőbbnek, ezenkívül szélesíteni ajánlják a végrehajtás nyitottságát (kijárással, szabadsággal, nyitott részlegekkel), a rövid időtartamú intenzív kezelési, képzési programok alkalmazását, a fiatalok díjazási feltételeinek javítását.

Az eddig kidolgozott törvényjavaslatok¹² egyik hiányossága, hogy azok a fiatalok elítéltek jogi helyzetét nem érintették, így fennáll annak a veszélye, hogy e terület újraszabályozására nem kerül sor. Ez azért is fontos teendő lenne, mert a fiatalok elítéltek büntetés-végrehajtási jogi helyzete, ezen belül panaszjoga, illetve jogorvoslati lehetőségei kevésbé kidolgozottak, mint a felnőtt elítélteké.

A fiatalok büntetés-végrehajtásának reformja természetesen a büntetőjog reformjával együtt vihető végbe. Dünkel kifejti, hogy a nevelési eszme feladása helyett — mint ahogy az az irodalomban helyenként felbukkan — annak aktualizálására van szükség. A nevelési gondolatnak így mindenekelőtt kriminálpolitikai elvként kell jelen lennie a szabadságelvonással járó szankciók végrehajtásában. A büntetőjogi reform másik fontos követelménye pedig annak az elvnek betartása lenne, hogy a fiatalok ne kerüljenek hátrányosabb helyzetbe, mint a felnőttkorúak azonos súlyú bűncselekmények elkövetése esetén.

Dr. Lőrincz József

Felhasznált irodalom

1. Dünkel, F.: Freiheitsentzug für junge Rechtsbrecher. Bonn, 1990. 143—144. oldal
2. Kaiser, G.: Gesellschaft, Jugend und Recht. Weinheim, Basel, 1977. Stenger, H.: Berufliche Sozialisation der Biographie straffälliger Jugendlicher. Göttingen, 1984.
3. Matzke, M.: Der Leistungsbereich bei Jugendstrafgefangenen. Berlin, 1982.
4. Grosch, O.: Disciplinary Measures in Juvenile Prisons. In: Kaiser, G. Geissler, I. (Hrsg.): Crime and Criminal Justice. Freiburg, 1988. 304. oldal.
5. Justizministerium, Baden-Württemberg 1974.
6. Geissler, I.: Ausbildung und Arbeit im Jugendstrafvollzug. Freiburg, 1991. 94—97. oldal.
7. Kürten, D., Nickolai, W. (Hrsg.) Chancen einer Sportpädagogik im Jugendstrafvollzug. Adelsheim, 1987.
8. Bulczak, G.: Jugendanstalten. In: Schwind, H.-D., Blau, G. (Hrsg.) Strafvollzug in der Praxis. 2. Aufl. Berlin-New York 1987. 96-106. oldal.
9. Tügel, H., Heilemann M. (Hrsg.): Frauen verändern Vergewaltiger. Frankfurt/M., 1987.
10. Fleck, I., Müller N., Rockenberg: Struktur einer Jugendstrafanstalt (Zeitschrift für Strafvollzug...)
11. Heinz W.: Jugendstrafrechtsreform durch die Praxis — eine Bestandaufnahme Bonn, 1989.
12. Az NSZK-ban három törvényjavaslat látott napvilágot a tárgyalási kérdéskörben: 1984-ben a szövetségi igazságügyi minisztériumtól, 1985-ben az ún. Baumann javaslat és 1987-ben a büntetőintézetek vezetői részéről.

**A fiatalok elítéltek magyarországi helyzetével
a következő számban foglalkozunk.**

Fokozatváltás

Célszerű lenne gyakrabban alkalmazni

Az intézmény jogszabályi alapjait a Btk. 46. § (1) bek. szabályozza. „*Kifogástalan magaviselet esetén a bíróság úgy rendelkezhet, hogy a büntetés hátralévő részét eggyel enyhébb fokozatban kell végrehajtani, ha pedig az elítélt a büntetés-végrehajtás rendjét ismételten és súlyosan megzavarja, a bíróság elrendelheti, hogy a büntetés hátralévő részét eggyel szigorúbb fokozatban hajtsák végre*”. A Btk. megfogalmazásából világosan kitűnik, hogy a fokozatváltozásról bíróság dönt, nevezetesen az intézet székhelye szerint illetékes megyei bíróság bv. bírāja. Ugyanakkor az előkészítésben, az előterjesztésben jelentős szerepe, felelőssége van a büntetés-végrehajtásnak.

A hatályos jogi szabályozásból eredően a jogintézmény alkalmazásának kezdeményezése a fogva tartó intézet kizárólagos joga, a végrehajtási fokozat megváltoztatását ugyanis az elítélt, illetve hozzátartozói nem kérelmezhetik, ráadásul nem kötelező mindenáron előterjeszteni az ügyet, mint például az elítélt feltételes szabadságra bocsátása esetén, tehát a büntetés-végrehajtásnak (az elítélttel foglalkozó nevelőnek, munkáltatónak) felelősséggel kell döntenie, hogy az elítéltek közül kit érdemesít és terjeszt elő a végrehajtási fokozat megváltoztatására.

A szabályozás pontosan meghatározza, milyen feltételek szükségesek a fokozatváltáshoz, ezért a jogszabály alkalmazása nem okoz különösebb gondot az intézetekben. Az előkészítés, előterjesztés során intézeteink e rendelkezéseket betartják.

Néhány esetben mégis felvetődött értelmelési probléma, nevezetesen, hogy a Btk. 46. § és a 8/79. IM rendelkezés megfogalmazása között eltérés van, amikor az egyik „*eggyel enyhébb*”, a másik viszont csak „*enyhébb*” fokozatba helyezésről beszél. Lehet-e például egy elítéltnak kétszer megváltoztatni a fokozatát, tehát kerülhet-e fegyházból fogház fokozatba? A ma-

gasabb szintű jogszabály (Btk.) szövegéből végül is egyértelműen kitűnik, hogy „*a büntetés hátralévő részét eggyel enyhébb fokozatban kell végrehajtani*”, tehát az eredeti fokozathoz képest csak eggyel enyhébb fokozatba helyezésre van lehetőség.

A jó magaviseletet, kiváló munkavégzést tanúsító, de éppúgy a büntetés-végrehajtás rendjét ismételten megsértő elítélt fokozatának megváltoztatását általában a munkáltató vagy az elítélt nevelője kezdeményezi (kb. fele-fele arányban). A jogszabály nem ad ugyan lehetőséget arra, hogy elítélt kezdeményezze, esetenként mégis előfordul, hogy a fogvatartott veti fel nevelői foglalkozáson a fokozatváltásra vonatkozó kérését. Néhányszor előfordult — ha a jogszabályi feltételek is fennálltak —, hogy ez a kezdeményezés volt az előterjesztés és fokozatváltás kiindulópontja.

A fokozatváltási gyakorlatot vizsgálva elmondható, hogy szinte kivétel nélkül a foglalkoztatásban részt vevő elítéltek esetében került sor előterjesztésre, illetve engedélyezésre. A jogszabály szerint „*előterjesztést lehet tenni, ha az elítélt folyamatosan kifogástalanul teljesíti kötelezéseit*”. Ilyenkor természetesen magatartása, munkavégzése megfelel a kívánalmaknak, illetve kiemelkedőt nyújt. A jogszabály merev értelmezése, ha napjainkban, amikor a nem dolgozó elítéltek száma egyre növekszik, eleve kirekesztődik az elítélteknek egy jelentős része a fokozatváltásból adódó kedvezőbb végrehajtási feltételek köréből. Tehát az elítélt hiába tanúsít jó magaviseletet, fel sem merülhet a fokozatváltás kezdeményezése.

A munkáltatásban részt vevő elítéltek közül is elsősorban csak az ún. bizalmi vagy kiemelt munkakörben (körletírónok, gépkocsivezető, csoportvezető, karbantartó stb.) dolgozók jöhetnek szóba az előterjesztésnél.

A gyakorlatból kitűnik, hogy a „rövidebb” tartamú (1, másfél év) szabadságvesztést töltők közül csak elenyésző mértékben jutottak el az előterjesztésig. Ennek oka, hogy intézeti vélemények szerint — bár a jogszabályi feltételek fennállnak — e viszonylag rövid idő alatt nehéz felmérni, méltó-e az elítélt az enyhébb fokozatba helyezésből fakadó kedvezményre.

Hosszabb (5—6 vagy több évi) szabadságvesztés esetén, amíg az elítélt a büntetése felét nem töltötte le, alig-alig terjesztik elő, holott jó magaviselete, munkavégzése már előbb is indokolná az enyhébb fokozatba helyezést.

A fokozat megváltoztatását indokoló előterjesztések zöme *enyhébb fokozatba helyezést javasol*. Az előterjesztések mindössze 1,7%-a tartja szükségesnek a szigorúbb fokozatba helyezést, a büntetés-végrehajtási intézetek csak kirívó esetben élnek ezzel a lehetőséggel. A renitens magatartást tanúsító, fegyelmi vétséget sorozatban elkövető elítélttel szemben általában elégségesnek tartják a fegyelmi fenytetés eszközeit is.

A bv. bíró, az előterjesztések csekély részében (4,3%) dönt másként. Erre általában akkor kerül sor, ha a büntetés-vég-

rehajtási intézet nem kellően megalapozott előterjesztést tesz. (Például az elítélt büntetés-félbeszakítása idején bűncselekményt követett el, az intézet mégis előterjesztette enyhébb fokozatba helyezé-
re.) A bv. bíró az elítélt magatartását, viselkedését leginkább a büntetés-végrehajtási előterjesztésből tudja megítélni, ezért tapasztalható az előterjesztéssel megegyező döntések gyakorisága.

Az alkalmazás lehetőségének kiszélesítése érdekében célszerű lenne változtatni a jogszabályi rendelkezésen oly módon, hogy az enyhébb fokozatba helyezésre a büntetési tartam felének eltelté előtt is sor kerülhessen, mint ahogy a jelenlegi szabályozás szerint a súlyosabb fokozatba helyezésre már rövidebb szabadságvesztés (6 hó) letöltése után is lehetőség van.

Lényegében a végrehajtási fokozat megváltoztatásának intézménye a gyakorlatban bevált, az intézetek ez irányú tevékenysége törvényes, a szabadságvesztés-büntetés progresszív jellegének erősítésére vonatkozó törekvéseinkkel összhangban a jövőben célszerű lenne még szélesebb körben, nagyobb gyakorisággal alkalmazni.

Dr. Sárdi Miklós

Rácsos beszélő

Egy jogeset tanulságai

Az előzetesen letartóztatott férfi panaszt tett az Országos Parancsnokságon, mert mint különösen veszélyesnek nyilvánított személy nem asztalnál, hanem csak rácson keresztül, állva vehetett részt a beszélőn. E panasz ügyében teszek néhány észrevételt. Mindenekelőtt azt, hogy az intézeti szabályozás a jogszabályok alapján készült. A Bv. tvr. ugyan csak általános rendelkezést tartalmaz (118. § /1/ bek. d. pont), a Bv. Szabályzat azonban irányadó útmutatást ad (150. § /2/ bek.) miközben a Szakutastítás elnagolja ezt a kérdést, mert csak azt mondja ki, hogy „az előzetesen letartóztatott látogatásának módjára nézve — asztal mellett ülve vagy rácson át — az ügyész vagy a bíróság

rendelkezése az irányadó” (261. § /1/ bek.)

A helyi szabályozásban a megoldás kulcsát arra az esetre kellett megtalálni, amikor az ügyész vagy bíró nem rendelkezett, hanem a döntés jogát az intézetre ruházta. *Ebben az esetben az intézetnek az irányadó szabályozást, vagyis a Bv. Szabályzat rendelkezéseit kell alkalmaznia*. A Bv. Szabályzat 51. § /6/ bekezdése alapján az előzetesen letartóztatott is jogosult az asztal melletti beszélőre.

Csakhogy az 51. § (8) bekezdés időbeli korlátozás nélkül lehetővé teszi, hogy a parancsnok fegyházban és börtönben biztonsági szempontból rácson át történő beszélőt is elrendelhet. De hogyan rendel-

kezhetünk ilyen esetekben az előzetesen letartóztatottal szemben?

Nyilvánvalóan joghézag van, ezért az ügy eldöntéséhez két alapvető tényt kell mérlegre tenni:

- az előzetesen letartóztatottakra vonatkozó szabályok általában azonosak a fegyház fokozatra megállapítottakkal, sőt néhány vonatkozásban még szigorúbbak is,
- az előzetesen letartóztatottak között gyakran és nagy számban fordulnak elő, akik fokozott veszélyt jelentenek az intézet biztonságára, így például a látogatóhelyiségben tartózkodó polgári személyekre, felnőttekre és gyermekekre.

Az előzőek alapján tehát ezért nem jogsértő, ha az intézet biztonsági okokból rács mellett hajtja végre a különösen veszélyessé nyilvánítottak beszélőjét.

A vázolt gondolatmeneten túl még egy jogi alátámasztása van a rendelkezés törvényességének: a 0151/1983. OPAH sz. intézkedés mellékleteként kiadott Módszertani Útmutató a bv. intézetekben fogvatartottak differenciált őrzéséről a IV. fejezet 5. pont b. alpontjában leszögezi, hogy a „Különösen veszélyes fogvatartott látogatása esetén javaslatot kell tenni rácsos beszélő elrendelésére”. E szabályozás már nem differenciál végrehajtási fokozatok szerint, nyilvánvaló tehát, hogy előzetes letartóztatást foganatosító intézetekben is alkalmazni kell.

A panasz kivizsgálásakor e szempontokat a Bv. Országos Parancsnokság büntetés-végrehajtási főosztálya is magáévá tette. A panaszt ezért — érthető módon — elutasította.

Dr. Németh Gyula

Bemutató és gyakorlat

Május első felében kétnapos turnusokban továbbképzésen vettek részt Állam-pusztán a büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokai, a vezetői állomány tagjai. Az első napon dr. Csordás Sándor ezredes tartott előadást a tömeges rendkívüli események felszámolásának módszereiről és eszközeiről. Ezt követte az e témakörbe vágó törzsvetési gyakorlat.

A második napon a résztvevők megismerték a rendszeresítésre javasolt fegyvereket. Simonyi Ottó főhadnagy, a rendőrség különleges szolgálatának tagja működés közben mutatta be a CZ 75-ös és Jericho 941-es parabellum pisztolyokat, a Ruger GP 100-as és 357-es Magnum revolvereket. Az igen látványos bemutatón a jelenlévők megismerkedhettek a Remington 870 Express és a Morsberg 12/70-es sörétes, illetve a Timberwolf 357-es Magnum ismétlőpuskákkal.

A bemutatót lövészet követte a még jelenleg rendszeresített pisztolyokkal, géppisztolyokkal.

A kutyabemutatón az ör, a járőr és a nyomkövető kutyák alkalmazási lehetőségeiről kaptunk képet. A „csibészeket” a melegen sütő napon kívül a kifogástalanul képzett német juhászkutyák is alaposan megizzasztották. Hiba nélkül hajtották végre a fegyelmező, ügyességi, őrző-védő feladatokat.

Újabb helyszínen zárkatorlasz felszámolását láthattuk. Alaphelyzet: veszélyes, felfegyverzett bűnöző, illetve bűnözők a zárkában található, mozdítható tárgyakkal eltorlasztották az ajtót. Az első variációban az erre kiképzett szakemberek eltávolították a zárkaajtó fémkeretét, s ezzel szabaddá vált az út a zárkába. Kutya ugrott a helyiségbe, s rögvést ártalmatlanná tette a bűnözőt. A második variációban teherautó és vastag lánc segítségével az ablak rácsát tépték ki a falból. Hang- és fénygránátok repültek a zárkába. A detonációk után a speciális csapat tagjai nyomban elfoglalták a helyiséget. Felocsúdni sem volt idejük a bentlévőknek, máris lefogták

Simonyi Ottó, a rendőrség különleges szolgálatának tagja bemutatja a fegyvert

A kutyák megizsaszották a „csibészeket”

őket. Végezetül a tömegoszlítás különböző módszereit láthattuk. Mindez felettébb hatásosnak és meggyőzőnek bizonyult, mint ha nem is bemutató lenne.

Dr. Tari Ferenc országos parancsnok zárszavában kiemelte, hogy e technikai eszközöket, fegyvereket, módszereket ki-

vánatos lenne soha nem használni, alkalmazni. De az élet mást mutat, készen kell állni bv. intézeteinkben minden erőszakos cselekmény megfékezésére.

Bernáth Csaba

Indokolt fenyítés

A Börtönügyi Szemle 1992 márciusi számában olvasható Dr. Sárdi Miklós A büntetés-félbeszakítás gyakorlata című írása. Cikkének az indokolatlan fenyítéssel foglalkozó határozott hangvétele bátorított arra, hogy véleményemet kifejtsem.

A Baracska Börtön és Fogházban ugyanis az intézet jellegéből és végrehajtási fokozatából fakadóan napi gyakorlatként éljük meg a büntetés-félbeszakítás intézményét. A szerző elméleti megközelítését nevelői gyakorlatomból vett tapasztalatokkal szeretném szembeállítani, melyet két gondolat köré csoportosítottam.

Az első a környezettanulmány szerepe a büntetés-félbeszakítás indokoltságának mérlegelésékor. Utal a szerző arra, hogy *„Nehézséget okoz a döntéshozónak az engedélyezésékor, ha a csatolt környezettanulmányok, igazolások hiányosak, vagy megállapítható, hogy nem személyes tapasztalatok útján készültek (hanem pl. az ügyfél bemondása alapján), ezért nem elégségesek a döntéshez”*. Tanácsként írja az előző sorokhoz: *„Vigyáznunk kell arra, hogy a kérelem elutasításakor még véletlenül se hivatkozzunk mondjuk a környezettanulmány megállapításaira, hiszen ez kényelmetlen helyzetbe hozza a helyi önkormányzatot”*. Engem viszont az hoz kényelmetlen helyzetbe, ha el kell hallgatnom a környezettanulmány hiányosságait, mert az abban leírtak alapján nem lehet javasolni — elégséges információ hiányában — a büntetés-félbeszakítási kérelmet. Így ugyanis az elítélt frusztrációjából fakadó agresszióját a bv-nek kell kezelnie, mert a hiányos környezettanulmány keltezte feszültség a börtönben csapódik le. Orvoslására csekély a lehetőség. Amikor a helyi önkormányzat a környezettanulmányt, igazolást hiányosan, illetve az ügyfél bemondása alapján készíti el, vagy nem a megkért szempontokra válaszolnak, hátrányos helyzetbe hozza az elítéltet, mert így nemleges döntés születik. Megítélesem szerint a helyi önkormányzat bír olyan felelősséggel, hogy a fent említett hiányosságokért vállalja a „kényelmetlen helyzetet”. Megoldásként azt látom, hogy

— a büntetés-félbeszakítási kérelem aktualitását figyelembe véve — újabb környezettanulmányt kell kérni. Szükségesnek tartom, hogy erről tájékoztassuk az elítéltet is.

A második gondolat „az indokolatlan fenyítés” részre vonatkozik. A következőket olvashatjuk: *„A büntetés-félbeszakítás intézményét vizsgálva tapasztalható, hogy néhány bv. intézet helytelen gyakorlatot folytat, amikor a félbeszakítás lejárta után visszatérő vagy elővezetett elítéltet — félbeszakításról vissza nem térés címén — magánelzárás fenyítésben részesítii. Igaz, hogy az elítélt a büntetés további töltésére felhívó utasítást megszegi, de a bv. rendjét nem sérti, ezért indokolatlan a fenyítés kiszabása, figyelembe véve azt a körülményt is, hogy a szabadságvesztés tartamába nem számít be a félbeszakítás, illetve az engedély nélküli távollét tartama (tehát az elítéltnek mindenképpen a szabadságvesztés teljes tartamát kell letölteni), azaz a büntető jogszabályhoz fűződő jogérdek nem szenved csorbát”*.

Véleményem szerint ha ezt az előírást az elítélt megszegi, megtagadja, akkor az egyik legsúlyosabb fegyelmi vétséget követi el, mert sérti a felállított normákat, tehát a bv. rendjét. Azt a körülményt figyelmen kívül kell hagyni, hogy a szabadságvesztés tartamába nem számít be a félbeszakítás. A beszámítás és a felelősségre vonás között nincs ok-okozati összefüggés. Ez az „indokolatlan fenyítés” szemlélet ilyen értelemben anarchiához vezethet. Hiszen a távolmaradás időtartamának korlátok közé szorítása nem véletlen. Felelősséggel tartozik az elítélt a korlátok betartásáért, de ha ezt a felelősséget levesszük a válláról és nem kérjük számon, akkor a *„határozatlan ideig tartó büntetés-félbeszakítás”* intézményét gyakorolnánk.

Összegezve: ha az elítélt hibájából róható fel, hogy nem tért vissza meghatározott időben, úgy véleményem szerint felelősségre kell vonni.

Jákó Lajos

Független szervezetek Hollandiában

Civil kezdeményezések a polgári demokráciákban

A 80-as években tanúi lehettünk a civil kezdeményezéseken nyugvó társadalmi mozgalmak kiterjedésének a büntető igazságszolgáltatás területére. Ennek tudomásulvétele ugyanakkor azt jelenti, hogy az önkéntes, független szervezetek működésének jelenségét ki kell emelnünk a szűken vett nemzeti keretek közül, s tágabb összefüggésbe kell helyoznünk.

A független, önkéntes mozgalmak a nyugati társadalmak önteremtő, önalkotó jellegére mutatnak. Olyan társadalom képét vetítik elénk, amelyben az állampolgárnak lehetősége és joga van autonóm módon viszonyulni bizonyos kérdésekhez, problémákhoz, ezen eszmékért összefogni és autonóm cselekvési formákat választani. Az *állampolgárok nem várnak arra, hogy valaki kívülről meghatározza a „problémát”, hanem maguk reagálnak azokra a kérdésekre, melyeket fontosnak érznek.* Maguk dolgozzák ki a válaszstratégiát, amit aztán meg is valósítanak. E mozgalmak nem politikai jellegűek, hiszen túlmutatnak a bármely oldalon megfogalmazott politikai nézeteken.

Fontos jellemzője még e független, önkéntes mozgalomnak az önmeghatározás. Nem kívülről, mások által határozódnak meg, hanem lényegében önteremtőek. Autonóm, anticipált módon, gyakorlati tevékenységükkel változtatnak ahelyett, hogy kérnék a változást. Társadalmi határokat, korlátokat állítanak fel a vitatott politika megvalósításával szemben — új jelenség világszerte az állampolgári engedetlenségi mozgalom — gigondolnak, majd létrehoznak alternatív megközelítéseket.

Hegedűs Zsuzsa szerint az önalkotó társadalmakban a társadalmi mozgalmak új mintáinak két dimenziója van:

- a) az egyes mozgalmak tematikussága vagy specifikussága, amennyiben minden egyes mozgalom egy-egy speciális problémához címződik (környezetvédelem, büntetési rendszer reformja stb.), s megközelítésük autonómiája mintegy versenyre hívja a domináns, hivatalos, problémamegoldó eljárásokat,
- b) a másik dimenzió a mozgalmak egységessége, amely nem csupán elméleti vagy szimbolikus jellegű, nagyon is konkrét a problémakezelés és megoldás, amely módszerét tekintve ütköztető, alternatíva-teremtő megközelítés.

Az önalkotó társadalmakban nem az az elsődleges kérdés, hogy *„mit kell tenni”,* hanem hogy *„hogyan kell tenni”.* Azaz hogyan szervezzük a problémamegoldás egész folyamatát. Ez lényegében nem más, mint kidolgozni és megvalósítani a lehetséges választásokat. Ezáltal egy olyan probléma vagy akár kríziskezelési és megoldási rendszer (több elemből álló, egymást kiegészítő, egymással versenyző hálózat) állhat fel, amely túlléphet az egyvonalú, szükségszerűen sajátos belső logikával és érdekeltséggel terhelt állami-hivatali esetkezelés zsákutcáján.

Sok esetben az önalkotó szervezeti mozgalom nemzetközi porondra emelkedik, s a nemzeti helyi erőket fogja össze nemzetközi szinten. Az egyes nemzeti államok

kikerülésével szerveződnek egy-egy „ügy” köré. Új, civil szolidaritást alakítanak ki a nemzeti határok fölött, egyéneket címeznek meg és mobilizálják a közvéleményt. Nyilvános vitát folytatnak olyan kérdésekről, amelyeket belső vagy nemzetközi ügyként eddig az állam kezelt. Mindezzel új, informális, nemzetek fölötti szférát alakítanak ki.

E vertikálisan, az „ügy” mentén szerveződő csoportok esetében lényegében megszűnt a hagyományos elkülönülés a hazai, nemzeti-társadalmi és a külső, nemzetközi összefüggések között.²

Alternatív büntetések — állami intézményrendszer nélkül

Hollandián kívül aligha van még egy olyan ország a világon, ahol ilyen kölcsönös függőségben, szoros, szinte szimbiotikus kapcsolatban állnak a független szervezetek és a szabadságvesztés alternatíváiként létrejött büntetések. Ebben az országban egyáltalán nincs állami intézményrendszer a pártfogás és az utógondozás területén. *A teljes pártfogói és utógondozói szolgálat önkéntes, független magán szervezetek formájában működik.* Az alternatív büntetések végrehajtásának teljes közege a független szervezetek világába tartozik.

Ennek a helyzetnek komoly történeti gyökerei vannak. A polgárok készsége a büntető igazságszolgáltatásba való beavatkozásra és az elítéltek számára nyújtandó segítségre több mint nyolcvan évvel előzte meg az állam ilyen irányú akaratát és felelősségvállalását. *Az első önkéntes csoport 1823-ban alakult meg a Holland Társaság az Elítéltek Erkölcsi Megjobbításáért* néven. Elsődleges célja az elítéltek morális felemelése és bátorítása, anyagi, lelki segítség és példaadás révén. Munkájukat a börtön falai között kezdték, majd a szabadulást követően mindaddig folytatták, amíg a rászorult azt igényelte. Tevékenységük az elítélt populáció kb. 30 %-át fogta át.

A XIX. század második felétől azonban komoly konkurenciával kellett szembenéznük. *1886-ban az Údvadsereg vezetett be börtönmissziós és utógondozó programokat* (amelyek gyakorlatilag ma is működnek), *1909-ben megalakult az Alkoholisták Tanácsadó Irodája* (ma is működik alkohol és drog tanácsadó központok formájában). *A Katolikus Pártfogói Szövetség 1916-ban, a Protestáns Pártfogó Szövetség 1928-ban,* míg a mentálisan beteg elkövetőkkel foglalkozó társaság 1924-ben alakult meg.

Az állami segítségnyújtás és pártfogolás rendszere 1905-től kezdett kiépülni. Nagyrészt e szervezetek hatékony működésének és befolyásának köszönhető, hogy 1915-ben bevezették a feltételes szabadon bocsátás és a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés intézményét. Mindkét esetben az ellenőrző és segítő tevékenységet a független szervezetek látták el. 1923-ban újabb fontos feladattal bővült tevékenységi körük, amikor bizonyos eljárásjogi változtatásokkal bekapcsolták munkájukat a bírósági eljárás keretébe azáltal, hogy „tanácsadó jelentést” kellett készíteniük a vádlottról. Ez a jelentés leginkább a környezettanulmányra emlékeztetett, de értékelték benne az elkövető személyiségét és egyúttal javaslatot tettek a legmegfelelőbb büntetés alkalmazására is. A tevékenységi kör ilyen irányú kiterjesztése tette szükségessé, hogy speciális szakemberek (pl. pszichológus) munkáját is bevonják a független szervezetek működésébe. Az eddig említett

két fő komponens ma is törzsét képezi a pártfogó és utógondozó szolgálat tevékenységének: védeni a kliens érdekeit és segítséget nyújtani számára, valamint tájékoztatni az igazságszolgáltatás hatóságait.

1912-ben az országászerte működő szervezetek összefogására megalakult a *pártfogó munkát végző szervezetek holland szövetsége*. E szervezet igazgatótanácsa később alapja lett az állami pártfogó szolgálatnak is. A szervezet titkára kormányhivatalnok volt, a független szervezeteknél dolgozó hivatásos pártfogókat pedig később e tanács égisze alá kívánták venni. Pár évvel később a teljes börtönön belüli gondozás és segítségnyújtás állami hivatalnokok kezébe került. Ennek a helyzetnek az ellensúlyozására 1976-ban a nagyobb vallási és egyéb szervezetek megalakították az ún. Általános Pártfogói Szövetséget, amely igyekezett távol tartani magától az állami befolyást. Az állami hatalom kiterjesztése azonban egyre inkább érezte negatív hatását. A központosított és bürokratizált, intézmény és nem ügycentrikus állami apparátusok összes hátránya megjelent. A 70-es évek derekán komolyan bírálták ezt a helyzetet, így a 80-as évek közepétől változás figyelhető meg. Tizenkilenc pártfogói körzetet alakítottak ki, amely követte a bírósági körzeteket, megszüntették az állami pártfogói szervezetet és a pártfogói és utógondozói tanácsot, amely lényegében a független szervezetekre „rátelepedve” működött. Létrehozták a Pártfogói Szervezetek Holland Szövetségét, amelynek csak társaságok, egyesületek, magánszervezetek lehettek tagjai. Ez a szervezet biztosít ma is keretet egy általános nemzeti politika formálódásához. A pártfogói munka éves tervét és költségvetését e szervezet alakítja ki (a körzetek által benyújtott adatok alapján), majd a közgyűlés előtt történt megvitatást követően bemutatják azt az igazságügyi államminiszternek, akinek jóváhagyási joga van. E szervezeti formában már láthatóan nincs jelen az az állami és független szervezetek közötti összemosisódás, amely diszfunkcionálissá tette a korábbi működést. A kormány képviselőjének jóváhagyása azonban elengedhetetlenül fontos. Hiszen a független szervezetekből álló pártfogói és utógondozói szolgálat teljes költségvetését az állam biztosítja. A hatékony és költségtakarékos működés ellenőrzésére az igazságügyi államminiszter felügyelete alá tartozó ellenőrző szervet hoztak létre. *A pártfogói szervezetek szövetsége az egyedüli fóruma a pártfogói és utógondozási (az alternatív büntetések végrehajtását is magába foglaló) nemzeti politika kialakításának és a törvényalkotás befolyásolásának.*³

A független szervezetek hatóköre és feladatai

A független pártfogó szervezetnek lényegében kettős feladata van: *egyfelől a pártfogolt érdekeinek védelme*, a szükséges segítség megadása (a jogi segítségnyújtás kivételével bármilyen segítség lehetséges mind a nyomozás, mind a bírói eljárás, mind a büntetés-végrehajtás során), *másfelől informálni kell a pártfogolt személyéről a megfelelő igazságügyi hatóságokat.*

A tennivalók sokrétűek. Előzetes segítséget nyújtanak, amely a gyanúsított letartóztatásakor kezdődik, s magába foglalja azon szóbeli és írásbeli információk megadását, amelyekre az eljáró hatóságoknak és a gyanúsítottak egyaránt szüksége van. A hatóság az így kapott információk alapján eldöntheti, hogy szükséges-e az elkövetőt előzetes letartóztatásba helyezni. Környezettanulmányt készítenek, részt vesznek a bírósági

eljárásban, morális támaszt és információt adnak az elkövetőnek az eljárás során, de ha szükséges, a bíróságot is kiegészítő információkkal látják el. Az egyéni segítségnyújtás minden olyan tevékenységet felölel, amelyet az elkövetőnek, családjának és barátainak nyújtanak függetlenül attól, hogy a pártfogolt ügyében milyen ítélet várható, vagy milyen szankciót szabtak ki vele szemben (tehát nem csupán szabadságvesztés-büntetés esetén alkalmazzák). Börtönön belüli pártfogolás, csoportmunka és utógondozói tevékenység teszi teljessé a segítségnyújtást.

Közösségi szolgálat

Hollandiában a pártfogói szolgálat felelős az alternatív büntetések megszervezéséért. E büntetések közül kétségtelenül a *közösségi szolgálat* a legfontosabb. A pártfogói és az utógondozói szolgálaton belül önálló egység foglalkozik e büntetéssel. Feladatuk: koordinálás, munkalehetőség-keresés és szervezés, annak biztosítása, hogy a munkahely a büntetés végrehajtására megfelelő legyen, az elítélt elhelyezése az egyes projekteknél, az elítélt munkájának ellenőrzése, visszajelentés az ügyésznek.⁴

A pártfogó szervezetek évente kb. 60 000 emberrel foglalkoznak, s az esetek jelentős részében anyagi támogatást is nyújtanak a rászorultaknak.

* * *

Annak érdekében, hogy közelebbről megismerjük a független szervezetek munkáját Hollandiában és képet alkothassunk tevékenységükről, nélkülözhetetlen az *alternatív szankciók* rendszerének áttekintése, hiszen ezek teljes megvalósítása a független szervezetek kompetenciája.

A *közösségi szolgálat* (community service) a magyar közérdekű munkához hasonlítható, az alternatív szankciókról a 70-es évek elején kezdődtek a viták. Az első ilyen büntetés az 1980-ban bevezetett közösségi szolgálat. Először 1974-ben egy kormánybizottság fogalmazta meg, hogy szükség van a szabadságvesztés-büntetés alternatíváinak kidolgozására, egyrészt a szabadságvesztés szankció alkalmazásának, értelemszerűen a börtönnépesség csökkentése érdekében, továbbá a Btk. szankciórendszerének bővítése és színesebb tétele céljából, végül az eddiginél hatékonyabb szankciók kialakításáért.⁵

1978-ban született meg a tervezet, amely felsorolja az országban alkalmazható lehetséges alternatívákat, valamint azok végrehajtásának feltételeit, figyelembe véve azokat a törvényszerűségeket, amelyek a Btk. összefüggés-rendszeréből, valamint a valóság kínálta lehetőségekből adódnak. A közösségi munka bevezetésének központi kérdése az volt, hogy azt a Btk. keretén belül vagy azon kívül fogalmazzák-e meg. Ez utóbbi esetben az ügyész ajánlhatná fel az alkalmazandó alternatívát az eljárás megszüntetése mellett. A Btk. keretében megfogalmazva pedig klasszikus büntetésként jelenne meg, amelyet a bíróság alkalmaz. Mindkét megoldás hívei komoly érveket sorakoztattak fel, végül 1980-ban kísérleti jelleggel mindkét modellt bevezették. A kísérlet sikeresnek bizonyult és 1983-ban az ún. bírósági modellt véglegesen bevezették.

A legújabb, 1990-es jogi szabályozás megfogalmazása szerint a közösségi szolgálat lehet: *ingyenes munkavégzés a közösség javára, a bíróság által alkalmazható szankció, amely a hat hónapnál nem hosszabb szabadságvesztés-büntetés helyettesítésére szolgál, időtartama maximálisan 240 óra, csak akkor alkalmazható, ha a bíró meggyőződött*

arról, hogy a közeli jövőben végrehajtható, csak a vádlott beleegyezésével alkalmazható, de ha a végrehajtása nem megfelelő, az ügyész javaslatára részlegesen vagy teljes egészében átalakítható szabadságvesztés-büntetéssé.

A közösségi szolgálat szervezeti hátterét a pártfogó és utógondozó szolgálat biztosítja. Alkalmazásának gyakorisága 1981-től kezdve folyamatosan emelkedik: 1981-ben 213 eset, 1982-ben 917, 1983-ban 1668, 1984-ben 2431, 1985-ben 2814, 1986-ban 3419, 1987-ben 4005, 1988-ban 4913, 1989-ben 5937, végül 1990-ben 6626 eset jellemezte e tevékenységet.⁶

Oktatási és egyéb programok

A fiatalokú elkövetők esetében a büntető törvény lehetőséget ad arra, hogy a bíróság a szabadságvesztést oktatási programokban való részvétellel cserélje fel a vádlott beleegyezése esetén. A mi szempontunkból ez a terület irreleváns, hiszen a fiatalokúak pártfogása állami szervezet kezében van. Mégis fontos megemlíteni, milyen komoly viták folynak arról, hogy a felnőttokúak, különösen a fiatal felnőttek körében alkalmazható legyen-e ez az alternatíva. Viták folynak továbbá arról is, hogy a szabadságvesztés-büntetés más, gyógyító, kezelő jellegű csoportokban való részvétellel is felváltható legyen, például szociális képességeket fejlesztő csoportban stb. Kísérletként három körzetben vezették be két évvel ezelőtt a felnőttek számára az „ivás és vezetés” tematikájú kiscsoportot, amely az 500 guilden pénzbüntetés vagy a három hónap jogosítvány-elvonás vagy az egy hetes szabadságvesztés alternatívája. Tehát egy negyedik választást kívánnak ezzel biztosítani a bíró számára.

Feltételes ítélet (conditional sentence) *szolgáltatások nyújtásával egybekörve* (provision of services). 1989-ben fogalmazta meg új szakcióként a törvény, ez egy speciális közösségi szolgálat. Lényegében kétfázisú (two-session) modellt követ. Az első fázisban megállapítják az elkövető bűnösségét, de a bíróság elhalasztja az ítélethozatalt. Ekkor kéthónapos szünet következik, amikor a vádlott a pártfogói szervezet és más rehabilitációs munkát végző független szervezet szociális munkásaival kerül kapcsolatba. E szervezetek számtalan interjút készítenek az elkövetővel és a környezetével, valamint megpróbálják kialakítani azokat a speciális feltételeket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a közösségi szolgálat büntetésként kiszabható legyen. Ha ez sikerült, e szervezetek egyrészt jelentést küldenek a bíróságnak, másrészt az Alternatív Szankciók Irodájának. Ezt követően indul el a második fokozat, amelyben a bíróság kiszabja a büntetést. Ez nem más, mint egy speciálisan az egyénre alkalmazott közösségi szolgálat. A büntetés kiszabásakor jelen van a pártfogó, aki majdan ellenőrzi annak végrehajtását, s akivel az elítélt kvázi-szerződést köt a bíróság előtt.

Ennek a körültekintő előkészítésnek köszönhető, hogy nagyon alacsony azoknak a száma, akik megszegik e speciális szankció feltételeit, s akikkel szemben ezt át kell változtatni szabadságvesztésre (3,5% országosan).

Jellegzetessége még e szankciónak, hogy az elítélt különféle szolgáltatásokban is részt vehet, vagy részt kell vennie (attól függően, hogy ezt megfogalmazza-e az ítélet vagy sem). Ilyen szolgáltatás például a szociális képességeket fejlesztő csoportban, alkoholszolgálatban való részvétel stb. Ezt is egyedileg, a személy szükségleteinek

függvényében alkalmazzák, a kezelés szükségességét a kéthónapos szünetben kell a pártfogónak feltárnia.

A *pénzbüntetés* is igen sok esetben alkalmazzák a szabadságvesztés alternatívájaként. A büntetés összegének megállapítását a bíró a független szervezetek által elkészített tanulmányra és javaslatra alapozza.

Fokozatos szabadságvesztés

Ez esetben ugyan szabadságvesztésről van szó, de ez olyan szabadságvesztés, amelynek utolsó részét szabadon tölti az elítélt, a pártfogói szolgálat ellenőrzése és segítségnyújtása mellett. A szabadságvesztés egy részét tehát felváltják a közösségben végrehajtható programokkal. Alkalmazása a nyolc hónapnál hosszabb ideig tartó szabadságvesztések esetén lehetséges, az utolsó hat hétben. E büntetés valóban fokozatosan vezeti vissza az elkövetőt a társadalomba, hiszen az idő előrehaladtával egyre nagyobb szabadságot enged, mígnem az utolsó hat hétben csak éjszakára kell visszamenni az intézetbe.

A szakirodalom a börtönbüntetés alternatívájának tekinti a fokozatos szabadságvesztés utolsó szakaszát is.

* * *

A felvázolt holland rendszerből világosan látható, hogy a büntető igazságszolgáltatás területén a szabadságvesztés alternatíváinak megteremtéséhez szükséges feladatokat (a közösségben történő ellenőrzés, szociális és egyéb jellegű segítségnyújtás) teljes egészében el tudják látni olyan szervezetek, amelyek önkéntes alapon szerveződő magánkezdemenyek, s függetlenek az igazságszolgáltatás hivatalos, állami apparátusától.

Legfontosabb tanulságként azt az üzenetet szeretném megfogalmazni, hogy a bemutatott országban a büntető igazságszolgáltatás területén felmerült feladatokat és problémákat nem intézmények létrehozásával, működtetésével, hanem programok, konkrét tevékenységek kialakításával és támogatásával kívánják megoldani.

Ennek a viszonyulásnak az az óriási előnye (a már eddig említetteken kívül), hogy a munkát végző intézmények nem kizárólagosan felsőbb intézmények, hatalmak iránt, hanem az „ügy”, az elvégzendő feladat és az ügyfelek iránt lojálisak!

Dr. Kövér Ágnes

JEGYZETEK

1. Zsuzsa Hegedűs: Social Movements and Social Change in: Globalization, Knowledge and Society SAGE publications (USA 1990.)
2. Uo.
3. Fact Sheet: Probation in the Netherlands Probation and Aftercare Department (August 1987 2. old.)
4. B.G.M. Geerdink-G.M.M. de Wit: Probation and Aftercare in the Netherlands (30 May 1991 4. old.)
5. General information on non-custodial sanctions and measures in Netherlands (Ministerie van Justitie 1991. 18. old.)
6. Alternative Sanctions (Sentencing for Future AVT 1991. 3. old.)

Mit akar a Humanitás?

Dr. Diczig István több mint harminc éve foglalkozik bűnmegelőzéssel, s e témakörrel több könyve, számtalan publikációja látott napvilágot. Mint ismeretes, a legnagyobb figyelmet az 1985-ben kiadott, ezredfordulóig jelzett bűnözési prognózisa váltotta ki, amelyet egy munkacsoport által készített anyagban jelzett. Nos, ez az előrejelzés — a kritikák ellenére — beigazolódtott.

A Belügyminisztérium vizsgálati osztályának főosztályvezetőjeként, egyben országos főkapitány-helyettesként vonult nyugállományba 1990. október 31-én. Ezt követően önálló jogi pályára lépett, jelenleg az egyik ügyvédi iroda vezetője és az 1990 tavaszán alakult Humanitás Bűnmegelőzést és Társadalmi Beilleszkedést Segítő Társaság elnöke.

A társaság — a bűnmegelőzésen belül — olyan specifikus célt tűzött ki, amellyel minden más, de hasonló jellegű társaságtól két dologban eltér. A Humanitás ugyanis világszervezet és mozgalom, amelynek lényege, hogy a bajba jutott, a normális életviteltől eltérő problémákkal küzdő gyermeket, fiatal és felnőttkorút védi, támogatja, főként ha konkrét bűnügyi veszélyhelyzetbe került, akár saját maga idézve azt elő, akár rajta kívülálló okok játszottak szerepet. Segíti továbbá a börtönből szabadult személyek beilleszkedését. A hangsúly az utóbbi kategóriára tevődik, hiszen helyzetük jelenleg teljesen megoldatlan annak ellenére, hogy rendkívül fontos társadalmi kérdés, amely az állampolgárok egyre szélesebb körét érinti.

Az elmúlt három-négy évben olyan társadalmi változásoknak vagyunk tanúi, amelyek nemcsak ideológiában, eszmeiségben, hanem fontos szervezeti és gazdasági kérdésekben is megoldatlan helyzetek sokaságát vetik fel. Mindig volt, s ma is van olyan réteg, amely nem találja meg az adott társadalmi körülmények között a tisztességes megélhetéshez és egzisztenciális előrehaladáshoz szükséges utat. Napjainkban — az előbb említett okokra visszavezetve — meglehetősen nagy tömeget alkotnak.

A társaság gyermekek védelmével kezdi tevékenységét. Egyre nyilvánvalóbb, hogy a gyermekvédelem teljes rendszerét korszerűsíteni kell, hogy a veszély útjára sodródott gyermekkorúakkal (és szülőkkel) megfelelően lehessen foglalkozni. E probléma megoldását az ifjúsági és oktatási törvény, valamint a szociálpolitika megfelelő jogszabályi keretek közé foglalása teszi majd lehetővé, amikor anyagi eszközök is előteremtődnek. Mindebben a Humanitásnak nagy szerepe lehet, hiszen a társaság rendelkezik azokkal a konkrét ismeretekkel, tapasztalatokkal, amelyek e területen szükségesek. Gyakorlati lépéseket tesznek, együttműködnek szociális munkásokkal, akiket még szélesebb körben bevonnának munkájukba.

Máris több külföldi (holland, német, angol) szervezettel kapcsolatba léptek, hogy kísérletezés helyett inkább átvegyék e szervezetek hasznosítható tapasztalatait. Jó példa erre, hogy különböző magyarországi iskolákban, osztályfőnöki órákon rendőrtisztek, felügyelők, bv-tisztek és társadalmi aktivisták tartanak bűnmegelőzéssel foglalkozó előadásokat.

A szervezet nyitott, bárki beléphet, aki azonosul a bűnmegelőzés gondolatával és kész arra, hogy cselekedjen a társadalom elesettjei védelmében.

A taglétszám folyamatos növekedése ellenére kevesen vannak, mert céljaik megfelelő propagálására nincs anyagi lehetőségük, a tavaly kapott támogatást ugyanis több száz olyan fiatal megsegítésére fordították, akik könnyen áldozattá, illetve bűncselekmény elkövetőjévé váltak volna. Mindebben nagy szerepe volt és van a társaság ifjúságvédelmi csoportjának.

A legtöbb tennivalót mégis a börtönből szabadultak beilleszkedésének támogatása igényli. Magyarországon évente 40 ezer ember kerül börtönbe, illetve szabadul. A visszaesés okai közismertek: a növekvő munkanélküliség, ráadásul a benti munkanélküliség miatt az elítéltek is egyre kevesebb pénzzel szabadulnak, esélyük így szinte megszűnik arra, hogy odakint tisztességes munkából megéljenek. A családok széthullása, a lakás és munkahely hiánya szinte egyetlen megoldásként kínálja az újabb bűncselekményt, így legalább visszakerülve biztosítani tudják a létfenntartásukat. Ebből az ördögi körből nehéz kilépni. A Humanitás itt nagy ellenállással találkozik, mert a börtönből szabadultakkal szembeni előítélet általánosan erős. Gyakori válasz, hogy a törvénytisztelő emberek is hasonló gondokkal küzdenek.

A Humanitás és az ORFK szakemberei a már említett külföldi tapasztalatok átvételével tervezetet dolgoztak ki, amely kiterjed a szerzetesrendek bevonására is. A nyugat-európai országokban e rendek jelentős szerepet vállalnak, pozitív hatással vannak a börtönből szabadultra.

A volt elítéltek problémáinak megoldásához nélkülözhetetlen lenne, hogy megfelelő támogatásban részesüljenek, esetleg valamilyen közmunka révén állandó jövedelemhez jussanak. Az önkormányzatokkal és karitatív szervezetekkel együtt keresik a megoldást, a megyeszékhelyeken átmeneti szállások létrehozását szorgalmazzák.

Mindenekelőtt azt sürgetik, hogy az országos hálózatu pártfogó felügyeleti rendszert jogilag mielőbb új alapokra helyezték. Ráadásul napjainkban a börtönből szabadultak többnyire eltűnnek a pártfogók elől, sőt még a rendőrség látóköréből is. Mindezt megtehetik, hiszen a személyi okmányaik azon a rendőrségen maradnak, ahonnan a bűncselekményük elkövetése miatt velük szemben eljárás indult, és ahonnan akár az ország másik részén lévő börtönbe kísérték. Szabadulásukkor viszont többnyire annyi pénzük sincs, hogy visszautazzanak okmányaikért, emellett a legkritikább esetben térnek vissza oda, ahol elkövették a bűncselekményüket. Ha mégis, akkor sem az első dolguk, hogy a rendőrségen jelentkezzenek. A pártfogót pedig a szabadult hiába keresi fel, az esetek többségében érdemi támogatásra nem számíthat.

Nos, ez is a sokrétű probléma egyik alkotóeleme, ám összességében a bűnözés megelőzése ma olyan kérdés, amely az egész társadalom mozgósítását igényelné. Éppen ezért tagoknak szeretnék bevonni azokat az önkénteseket, akik valamilyen formában kapcsolódnak e munkához. Vagyis védőnők, óvónők, pedagógusok, pártfogók, orvosok, egészségügyi alkalmazottak és nyugdíjasok támogatását remélik, akik közül sokan kezdeményeznék olyan mozgalmat elindítását, amely erősítené a társadalmi morált.

Sajnos a jelenlegi helyzet minderre még nem alkalmas annak ellenére, hogy ha időben nem történik megfelelő lépés, később egyre nehezebb lesz a közbiztonságot fenntartani. Igaz, hazánk közrendje, biztonsága sok ország számára még ma is irigylésre méltó, ám ez az állapot aligha tart sokáig, mert a nemzetközi bűnözés — a határok megnyitása óta — hallatlanul fölerősödött. A hazai bűnözők viszont, élve a lehetőséggel, bűncselekményük elkövetése után külföldre mennek, és bizonyos idő elteltével térnek csak vissza, eltűnve a nyomozhatóság szeme elől. Mindez összességében azt indokolja, hogy jogi feltételekkel rendelkező, létszámában és felszereltségében jobb rendőrség tevékenykedjen.

Dr. Diczig István eddigi tapasztalata és megítélése szerint a bűnözés az ezredfordulóig szembetűnően növekszik, ám az elmondottak alapján e növekedés megfelelő eszközökkel mérsékelhető. A jelenlegi feltételek megváltoztatásában látna ennek lehetőségét. Törvényi garanciák hiányában ugyanis mindez nagyon nehéz.

Smasszer voltam Finnországban

A finn és a magyar büntetés-végrehajtás országos parancsnoka 1990 őszén együttműködési megállapodást kötött, amelynek keretében a két ország szakemberei kölcsönösen tanulmányozzák egymás büntetés-végrehajtási rendszerét. E program keretében elsőként utazhattam Finnországba, ahol két hónapig tanulmányoztam a finn büntetés-végrehajtás sajátosságait.

A megállapodás értelmében a Helsink-i Központi Börtön gyakornokaként tevékenykedtem, és közvetlenül a börtön közelében laktam. Tizenennyolc intézményben jártam (nem egy intézmény működését több napon át tanulmányozhattam) gyakorlatilag minden kérdésemre választ adtak, fényképeket, sőt egy finn kolléga segítségével videofilmet készíthettem a Helsink-i Központi Börtönről.

A 8 központi börtönből 5-ben jártam (Helsinki, Turku, Kerava, Hameenlinna, Riihimäki), a 8 megyei börtönből szintén 5-öt láttam (Helsinki, Turku, Hameenlinna, Kuopio, Mikkeli), ezenkívül a hameenlinnai Központi Kórházat, a turku-i Központi Elmekórházat, 3 nyitott börtönt (Jarvenpää, Vantaa, Snomenlinna) és egy Rehabilitációs Központot (Sulkava). Végül — de nem utolsósorban — a Helsink-i Központi Börtönben eltöltöttem 15 munkanapot, 6 estét és 2 éjszakát, s úgy érzem, mindez hozzásegített ahhoz, hogy egy finn bv-intézet működését részleteiben megismerhessem.

Az ország történelméből fakad

Ahhoz, hogy a finn bévé működését könnyebben megérthessük, feltétlenül érdemes néhány szót szólni Finnország történelméről, társadalmi és kulturális helyzetéről. Finnország szűkebb értelemben

vett történelmét tekintve, egy viszonylag rövid időt, kb. két évszázadot vehetünk alapul, mivel a XIII. század elejétől kezdve egészen a XIX. század elejéig, 1809-ig, az ország a svéd királyság keleti részét képezte. 1809-ben Oroszországhoz csatolták mint önálló nagyhercegséget. A finn államiság tulajdonképpen ekkor kezdődött, Finnország alkotmányt kapott, finn kormány és parlament működött. Természetesen a legfontosabb döntéseket a cár hozta, a szenátus előterjesztése alapján. A század közepén sikerült a finn nyelvet hivatalos, államnyelvként — a svéd mellett — elismertetni.

1917. december 6-án vált Finnország függetlenné, majd 1919 tavaszán kikiáltották a köztársaságot, új alkotmány készült, amely lényegében azóta is érvényben van.

A II. világháborút Finnország elvesztette, területének egy részét — Kelet-Karéliát — elcsatolták és tetemes háborús jóvátételt kellett fizetnie, azonban sem a háború alatt, sem a háború után nem kellett megszállást elszenvednie a szövetséges hatalmak részéről.

Az új korszak az ötvenes évek közepén kezdődött, amikor megindult az ország modernizációja. A gazdasági élet, az ipar, a kereskedelem, a bankrendszer kb. 20-25 év alatt óriási fejlődésen ment keresztül, melynek következtében a félig ipari, jelentős részben mező- és erdőgazdálkodást folytató Finnország fejlett ipari országgá vált, ahol a 70-es évek közepén az egy főre jutó bruttó nemzeti termék értéke megegyezett Japán és Franciaország hasonló mutatóival. Aki Finnországban jár, azt tapasztalja, hogy ez egy fiatal, új ország, tele van szép, korszerű, az északi építési stílust követő új épületekkel. Ezeket megtaláljuk a legkisebb falvakban is. Igen magas az életszínvonal, hasonló a skandináv országokéhoz, bár annál vala-

mivel alacsonyabb. Az északi országokhoz hasonlóan itt is fejlett a szociálpolitikai szisztéma, az egészségügyi ellátástól kezdve a nyugdíjrendszeren át a munkanélküliek járadékáig olyan szociális intézményrendszerrel rendelkeznek, amelyet mi is alkalmazhatnánk, természetesen a helyi viszonyokhoz igazítva. Az ország lakosainak 90 %-a lutheránus, evangélikus vallású, ami meghatározza az országban uralkodó érték- és normarendszert, melynek lényege — Max Weber német szociológus megfogalmazásában — maximális teljesítmény, minimális fogyasztás. A maximális teljesítményre törekvés mindig is sajátja volt a finn embernek, mivel az északi, zord éghajlat és a természeti körülmények ezt megkövetelték tőle. Azt tartják a finnek, hogy aki a régebbi időkben, különösen télen, nem dolgozott maximális erőbedobással, az sokszor az életét kockáztatta.

A minimális fogyasztás elve néha átalakul, a finnek magas színvonalon élnek, de életükből szinte hiányzik a luxus, bútoraik, ruháikat, használati tárgyaikat rendkívül célszerűen és esztétikusan tervezik meg. Az elsődleges szempont mindig a hasznosság és a egyszerűség.

Ez a fajta értékrend meghatározza a finn társadalom szocializációs rendszerét is. A finn család és az iskola módszereiben minimális szankciót alkalmaz és egyik fő törekvése, hogy felelősségérzetet alakítson ki a gyerekekben. A finnek már gyermekkorukban megtanulják, hogy felelősek a tetteikért, viselkedésük sikere vagy kudarca kizárólag tőlük — és természetesen a körülményektől — függ, megszokják azt, hogy nekik kell dönteniük fontos és kevésbé fontos kérdésekben és ebben sem szüleik, sem tanáraik nem akadályozzák meg őket. Így felnőtt korukra, mikor munkába állnak, családot alapítanak, autonóm, saját belső értékeik és normáik által irányított, kompetens emberekké válnak, akik önállóan dolgoznak, önállóan döntenek és nem hagyják, hogy ebbe bárki is beleszóljon. Ugyanakkor megtanulják azt, hogy tiszteletben tartásuk a másik ember jogát saját viselkedésének irányítására, nem akarnak mindenáron beleavatkozni a másik ember sorsának alakításába. Így

érthetővé válik az, hogy a finn bv-dolgozók az elíteltet nem tekintik alacsonyabbrendű embernek, akinek szüntelenül meg kellene alázkodnia és akit mindenáron meg kellene javítani, hanem elfogadják többé-kevésbé velük egyenlő partnernek, aki még azt is megengedheti magának, hogy időnként modortalan legyen a felügyelettel.

A leírtakból következik, hogy az ország viszonylag rövid önálló történelme során nem alakultak ki olyan hagyományok, tradíciók, amelyek jelentősen gátolták volna a modernizációt, így az rekordgyorsasággal ment végbe. Finnország gazdasága lehetővé tette, hogy például a börtönügyre körülbelül tízszer annyit költsenek, mint Magyarországon vagy Közép-Európában. Ugyanakkor az uralkodó értékrend egyértelműen individualista, ami persze nagy toleranciával párosul a másik ember iránt.

E bevezető alapján talán érthető, hogy a finn bv. jelenleg nem azért olyan amilyen, mert ezt az Európa Tanács megkövetelte tőlük, hanem hosszú folyamat eredménye, amit az ország fejlődése és kulturális sajátosságai segítették elő.

Korszerű módszerek — múlt századi börtönök

Programom összeállításakor vendéglátóim messzemenően figyelembe vették kívánságaimat. Elsősorban azt szerettem volna látni, miként lehet modern, korszerű módszerekkel dolgozni a múlt század végén épült, öreg börtönökben. Ebből a szempontból nagyon hasonló a finn és a magyar bv. helyzete, mivel a börtönök nagy részét mindkét országban akkortájt emelték. A különbség annyi, hogy a finn börtönök jóval kisebbek, mint a hazaiak, például a központi börtönök közül a legkisebb a konnunsuoi, amelynek befogadóképessége 219 fő, a legnagyobb a turkui, 475 főt képes befogadni. A megyei börtönöknél nincs ekkora különbség, a legkisebb finn börtön (Pohjois-Karjala) 42, a legnagyobb (Turku) 208 férőhellyel rendelkezik.

A régi börtönök kategóriájába tartozik — sőt talán az egyik legrégebb — a

Helsinki Központi Börtön, ahol idóm legnagyobb részét töltöttem.

Természetesen láttam korszerű, nyitott börtönöket is, amelyek eltérő szisztémával működnek, s mindössze 10—100 személy befogadására alkalmasak.

A zárt intézetek 8 központi (országos) és 8 megyei börtönt foglalnak magukba. Van még 4 nyitott börtön és a sulkavai kiképző központ, másrészt 12 munkatelep (labour colony).

Két egészségügyi intézményük van, az egyik a hameenlinnai börtönkórház, amely a központi börtön alárendeltségében működik, a másik a turkui elmekórház, ez önálló intézményként az országos parancsnokság felügyelete alatt üzemel.

A leglényegesebb különbség a nyitott és zárt intézmények között az, hogy a nyitott intézetben az elítéltek a szabad életben kapható munkabérekhez közeli bérezésben részesülnek — mintegy 21—26 finn márka órabért kapnak —, de levonják belőle az adót és fizetniük kell a szállásért és az étkezésért. A zárt börtönben a fizetés kb. az előbbieknél a tizedrésze, de ezután nem kell adót, szállás- és étkezési költséget fizetni. A nyitott börtönben az elítéltek maguknál tarthatják a pénzüket, ami a zárt börtönben nem lehetséges. A nyitott börtönben a biztonság szintje igen alacsony, nincs kerítés, nincs rács az ablakon. Az elítéltek szabadon mozoghatnak a börtön területén, de nem hagyhatják el azt. A nyitott börtönökben az elítéltek saját kulcsot kaphatnak zárkájukhoz.

Börtöntanács

A börtönt az igazgató, a helyettesei és a börtöntanács igazgatja. Az igazgató csak azokban az ügyekben jogosult dönteni, amit a jogszabály nem utalt a *börtöntanács* hatáskörébe.

A börtöntanács speciális intézménye a finn bv-nek. Összetétele, funkciója némileg eltér a magyar börtönökben ismert intézeti tanácsokétól. Tagja az igazgató, helyettesei, a főorvos, a felügyelők 3 választott képviselője és a helyi önkormányzat képviselője. Érdekesség, hogy nem le-

het tagja a börtöntanácsnak az őrség parancsnoka, mert a fogvatartottak fegyelmi ügyeit ő terjeszti a testület elé, így nyilvánvalóan nem lehet vádló és bíró is egyszemélyben. Meghívottként részt vesz a testület ülésén az a szociális munkás is, aki a BT előtt szereplő elítélt ügyének intézője volt. A BT hetenként ülésezik és dönt a fogvatartottak aktuális ügyeiben éppúgy, mint például a személyi állomány tagjainak előléptetéséről, a felmondásokról, a szolgálati lakások kiutalásáról, az állomány munkarendjéről, de elbírálja az intézmény gazdasági terveit, intézkedik az építkezésről, felújításról, karbantartásról stb.

A börtöntanács működése igen lényeges, mert lehetővé teszi egy demokratikus és objektív döntési mechanizmus megvalósulását. A fogvatartottakkal kapcsolatos legfontosabb döntéseket, mint említettem, a BT hozza meg, például a nyitott intézetbe és a kiképző központba való áthelyezést. Finnországban a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása egységes szabályok alapján történik, az intézményrendszer azonban jelentősen differenciált. Adva van az egyes intézménytípusok közötti mozgás lehetősége az elítéltek túlnyomó többsége számára, nemcsak a zárt intézetből a nyitottba, hanem fordítva is, ha az elítélt súlyosan megsérti a nyitott intézet magartási szabályait.

A börtönök többi szervezeti egysége hasonló feladatokat lát el, mint Magyarországon vagy más országokban. A Magyarországon ismert külső őrzési rendszer azonban Finnországban nem működik. Külső őr csak a személy és teherportán van, az általam látott börtönök közül Helsinkiben, Turkuban és Riihimakiben mindössze egy-egy őrtoronyban teljesítettek szolgálatot. A külső őrzés kamerákkal, infra- és radarberendezéssel történik. A riheimaki börtönben például 9—12 méter magasak a falak, 20 tévékamera és 10 radarberendezés van felállítva a bástyafal előtt kb. 1 méterrel. Vannak olyan börtönök — Pelsö, Sukeva, Konnunsuo — ahol a börtönt mocsár veszi körül, így a szökés még nehezebb.

Őrparancsnoki beosztás nincs

A felügyelők a börtönök jól elkülönült szárnyaiban teljesítenek szolgálatot. A zárt börtönök differenciáltak, többnyire mindegyikben megtalálható nyitott, félig nyitott és zárt körlet. A körleteken egy főfelügyelő és több alárendelt felügyelő teljesít szolgálatot. A nálunk ismert őrparancsnoki beosztás nincs, nappal az őrségparancsnok, hivatali időn túl pedig egy főfelügyelő felelős az egész intézet biztonságaért. Éjszakánként egy-egy zárt börtönben 8—10 felügyelő teljesít szolgálatot. Miután a finn börtönökben nincs nevelési szolgálat, a levelezés, látogatás, csomagküldés és a telefonálás lebonyolítása és ellenőrzése a felügyelők feladata. A személyügyi alkalmazott adminisztratív ügyeket intéz.

Minden zárt börtönben van lutheránus templom vagy kápolna és főfoglalkozású pap. Feladata a misézés, az elítéltek vallásgyakorlásának biztosítása, hitoktatás, valóságos szabadidőprogramok szervezése. Tapasztalatom szerint Finnországban az elítéltek kezelésének egyik stabil tényezője a lelkész, aki ugyan nem mozgat nagy tömegeket, de mindig vannak szép számban olyan fogvatartottak, akik rendszeresen részt vesznek a lelki gyakorlatokon.

A pszichológusok — egy vagy kettő van az intézetekben — elsősorban ún. krízisintervenciós tevékenységet végeznek, olyan elítéltekkel foglalkoznak (és végeznek egyéni pszichoterápiát), akik egyedül nem tudnak megbirkózni az adott kritikus helyzettel. A pszichológusok felkérésre véleményt adnak a börtöntanácsnak a feltételes szabadságra, eltávozásra vagy nyitott börtönbe szállításra váró elítéltekről.

Az oktatási felügyelő szervezi a fogvatartottak oktatását az általános iskolai

oktatástól kezdve a szakképzésig. A börtönöknek többnyire nincs saját iskolájuk, hanem tanárok kívülről, a helyi általános iskolából, gimnáziumból járnak az intézetbe. Az oktatási felügyelő feladata az elítéltek külső iskoláztatásának megszervezése és a szakmai oktatási központba helyezés véleményezése.

A szociális munkás nem azonos a magyar börtönök nevelőjével, egyrészt nem kell foglalkoznia a zárkák és körletek rendjével, az elítéltek fegyelmeivel, a látogatás, levelezés stb. szervezésével, ellenőrzésével, ellenben minden olyan ügygel foglalkoznia kell, amely a fogvatartott szociális helyzetével kapcsolatos.

A szociális munkás tevékenysége különböző az elítélt büntetésének 3 periódusában. Befogadás után rendbe kell tenni az elítélt kinti „civil” dolgait (lakás, lakbér, munkahely, család, rokonok, gyerekek stb.) Ha például szociális segélyként lakbérhozzájárulást kap a hatóságtól, azt a börtönbe kerülése után még 3 hónapig kapja. A szociális munkás ilyenkor intézkedik, hogy a pénzt a börtönbe küldjék az elítéltnak.

A második periódusban, amikor az elítélt a büntetését tölti, tervet szoktak készíttetni vele a további életére vonatkozóan. A szabadulás előtt majd erre a tervre támaszkodnak.

A harmadik szakasz a szabadulás előkészítése. Ekkor sokasodnak a szociális munkás feladatai, lakást vagy valamilyen szállást keres, munkahelyet, iskoláztatást, szociális segélyt intéz, nyugdíjas esetében közbenjár, hogy tovább folyósítsák a nyugdíját. Ezenkívül véleményt kell adnia a börtöntanácsnak a korábban már említett esetekben.

Dr. Boros János

Új jogszabályok és intézkedések

Az 1992. évi IX. törvény módosította és kiegészítette a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvényt, amely így alapvetően megváltoztatta a társadalombiztosítás eddigi rendszerét. Fontos új szabályokat tartalmaz minden magyar állampolgárra, tehát a büntetés-végrehajtási dolgozókra és a fogvatartottakra, szigorított javító-nevelő munkát végző személyekre vonatkozóan is. A törvény jelentős eleme, hogy meghatározza a biztosított fogalmát.

Rendelkezéseinek végrehajtásáról a 48/1992/III. 13. Kormányrendelet gondoskodik.

Az 54/1992. (III. 21.) Korm. rendelet a társadalombiztosítás egészségügyi szolgáltatásának igénybevételére jogosító igazolványról rendelkezik. A betegbiztosítási igazolvány érvényesítését az intézetek és a Bv. Országos Parancsnokság Személyügyi és Szociális Főosztálya végzi.

Az 1992. évi XIII. törvény a büntető jogszabályokat módosította. E szerint új bűncselekmény a számviteli fegyelem megsértése és a csödbüntett.

A honvédelmi miniszter és az igazságügy-miniszter 3/1992 (II. 21.) HM-IM együttes rendeletében a katonák szabadságvesztésének, előzetes letartóztatásának és pártfogó felügyeletének végrehajtásáról szóló 1/1979. (VIII. 25.) HM-IM együttes rendeletet módosította. Az IM katonai főosztályának megszűnése miatt a szabadságvesztés félbeszakítását (10 naptól 3 hónapig) az IM Bv. Ügyek Önálló Osztályának vezetője engedélyezheti. Ugyancsak ehhez az osztályhoz fordulhatnak — többek között — a büntetés végrehajtásával kapcsolatos kérelemmel, panasszal, közérdekű bejelentéssel.

* * *

A bv. országos parancsnoka a testület hivatásos állományú tagjainak kondicionáló és regeneráló vezényléséről rendelkezett a 0104/1992. (IK Bv. Mell. 2.) OP intézkedésében. A hivatásos állományban szolgálatot teljesítő 45 éven felüli és legalább 10 éves bv. szolgálattal rendelkező testületi tagokat fizikai teljesítőképességük fenntartása és fokozása érdekében 2 évenként kondicionálásra kell vezényelni. Az egyes intézetek által a vezénylésre igénybevehető turnusokat 1993 novemberéig az intézkedés melléklete tartalmazza. Az intézkedés 1992. február 15-től hatályos, s ezzel egyidejűleg a korábban ugyanebben a témában kiadott 0138/1989. (IK Bv. Mell. 8.) OP intézkedés hatályát veszítette.

A 0125/1992. (IK Bv. Mell. 3.) OP intézkedés szól a bv. vállalatok gyártási kapacitásának kedvezőbb kihasználásáról. Ennek lényege az, hogy a bv. intézetek és vállalatok beszerzéseinél 1992. április 1-jétől a bv. vállalatok termékeit előnyben kell részesíteni.

A BvOP vállalatfelügyeleti főosztályának meg kell küldeni a gazdálkodó egységek számára az érvényes vállalati árjegyzéket. Ha a termékek ára és minősége megegyezik a külső forrásból származó ajánlattal, akkor a bv. vállalattal kell beszerezni az árut. Ha pedig a külső ajánlat kedvezőbb, akkor a bv. vállalattal áralkút kell kezdeményezni.

* * *

A bv. országos parancsnokának általános helyettese a 0153/1992. (IK Bv. Mell. 2.) OPáh intézkedésében a sajtóösszekötők kijelöléséről, valamint a Börtönügyi Szemle és a Börtönújság terjesztéséről rendelkezik. Az intézkedés meghatározza a sajtóösszekötők feladatait. Az előfizetés rendjét és az elszámolást az intézkedés melléklete szabályozza.

A 0154/1992. (IK Bv. Mell. 3.) OPáh intézkedés mellékleteként Módszertani Útmutató jelent meg a bűnügyi nyilvántartók feladatkörébe tartozó egyes igazgatási rendelkezések egységes végrehajtására. Az intézkedés 1992. április 1-jétől hatályos, a 0155/1984. (IK Bv. Mell. 6.) OPáh intézkedés egyidejűleg hatályát veszítette.

* * *

A bv. országos parancsnokhelyettesének 0203/1992. (IK Bv. Mell. 2.) OPh intézkedése a személyi állományra vonatkozó élelmezési normákat módosítja. Az áremelkedések kompenzálása miatt 1992. március 1-jétől határozza meg az IM Oktatási Központban, a Váci Tiszthelyettesképző Iskolán, az ügyeleti és készenléti szolgálat ellátásán, az elemi csapások elhárításában résztvevők, a köztétkeztetésben résztvevők élelmezési normáját, valamint az „M” konzervnormát.

A 0204/1992. (IK Bv. Mell. 2.) OPh intézkedés a fogvatartottak élelmezési normáit módosította a már kialakult felosztásban (dolgozó, nem dolgozó, fiatalkorú, könnyű testi munkát végző stb.). Az intézkedés 1992. március 1-jétől hatályos.

A 0206/1992. (IK Bv. Mell. 3.) OPh intézkedés az IM Oktatási Központ (Piliszentkereszt), illetve a Továbbképzési és Oktatási Központ (Igal) igénybevételének térítési díját állapítja meg 1992. április 1-jei hatállyal. Az intézkedés kiterjed a szervezett továbbképzésekre, a szabad férőhelyek értékesítésére, büfészolgáltatásra, a kondicionálásra és regenerálásra vezényeltre, a szakipari munkát végző külső szervek dolgozóira, valamint a különféle rendezvényekre.

Nemzetközi kapcsolataink

1992. április 30-án a Bv. Országos Parancsnokság főosztályvezetői értekezlete megtárgyalta a büntetés-végrehajtás nemzetközi kapcsolatainak helyzetéről és a kapcsolatok bővítésének fő irányairól szóló előterjesztést. Nemzetközi tevékenységünket az ott elfogadott értékelés és állásfoglalás szellemében folytatjuk.

Március 17—24. között a magyar büntetés-végrehajtás vendége volt *Gabriel Amír* vezéreztredes, az izraeli büntetés-végrehajtás főigazgatója és *Mordechai Jerushalmi* ezredes, a büntetés-végrehajtási főosztály vezetője. A látogatásnak külön érdekességet adott az a tény, hogy először járt Magyarországon magas szintű izraeli büntetés-végrehajtási delegáció. Amír úr elégedett volt a tartalmas szakmai és szabadidős programokkal és annak a reményének adott hangot, hogy a két ország közötti együttműködés a jövőben folytatódni fog.

Március 30. és április 1. között Magyarországon járt *dr. Harald Stifel* szlovák igazságügyminiszter-helyettes, *dr. Anton Fábry*, a szlovák bv. országos parancsnoka és *dr. Anton Reis*, a bv. országos parancsnok általános helyettes. A látogatás célja a régóta meglévő magyar és szlovák büntetés-végrehajtási együttműködés további elmélyítése volt.

Május 10—17. között a magyar büntetés-végrehajtási szakszervezet meghívására 30 fős nemzetközi büntetés-végrehajtási szakszervezet tanulmányozta a magyar büntetés-végrehajtási rendszer működését. A delegációban képviseltette magát a német, osztrák, dán és holland büntetés-végrehajtási szakszervezet.

Május 10—24. között a finn-magyar büntetés-végrehajtási együttműködés keretében vendégünk volt dr. Voukko Kasikas, a finn büntetés-végrehajtási főigazgatóság főmunkatársa és Jorma Kuittinen, a Helsinki Központi Börtön őrserparancsnoka.

Látogatásuk során áttekintették a Bv. Országos Parancsnokság, a különböző típusú magyar büntetés-végrehajtási intézetek működését és tanulmányozták a büntetés-végrehajtási dolgozók képzési és továbbképzési gyakorlatát.

* * *

1992. március 18—22. között dr. Tari Ferenc országos parancsnok vezetésével dr. Fekete Mihály op. helyettes és Drjenovszki Béla osztályvezető Londonban tanulmányozta az angol büntetés-végrehajtás számítógépes rendszerét.

Május 31. és június 6. között dr. Estók József és Mező László az Egri Bv. Intézet parancsnoka Franciaországba utazott, J. D. Karsenty, a francia bv. főigazgatója meghívására. A magyar delegáció a francia büntetés-végrehajtás általános működésén túl tanulmányozta az elítéltek differenciálási és elosztási rendszerét.

Börtönügyi főigazgatók Strasbourgban

1992. május 25—27. között ülésezett a börtönügyi főigazgatók 10. konferenciája Strasbourgban. A tanácskozáson részt vett valamennyi tagország főigazgatója, továbbá — megfigyelőként — Albánia, Észtország, Lettország, Litvánia, Oroszország, Románia, Szlovénia és az USA képviselője.

Az első napon beszámolók hangzottak el arról, mennyiben tesznek eleget az egyes országokban az Európai Börtönszabályok ajánlásaiban foglaltaknak, illetve melyek a legjellemzőbb gondjaik. Szinte mindenki említette, hogy az intézmények fejlesztése nem követte a bűnözést, ezért zsúfoltak a börtönök. (Kivétel Dánia és Törökország. Ez utóbbiban csak a férőhelyek harmada foglalt.) Így van ez Angliában és Hollandiában is, a jelentős építkezések ellenére. Angliában a manchesteri zendülés után kezdtek nagyarányú építkezésekbe, Hollandiában pedig nem akarták feladni az egy személy egy cella elvet, pedig a 100 ezer lakosra jutó elítéltek létszáma 22-ről 50-re! emelkedett.

Egyetlen főigazgató sem tartja elégségesnek a személyzet létszámát, társadalmi elismertségét, ugyanakkor kiemelték az elítéltek foglalkoztatásának, a családi kapcsolatok megerősítésének szerepét. Változatlanul cél a társadalmi beilleszkedés elősegítése, ebből a szempontból is jelentős szerepe van az alternatív büntetések alkalmazásának, illetve a társadalmi szervezetek részvételének az elítéltek támogatásában.

Egységes volt a vélemény abban is, hogy az Európa Tanács kibővülése új dimenziókat nyitott meg. Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország és Bulgária csatlakozása megváltoztatta a szervezet munkáját a büntetés-végrehajtás tekintetében is.

Ezek a változások indokolják az anyagi eszközök felhasználásának átgondolását is, hiszen egyértelmű, hogy az Európa Tanács a legjobb fórum a közép és kelet-európai országok jelentős problémáinak megbeszélésére.

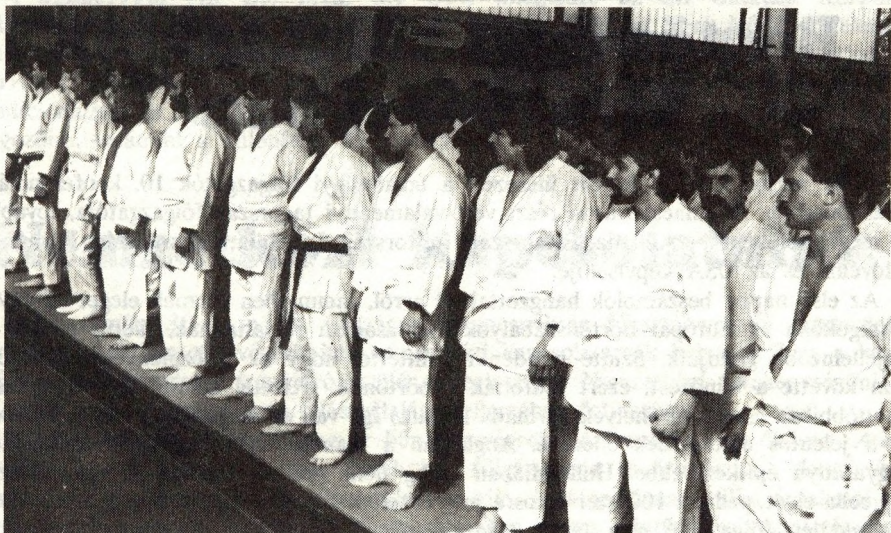
A háromnapos tanácskozáson megvitattuk a *szabadságvesztéssel nem járó büntetések és intézkedések európai szabályairól* szóló ajánlás tervezetét. A vita legfőbb gondolata szerint e büntetések egyedülálló jellemzője, hogy lehetővé teszik az elítélt magatartása feletti kontrollt, miközben az érintett normális és természetes környezetében létezik.

Vitát folytattunk még arról, hogyan vegyen részt a társadalom az elítéltek támogatásában és tanácskoztunk a büntetés-végrehajtási dolgozók etikai kódexének szükségességéről. Mindezekkel kapcsolatban ajánlásokat fogadtunk el az Európa Tanács büntetés-végrehajtási testületének jövőbeni feladatáról.

A tanácskozásról és a határozatról egy későbbi számban részletesen is beszámolok.

Dr. Tari Ferenc

ORSZÁGOS BAJNOKSÁG

Május végén az UTE sportcsarnokában rendezték meg a büntetés-végrehajtási dolgozók országos cselgáncs-bajnokságát.

Népes mezőny indult, remek küzdelem jellemezte a versenyt. Csapatban a Budapesti Fegyház és Börtön gárdája győzött a szegedi és az állampusztai dzsúdósok előtt

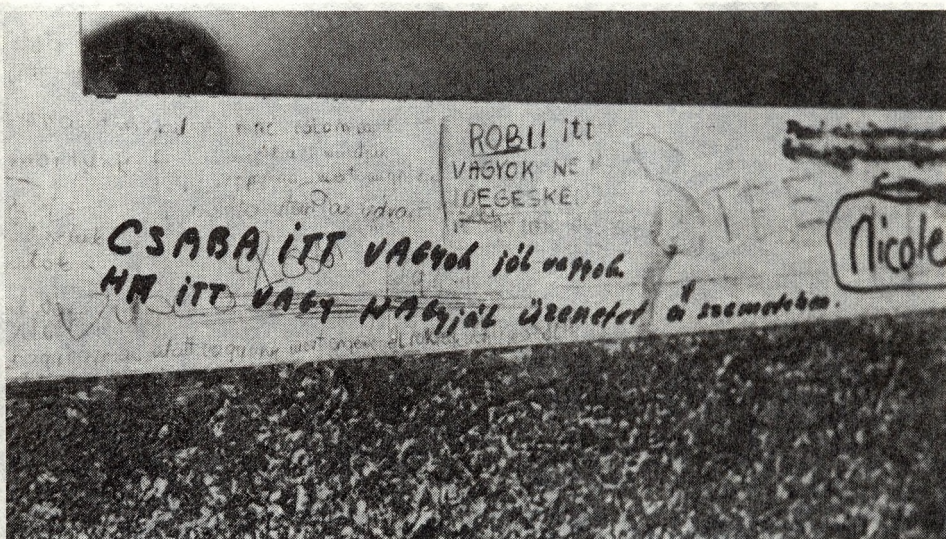
A berni kantonban jártunk

Tavaly októberben svájci büntetés-végrehajtási dolgozók látogattak Magyarországra a berni kantonból Franz Moggi úr, a kanton börtönügyi főfelügyelője vezetésével. E látogatást viszonzta az a 14 főből álló magyar delegáció, amely 1992. május 17–23. között járt Svájcban.

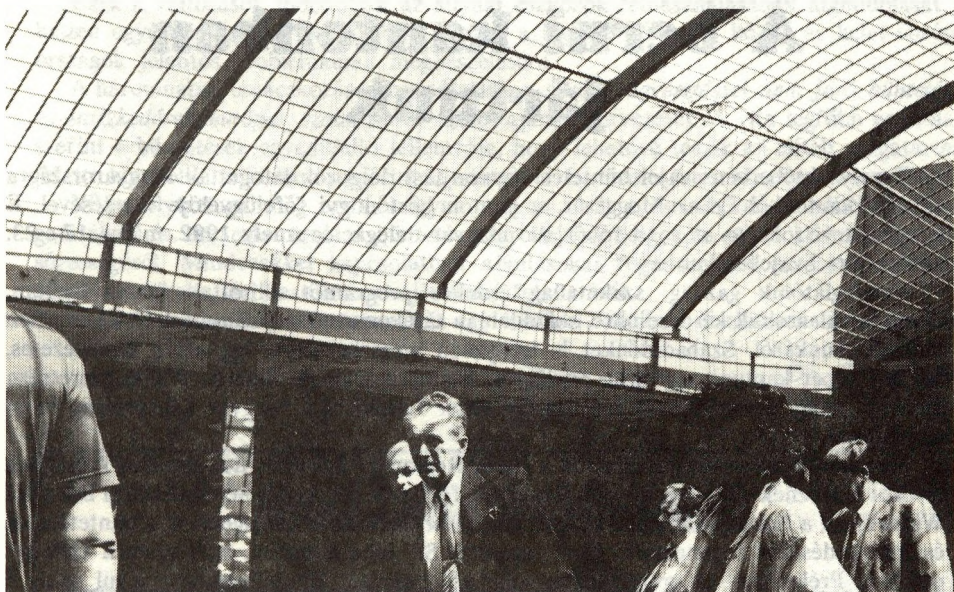
Vendéglátóink gazdag, szakmailag érdekes programot állítottak össze. Nyíltan, őszintén válaszoltak kérdéseinkre, sokoldalúan tájékoztattak az irányítási és a közvetlen intézeti munkáról. Szabadidőnket is igényesen megszervezték, így aztán emlékezetes, árnyalt képet kaptunk egy szép országról, állampolgárainak életéről. Külön szeretném kiemelni, hogy delegációnkat fogadta Dr. Ódor László is, a Magyar Köztársaság berni nagykövete.

Szakmai utunkon megtekintettük a Berni Regionális Börtönt (itt vizsgálati fogságban lévőket helyeznek el), a legnagyobb félnyitott, férfiakat befogadó mezőgazdasági intézetet Witzwilben, a fiatalokú lányok bv. otthonát, Loryheimet, Münsingenben, a büntetéseket és intézkedéseket foganatosító férfi intézetet St. Johannsenben, a fiatalokú fiúk bv. otthonát Préles-ben, az ország legnagyobb női intézetét Hindelbankban, végül pedig a férfiak zárt intézetét Thorbergben.

Dr. Estók József

**Magyarok márpedig mindenütt vannak.
Falfirkák a berni regionális börtönben**

Hely a tetőn, avagy magaslati sétatér, ugyancsak Bernben.
A nyitott belső udvart biztonsági okokból felülről is berácsozták

„Üdülői” környezet a witzwili félnyitott intézetben, ahol férfiak élnek.
Erre a folyosóra nyílnak az elítéltek zárkaajtól

RÖVIDEN

A St. Johannsen-i intézet főkapuja.
Történelmi múlt és ultramodern technika harmonikus egységet alkot

Nyolcféle munkalehetőségből választhatnak a fiatalok a fiataikorú lányok Münsingenben. Nem ritka, hogy a mesterhez egyetlen lány jár szakmát tanulni. Akad közöttük autószerelő, aki például ezt az autót bütyköli

„Fejedelmi” rendetlenség a társalgó asztalán. Az itt élő fiataloknál a vezetők a „belső rend” megteremtését tartják elsődlegesnek

Bensőséges hangulatú fogadáson találkoztak a svájci és magyar büntetés-végrehajtási szakemberek a berni magyar követségen. Ódor László nagykövet mindkét delegációval kiválóan szót értett

Szakvizsga a Rendőrtiszti Főiskolán

Május 25-én sikeres vizsgát tett tizennégy levelező hallgató büntetés-végrehajtási jogból és igazgatásból a főiskola bv. tanszékén.

A kétéves szaktanfolyam posztgraduális képzésnek tekinthető, hiszen e hallgatók a polgári életben már felsőfokú végzettséget szereztek. Ehhez kaptak most — szakvizsga és szakdolgozat megírása után — felsőfokú bv. szakképesítést.

A hallgatók többsége jól vizgázott

TÖRVÉNYJAVASLAT

(TERVEZET)

a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet módosításáról

1. §

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet (Bv. tvr.) 2. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„2. § (1) Az elítélttel szemben csak az ítéletben és a törvényben meghatározott joghátrányok alkalmazhatók.

(2) Az elítélt jogosult

a) az anyanyelvén vagy az általa ismert más nyelven megismerni a jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezéseket; a magyar nyelv nemtudása miatt nem érheti hátrány,

b) a hírnevének, magántitkának, személyes adatainak a védelmére, magánlakásának sérthetetlenségére.

(3) Az elítéltek között nem tehető különbség nemzetiségi és etnikai hovatartozásuk, vallási vagy politikai meggyőződésük, társadalmi származásuk, nemük, illetőleg vagyoni helyzetük szerint.

(4) Az elítéltet a büntetés és az intézkedés végrehajtása során jogorvoslati jog illeti meg.

(5) Az elítélt fontos okból — személyi vagy családi körülményei, egészségi állapota miatt — a büntetés végrehajtásának felfeszakítását kérheti.

(6) Az elítélt köteles magát a büntetés, illetőleg az intézkedés végrehajtásának alávetni.”

2. §

A Bv. tvr. 3. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„3. § A büntetések és az intézkedések végrehajtását a bíróság rendeli el. A végrehajtás a bíróság, a büntetésvégrehajtási szervezet, a rendőrség, valamint az e törvényben meghatározott más szervek feladata, a végrehajtásban más szervek és szervezetek is közreműködnek.”

3. §

A Bv. tvr. 6. §-a (3) bekezdésének b)—c) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

MELLÉKLET

(A büntetésvégrehajtási bíró)

„b) az elítéltet meghallgatja, bizonyítás felvétele esetén tárgyalást tart, az ügyész és a védő az elítélt meghallgatásán jelen lehet, ha az elítélt fogva van, a büntetésvégrehajtási bíró a meghallgatást, illetve a tárgyalást a büntetésvégrehajtási intézetben tartja,

c) eljárása során hozott végzés ellen — ha e törvény másként nem rendelkezik — fellebbezésnek van helye.”

4. §

A Bv. tvr. a következő 7/A és 7/B §-sal egészül ki:

„Enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása

7) A § (1) A fogház, illetőleg a börtön végrehajtásának általános szabályainál enyhébb szabályok alkalmazása, illetőleg alkalmazásuk megszüntetése iránt a büntetésvégrehajtási intézet tesz előterjesztést a büntetésvégrehajtási bírónak.

(2) Az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának elrendelése, valamint az alkalmazásuk megszüntetésének mellőzése esetén a bűnügyi költséget az állam viseli.

A fenyítés elleni fellebbezés elbírálása

7) B § (1) Az elítéltnak a büntetésvégrehajtási intézet magánelzárás fenyítést kiszabó határozata elleni fellebbezését a büntetésvégrehajtási bíró az iratnak a hozzá érkezésétől számított öt napon belül bírálja el.

(2) A büntetésvégrehajtási bíró végzése elleni fellebbezésnek a fenyítés végrehajtására nincs halasztó hatálya.

(3) Ha az elítélt fellebbezése eredményes volt, a bűnügyi költséget az állam viseli.

(4) Az (1)—(3) bekezdés irányadó az előzetesen letartóztatottnak a magánelzárás fenyítést kiszabó határozat elleni fellebbezése elbírálására.”

5. §

A Bv. tvr. 10. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„Más munkahely kijelölése a közérdekű munka végrehajtására

10. § (1) A büntetésvégrehajtási bíró az ügyész indítványára a közérdekű munka végrehajtására más munkahelyet jelölhet ki, ha a közérdekű munka

a) a büntetésvégrehajtási bíró által meghatározott munkahelyen nem hajtható végre,

b) végrehajtása a munkafegyelem biztosítása érdekében, illetőleg az elítélt személyi körülményeiben történt változás folytán más munkahelyen célszerű.

(2) Az eljárást a kijelölt munkahely szerint illetékes büntetésvégrehajtási bíró folytatja le, meghallgatja a hivatásos pártfogót, szükség esetén a kijelölt és a kijelölendő új munkahely képviselőjét.”

6. §

A Bv. tvr. 11. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„A közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítása

11. § (1) A 66. § (3) bekezdésében meghatározott ok fennállása esetén a büntetvégrehajtási bíró megállapítja a közérdekű munka végrehajthatóságának megszűnését.

(2) Az eljárást a közérdekű munka végrehajtására kijelölt munkahely szerint illetékes büntetvégrehajtási bíró folytatja le.

(3) A bűnügyi költséget az állam viseli.”

7. §

A Bv. tvr. 11)A §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„A közérdekű munka átváltoztatása szabadságvesztésre

11) A. § (1) A közérdekű munkának szabadságvesztésre való átváltoztatása iránt az ügyész a hivatásos pártfogó jelentése alapján tesz indítványt a büntetvégrehajtási bírónak.

(2) A büntetvégrehajtási bíró illetékességére a 11. § (2) bekezdése az irányadó.

(3) Ha a büntetvégrehajtási bíró az indítványnak helyt ad, a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés tartamát a még le nem töltött munkanapok alapulvételével állapítja meg. Ha az átváltoztatásra nincs ok, a büntetvégrehajtási bíró más munkahelyet jelölhet ki.

(4) Az átváltoztatásról rendelkező végzés elleni fellebbezésnek halasztó hatálya van.

(5) Az ügyész indítványának elutasítása esetén a bűnügyi költséget az állam viseli.

(6) A büntetvégrehajtási bíró a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés megkezdésére fontos okból halasztást engedélyezhet. E végzés ellen nincs helye fellebbezésnek.”

8. §

A Bv. tvr. 13. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„13. § (1) A pártfogó felügyeletnek a feltételes szabadságra bocsátáskor történő elrendelése (Btk. 48. § (3) bek.) iránt a büntetvégrehajtási intézet a feltételes szabadságra bocsátás esedékessége előtt tesz előterjesztést a büntetvégrehajtási bírónak.

(2) A bíróság határozatában előírt magatartási szabályok megváltoztatása iránt a hivatásos pártfogó tesz javaslatot a pártfogó működési helye szerint illetékes büntetvégrehajtási bírónak.”

9. §

A Bv. tvr. 19. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„19. § A szabadságvesztés végrehajtásának feladata az, hogy e törvényben meghatározott joghátrány érvényesítésével és az elítélt nevelésével elősegítse az elítéltnek a szabadulása után a társadalomba beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől.”

10. §

A Bv. tvr. 20. §-ának (1) és (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A szabadságvesztést a büntetésvégrehajtási szervezet hajtja végre.

(2) A büntetésvégrehajtás feladatának teljesítésében az állami szervek, a börtönmissziók és a társadalmi szervezetek közreműködnek.”

11. §

A Bv. tvr. 21. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) Az elítélt emberi méltóságát tiszteletben kell tartani, nem lehet őt kínzásnak alávetni, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíteni, rajta orvosi kísérletet vagy a beleegyezése nélkül tudományos vizsgálatot vagy kísérletet végezni.”

12. §

(1) A Bv. tvr. 22. §-ának (1) bekezdése a következő rendelkezéssel egészül ki:

„A szabadságvesztés félbeszakítását

a) egy évben tíz napig terjedő időtartamra a büntetésvégrehajtási intézet parancsnoka,

b) egy évben tíz naptól három hónapig, öt évet meghaladó szabadságvesztés esetén harminc napig terjedő időtartamra a büntetésvégrehajtás országos parancsnoka,

c) a b) pontban szabályozottnál hosszabb időre az igazságügyminiszter engedélyezheti.”

(2) A Bv. tvr. 22. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) Az elítélt felügyelettel vagy anélkül meglátogathatja a súlyos beteg hozzátartozóját, részt vehet a hozzátartozója temetésén. A büntetésvégrehajtási intézet parancsnoka elrendelheti bilincs használatát, kivételes esetben megtagadhatja a látogatás, illetőleg a temetésen való részvétel engedélyezését.”

13. §

A Bv. tvr. 24. §-ának első mondata helyébe a következő rendelkezés lép:

„A szabadságvesztést a bíróság által meghatározott fokozatban — fegyházban, börtönben vagy fogházban — és a büntetésvégrehajtási szervezet által kijelölt, lehetőleg az elítélt lakóhelyéhez legközelebb eső büntetésvégrehajtási intézetben hajtják végre.”

14. §

A Bv. tvr. 26. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) Ha az elítélt a fegyházban végrehajtandó szabadságvesztésből legalább egy évet kitöltött, kivételesen engedélyezhető, hogy a büntetésvégrehajtási intézetben vagy annak meghatározott részén belül felügyelet nélkül, ellenőrzés mellett járjon, és a büntetésvégrehajtási intézeten kívüli munkában részt vegyen.”

15. §

A Bv. tvr. a következő 28) A §-sal egészül ki:

„28) A § (1) Ha az elítélt a fogházban végrehajtható szabadságvesztésből legalább három hónapot, illetőleg — kivételesen —, ha a börtönben végrehajtható szabadságvesztésből legalább hat hónapot kitöltött, a büntetésvégrehajtási intézet előterjesztésére a büntetésvégrehajtási bíró úgy rendelkezhet, hogy a fogház, illetőleg a börtön végrehajtásának szabályainál enyhébb szabályok alkalmazhatók. Ebben az esetben az elítélt

a) a büntetésvégrehajtási intézetből huszonnégy órát, kivételesen negyvennyolc órát meg nem haladó időre, havonta legfeljebb négy alkalommal eltávozzon, azokon a napokon, amelyeken nem végez munkát,

b) a személyes szükségletére fordítható pénzt készpénzben is megkaphatja, és azt a büntetésvégrehajtási intézeten kívül költheti el,

c) a látogatóját a büntetésvégrehajtási intézeten kívül is fogadhatja,

d) ha a büntetésvégrehajtási intézeten kívül dolgozik, a felügyelete mellőzhető.

(2) Az elítélt köteles bejelenteni, hogy az eltávozás ideje alatt hol tartózkodik.

(3) Az elítélt nem távozhat el a büntetésvégrehajtási intézetből, ha ellene újabb büntető eljárás van folyamatban.

(4) Ha az elítélt az eltávozással, illetőleg a büntetésvégrehajtási intézeten kívüli munkavégzéssel kapcsolatos magatartási szabályokat ismételten vagy súlyosan megszegi, így különösen, ha az eltávozástól nem az előírt időn belül tér vissza, vagy más súlyos fegyelemsértést követ el, a büntetésvégrehajtási intézet parancsnoka felfüggeszti az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását, és előterjesztést tesz a büntetésvégrehajtási bírónak az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának megszüntetése iránt.”

16. §

A Bv. tvr. 29. §-a (2) bekezdésének első fordulata helyébe a következő rendelkezés lép:

(Az átmeneti csoportban az elítéltek irányadó büntetésvégrehajtási szabályok enyhíthetők, így különösen)

„— a büntetésvégrehajtási intézetből az eltávozása engedélyezhető huszonnégy órát meg nem haladó időre, továbbá jutalomként ezt meghaladó, a 41. § (3) bekezdésében meghatározott időre, és részt vehet a büntetésvégrehajtási intézeten kívüli munkában.”

17. §

A Bv. tvr. 30. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„30. § (1) A szabadságvesztés végrehajtása során a nőket a férfiaktól, a fiatalokékat a felnőttkorúaktól el kell különíteni.

(2) Az elítélteket egyedül, ha azonban ennek feltételei hiányoznak, közösen kell elhelyezni.

(3) A büntetésvégrehajtási intézet házirendjét a büntetésvégrehajtási intézet parancsnoka határozza meg.”

MELLÉKLET

18. §

A Bv. tvr. 32. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„32. § A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt elveszti a személyi szabadságát, az állampolgári kötelességei és jogai annyiban szünetelnek, illetve korlátozottak, amennyiben erről az ítélet vagy törvény rendelkezik.”

19. §

A Bv. tvr. 33. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„33. § (1) Az elítélt köteles — különösen —

a) a szabadságvesztést a büntetésvégrehajtási szervek által meghatározott helyen tölteni,

b) eltérni a más nemű és más fokozatú elítéltektől való elkülönítését, az életkori, kriminológiai, biztonsági, nevelési és egészségügyi szempontok szerinti csoportba sorolását,

c) a büntetésvégrehajtás rendjét, biztonsági és higiéniai követelményeit megtartani, a kapott utasításokat teljesíteni,

d) a kijelölt munkát a szakismereteinek és a képességeinek megfelelően, fegyelmezetten elvégezni, a munkavédelemmel és a környezetvédelemmel kapcsolatos előírásokat megtartani,

e) a büntetésvégrehajtási intézet tisztántartását és ellátását szolgáló munkában díjazás nélkül, alkalmoszerűen — a külön jogszabályban meghatározott mértékben — részt venni,

f) alávetni magát a szükséges orvosi vizsgálatnak és gyógykezelésnek, a műtétre az egészségügyi jogszabályok az irányadók,

g) a tartására fordított költséghez hozzájárulni, kivéve, ha önhibáján kívüli okból nem dolgozik, és nem részesül nyugellátásban vagy baleseti nyugellátásban.

(2) Az elítélt keresményének és letétben levő pénzének a külön jogszabályban meghatározott részét a szabadulása idejére tartalékolni kell.

(3) Nem terheli az elítéltet

a) a büntetésvégrehajtási intézetbe szállítás,

b) a büntető ügyben való előállítás,

c) a kényszergyógyítás,

d) az elmeállapot megfigyelésének költsége.

(4) A büntetésvégrehajtás rendjét sértő cselekmény, illetőleg bűncselekmény megelőzése és megakadályozása érdekében az elítélt megmozdítható, a személyes használati tárgyai megvizsgálhatók, vele szemben törvényben meghatározott esetben és módon kényszerítő eszközök alkalmazhatók, szükség esetén biztonsági okból elkülöníthető.

(5) Felhatalmazást kap a büntetésvégrehajtás országos parancsnoka annak az összegnek a megállapítására, amellyel az elítélt köteles a tartására fordított költséghez hozzájárulni.”

MELLÉKLET

20. §

A Bv. tv. 34. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Az elítéltet az okozott kár megtérítésére a büntetésvégrehajtási intézet kötelezi, a kártérítési határozat ellen az elítélt a büntetésvégrehajtási intézet parancsnokához fellebbezhet. A másodfokú határozat végrehajtható, a kártérítésre kötelező határozat ellen az elítélt keresettel fordulhat a bírósághoz.”

21. §

A Bv. tv. 35. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A kártérítési igényt a büntetésvégrehajtási intézet elismeri, vagy elutasítja, e határozat ellen az elítélt a büntetésvégrehajtási intézet parancsnokához fellebbezhet. A fellebbezés elutasítása esetén az elítélt keresettel fordulhat a bírósághoz.”

22. §

A Bv. tv. 36. §-ának helyébe a következő rendelkezés lép:

„36. § (1) Az elítélt jogosult

a) a higiéniai feltételeknek megfelelő egészséges elhelyezésre, az egészségi állapotának és a szabadságvesztés végrehajtása alatti tevékenységének megfelelő étellemezésre, egészségügyi ellátásra,

b) a hozzátartozóival, valamint az általa megjelölt és a büntetésvégrehajtási intézet által engedélyezett személyekkel való levelezésre, a levelek gyakorisága és terjedelme nem korlátozott,

c) legalább havonként látogató fogadására, ha a büntetésvégrehajtási intézet biztonsága indokolja, az elítélt rácson keresztül beszélhet a látogatóval,

d) társadalmilag hasznos munka végzésére, a munka mennyiségének és minőségének megfelelő jövedelemre, munkavédelemre,

e) a nők és a fiatalok számára a rájuk vonatkozó sajátos védelemre,

f) a már megállapított nyugellátásának és baleseti nyugellátásának a meghatalmazott személy kezéhez vagy a büntetésvégrehajtási intézethez folyósítására, üzemi baleset esetén baleseti ellátásra és baleseti egészségügyi szolgáltatásra,

g) a büntetésvégrehajtási intézetben és a büntetésvégrehajtástól független szervhez közérdekű bejelentés, panasz, kérelem és jognyilatkozat előterjesztésére,

h) vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztására, annak kinyilvánítására és gyakorlására,

i) a személyi tulajdonához fűződő jogainak védelmére,

j) a szabadulása utáni munkába állása és letelepedése érdekében a munkáltató, valamint karitatív szervezetek megbízottjával és pártfogóval való érintkezésre,

k) naponként legalább egy órai szabad levegőn tartózkodásra,

l) pihenésre, szabad időre, a rendszeresen végzett munka után fizetett szabadságra,

m) önképzésre, sajtótermékek megrendelésére, a büntetésvégrehajtási intézet művelődési és sportolási lehetőségeinek igénybevételére,

MELLÉKLET

n) általános iskolai, indokolt esetben középfokú, valamint felsőfokú tanulmányok folytatására, a vizsgákra való felkészüléshez a jogszabályban meghatározott tanulmányi és vizsgaszabadságra,

o) ha külföldi állampolgár, államának diplomáciai, illetve konzuli képviselőéhez fordulni, annak képviselőjével érintkezni.

(2) Az elítélt jogképessége nem korlátozott. A bírósági tárgyaláson való megjelenését lehetővé kell tenni, a költségek viselése szempontjából a helyzete azonos a többi állampolgáréval.

(3) Az elítélt legalább havonként kaphat és küldhet csomagot.

(4) A terhes és a kisgyermekes elítélt nőnek az egészségét védő és a gyermek fejlődését szolgáló e törvényen kívüli jogai nem korlátozhatók. Ha a szülésre a szabadságvesztés végrehajtása alatt kerül sor, az újszülöttet hat hónapos koráig az anyjával együtt kell elhelyezni, kivételesen engedélyezhető, hogy a csecsemő egy éves koráig anyjával együtt a büntetésvégrehajtási intézetben maradjon.

(5) Az elítélt állampolgári jogai a következőképpen módosulnak:

a) a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való joga nem veszélyeztetheti a büntetésvégrehajtási intézet rendjét és biztonságát,

b) a munkához való joga átmenetileg, a munkába állítását akadályozó ok fennállásáig szünetel,

c) a véleményét olyan formában nyilváníthatja, amely nem zavarja a büntetésvégrehajtási intézet rendjét és biztonságát, ha a közzétételre szánt vélemény sérti a büntetésvégrehajtás rendjét és biztonságát, az ezt tartalmazó iratot le kell foglalni,

d) a levelezése a büntetésvégrehajtási intézet biztonsága szempontjából ellenőrizhető,

e) távbeszélő használatára a büntetésvégrehajtási intézet lehetőségei szerint jogosult, ez ellenőrizhető,

f) az egyesüléshez, a tanuláshoz való joga, valamint honvédelmi kötelezettségének teljesítése a szabadságvesztés végrehajtásának következtében korlátozott.

(6) A szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetel az elítélt joga

a) a szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely megválasztásához,

b) a gyülekezéshez,

c) a sztrájkhoz, valamint

d) a választójoga és

e) a szülői felügyeleti joga.”

23. §

A Bv. tvr. 38. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„38. § (1) A szabadságvesztés végrehajtásának feladata, hogy fenntartsa az elítélt önbecsülését, fejlessze a felelősségérzetét, és ezzel elősegítse, hogy felkészüljön a szabadulása utáni, a társadalom elvárásának megfelelő önálló életre.

(2) Az (1) bekezdésben megjelölt feladat végrehajtása érdekében fel kell használni a szükséges gyógyító, oktató, erkölcsi és szellemi erőforrásokat, biztosítani kell a rendszeres munkavégzés felteteleit.”

24. §

(1) A Bv. tvr. 41. §-ának (2) bekezdése a következő j) ponttal egészül ki:

(A jutalmak)

„j) kimaradás.”

(2) A Bv. tvr. 41. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) A rövid tartamú eltávozás tartama évente fegyházban legfeljebb öt nap, börtönben legfeljebb tíz nap, fegyházban és az átmeneti csoportban legfeljebb tizenöt nap, amely a szabadságvesztésbe beszámít. Ha az elítélt fizetett szabadsággal rendelkezik, az eltávozást a fizetett szabadságba be kell számítani.”

25. §

A Bv. tvr. a következő 41) A §-sal egészül ki:

„41) A § (1) Kimaradás annak az elítéltnak engedélyezhető, aki a szabadságvesztésből fegyházban legalább a büntetés tartamának felét kitöltötte, börtönben legalább hat hónapot, fegyházban legalább három hónapot kitöltött, illetőleg akit átmeneti csoportba helyeztek.

(2) A kimaradás tartama huszonnégy órát nem haladhat meg. A kimaradás idejére — az elítélt letétben lévő pénze terhére — a büntetésvégrehajtási intézet parancsnoka költőpénz kiadását engedélyezheti.

(3) Kimaradás elsősorban az elítélt családi kapcsolatainak fenntartása, a szabadulása után a munkahelyről és a lakásról való gondoskodás elősegítése érdekében engedélyezhető.

(4) Nem engedélyezhető kimaradás, ha az elítélt

a) ellen újabb büntető eljárás van folyamatban,

b) a kimaradással kapcsolatos magatartási szabályokat ismételten vagy súlyosan megszegte.

(5) A kimaradás az elítéltek csoportja részére is engedélyezhető. A büntetésvégrehajtási intézet parancsnoka dönti el, hogy a csoportos kimaradás kíséreléssel történik-e.”

26. §

A Bv. tvr. 42. §-ának (5) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép, és e § a következő (6)—(9) bekezdéssel egészül ki:

„(5) Magánelzárás terhes és kisgyermekes nővel szemben nem alkalmazható.

(6) A magánelzárás végrehajtása alatt az elítélt

a) nem írhat és nem kaphat levelet,

b) nem küldhet és nem kaphat csomagot,

c) nem fogadhat látogatót, kivéve a lelkészt, valamint a szabadulás előkészítése érdekében a leendő munkáltatóját, a hivatásos pártfogót és a karitatív szervezet megbízottját,

d) a személyes szükségleteire nem vásárolhat,

e) nem vehet részt iskolai oktatásban, nem veheti igénybe a büntetésvégrehajtási intézet művelődési és sportolási lehetőségeit, sajtóterméket nem olvashat.

MELLÉKLET

(7) Az elítélt a magánelzárás végrehajtása alatt is érintkezhet a védővel, a büntetésvégrehajtási intézet parancsnokának engedélyével, felügyelettel meglátogathatja a súlyos beteg hozzátartozóját, részt vehet a hozzátartozója temetésén.

(8) A magánelzárás végrehajtása folytán elmaradt látogatás, csomagküldemény és az elítélt személyes szükségleteire szolgáló vásárlás a magánelzárás végrehajtása után engedélyezhető.

(9) Ha az orvos az elítélt egészségi állapota miatt a magánelzárás végrehajtásának folytatását nem javasolja, a magánelzárás végrehajtását félbe kell szakítani."

27. §

A Bv. tvr. 43. §-a a következő (4) bekezdéssel egészül ki, és a jelenlegi (4) bekezdés számozása (5) bekezdésre módosul:

„(4) A büntetésvégrehajtási intézet magánelzárást kiszabó határozata ellen az elítélt a büntetésvégrehajtási bíróhoz fellebbezéssel élhet. A fellebbezést a határozat közlésekor nyomban be kell jelenteni, a fellebbezésnek a magánelzárás végrehajtására halasztó hatálya van.”

28. §

A Bv. tvr. 44. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) Az elítéltek munkáltatása a szabadságvesztés végrehajtásának fontos része. Célja az, hogy elősegítse az elítélt testi és szellemi erejének fenntartását, lehetőséget adjon a szakmai gyakorlottság megszerzésére és fejlesztésére, és ezáltal megkönnyítse, hogy a szabadulása után a társadalomba beilleszkedjék.”

29. §

A Bv. tvr. 45. §-ának (5) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: és e § a következő (6) bekezdéssel egészül ki:

„(5) Ha a büntetésvégrehajtási intézet az elítéltet átmenetileg nem tudja munkával foglalkoztatni, és az elítéltnak nincs letétben levő pénze, a büntetésvégrehajtási intézet gondoskodik az elítélt legfontosabb személyi szükségleteire fordítható összegről.

(6) Az elítéltet egy évi munkavégzés után húsz munkanap fizetett szabadság illeti meg.”

30. §

A Bv. tvr. 51. §-a a következő (2) bekezdéssel egészül ki, és az 51. § jelenlegi rendelkezése (1) bekezdésre módosul:

„(2) A rövid tartamú eltávozás tartama mind a fiatalkorúak börtönében, mind a fiatalkorúak fogházában évente legfeljebb tizenöt nap.”

31. §

(1) A Bv. tvr. V. fejezetének címe helyébe a következő cím lép:

„A közérdekű munka végrehajtása”

(2) A Bv. tvr. 60—67. §-a helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„60. § (1) A közérdekű munka végrehajtásának helyéül az elítélt állandó lakóhelye — elítélt kérelme alapján az ideiglenes lakóhelye — szerint illetékes megyei (fővárosi) bíróságon működő büntetésvégrehajtási bíró az ott működő hivatásos pártfogó javaslatára intézményt vagy gazdálkodó szervezetet jelöl ki. A munkahely kijelölésénél figyelembe kell venni az elítélt egészségi állapotát, szakképzettségét, a munkára való alkalmasságát és az elkövetett bűncselekmény jellegét.

(2) A büntetésvégrehajtási bíró a 10. § (1) bekezdésében meghatározott feltétel fennállása esetén a hivatásos pártfogó javaslatára, illetőleg a kijelölt munkahely vagy az elítélt kérelmére új munkahelyet jelölhet ki.

(3) A megyékben és a fővárosban működő munkaügyi központok rendszeresen tájékoztatják a megyei (fővárosi) bíróságot azokról a munkahelyekről, amelyek közérdekű munka végzésére elítéltek kijelölését igénylik.

61. § (1) A kijelölt munkahelyen a közérdekű munka tartamára nem létesül munkaviszony.

(2) A közérdekű munka végrehajtása során a napi munkaidő legalább négy óra, legfeljebb nyolc óra.

(3) Az elítélt a közérdekű munkát az évi rendes szabadságának ideje alatt, folyamatosan is végezheti.

62. § (1) A kijelölt munkahely köteles

a) az elítéltet közérdekű munkával foglalkoztatni,

b) az elítélt utazási költségét megtéríteni, ha a közérdekű munkát nem a lakóhelyén végzi,

c) a bíróság által megküldött nyilvántartólapot vezetni, és az elítélttel kapcsolatban kért felvilágosítást a bíróságnak megadni.

(2) A munkahely haladéktalanul értesíti a bíróságot, ha az elítélt

a) a büntetést megkezdte,

b) a munkakötelezettségének nem tesz eleget,

c) büntetésének végrehajtására más munkahely kijelölése indokolt,

d) a büntetést kitöltötte.

63. § (1) A közérdekű munka végrehajtását a 60. § (1) bekezdésében meghatározott bíróság a hivatásos pártfogó útján ellenőrzi.

(2) A hivatásos pártfogó ellenőrzi, hogy

a) az elítélt a munkakötelezettségének eleget tesz-e,

b) a munkahely eleget tesz-e a büntetés végrehajtásával összefüggő kötelezettségeinek.

64. § (1) Ha a munkahely arról értesíti a bíróságot, hogy az elítélt a munkakötelezettségének nem tesz eleget, az értesítést a hivatásos pártfogó által készített jelentéssel megküldi a megyei (fővárosi) főügyésznek.

(2) Az ügyész szükség esetén meghallgatja a hivatásos pártfogót, környezettanulmányt szerez be, és ha a közérdekű munkának szabadságvesztésre való átváltoztatását

MELLÉKLET

a) indokoltnak tartja, az átváltoztatás iránt indítványt tesz a büntetésvégrehajtási bírónak,

b) nem tartja indokoltnak, szükség esetén más munkahely kijelölésére tesz indítványt.

(3) A büntetésvégrehajtási bíró a közérdekű munka végrehajtása érdekében az ismeretlen helyen tartózkodó elítélt tartózkodási helyének felderítését rendelheti el, laccímfigyelést bocsáthat ki, vagy az elítélt körözése iránt intézkedhet.

65. § (1) A büntetést kiszabó bíróság a közérdekű munka végrehajtásának megkezdésére az elítélt kérelmére — indokolt esetben — egy alkalommal, legfeljebb három hónapi halasztást engedélyezhet. Kivételesen indokolt esetben három hónapot meghaladó vagy ismételt halasztás is engedélyezhető.

(2) A büntetésvégrehajtási bíró a közérdekű munka végrehajtását indokolt esetben hivatalból vagy az elítélt kérelmére félbeszakíthatja, a döntése előtt meghallgathatja a hivatásos pártfogót, és környezettanulmányt szerezhet be. A félbeszakítás tartama a közérdekű munka tartamába nem számít be, évente harminc napot nem haladhat meg. A büntetésvégrehajtási bírónak a közérdekű munka végrehajtásának félbeszakításával kapcsolatos végzése ellen nincs helye fellebbezésnek.

66. § (1) Ha az elítélt sorkatonai szolgálatra vonul be, gyermekgondozási díjban, illetőleg gyermekgondozási segélyben részesül, a büntetést kiszabó bíróság a közérdekű munka végrehajtásának megkezdésére egy évi halasztást engedélyez, illetőleg a büntetésvégrehajtási bíró a közérdekű munka végrehajtását egy évre félbeszakíthatja.

(2) A büntetés végrehajtását haladéktalanul meg kell kezdeni, illetőleg folytatni kell, ha az elítélt egy év — a két vagy többgyermekes családapá hat hónap — eltelte előtt a sorkatonai szolgálatból leszerel, illetve a gyermekgondozási díj, illetőleg a gyermekgondozási segély folyósítását egy év eltelte előtt megszüntetik.

(3) A közérdekű munka, illetőleg a hátralevő része nem hajtható végre, ha az ítélet jogerőre emelkedése után az elítélt

a) legalább egy évi — a két- vagy többgyermekes családapá hat hónapi — sorkatonai szolgálatot teljesített,

b) legalább egy évig gyermekgondozási díjban, illetőleg gyermekgondozási segélyben részesült,

c) egészségi állapotában olyan tartós változás következett be, amely a közérdekű munka végrehajtását nem teszi lehetővé.

67. § (1) A közérdekű munka végrehajtása során az elítéltnek az általa okozott kárért való felelősségére, illetőleg az elítéltet ért kárért a munkahely felelősségére a Munka Törvénykönyve értelemszerűen irányadó.

(2) Az elítélt anyagi felelőssége mértékét a hasonló munkakörben foglalkoztatott munkavállalók átlagkeresetének figyelembevételével kell megállapítani."

32. §

(1) A Bv. tvr. 94. §-a (2) bekezdésének negyedik fordulata helyébe a következő rendelkezés lép, és e bekezdés a következő rendelkezéssel egészül ki:

(A rendőrség közreműködése során)

„— javasolhatja az előirt magartartási szabályok módosítását.”

„— segíti a hivatásos pártfogó munkáját.”

(2) A Bv. tvr. 94. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) A pártfogó felügyelet végrehajtásában a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek is közreműködnek.”

33. §

A Bv. tvr. 95. §-ának (2) bekezdése a következő d) ponttal egészül ki:

(A hivatásos pártfogó:)

„d) a magatartási szabályok meghatározása és a bíróság döntésének megalapozása érdekében környezettanulmányt készít.”

34. §

A Bv. tvr. 96. §-ának b) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

(A pártfogolt köteles:)

„b) ha munkaképes — a jogszabályban meghatározott kivétellel, a lehetőségekhez képest — munkaviszonyba állni, vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni.”

35. §

A Bv. tvr. 97. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A bíróság elrendelheti, hogy a pártfogolt

- a) meghatározott helységben tartózkodjék,
- b) meghatározott jellegű nyilvános helyeket ne látogasson,
- c) nyilvános helyen ne fogyasszon szeszes italt,
- d) a szabadságvesztésből való szabadulása idejére tartalékolat keresményét, illetőleg letéti pénzét vagy annak egy részét a hivatásos pártfogó kezelje,
- e) meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezék,
- f) meghatározott tanulmányokat folytasson,
- g) a vele egyetértésben meghatározott gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak alávetse magát.”

36. §

A Bv. tvr. 100. §-a a következő rendelkezéssel egészül ki:

„A magatartási szabályok módosítását a hivatásos pártfogó is javasolhatja, illetőleg a pártfogolt is kérheti.”

37. §

A Bv. tvr. 101. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) Ha a bíróság a szabadságvesztés végrehajtását nem rendeli el, a magatartási szabályokat módosíthatja.”

MELLÉKLET

38. §

A Bv. tvr. 103. §-ának helyébe a következő rendelkezés lép:

„103. § (1) A 92—102. § rendelkezéseit a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét illetően a (2)—(6) bekezdésben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

(2) A fiatalkorúak pártfogó felügyeletét a gyámhatóság látja el, a mellette működő hivatásos pártfogó közreműködésével.

(3) A gyámhatóság látja el a pártfogó felügyeletet akkor is, ha a pártfogolt annak tartama alatt tölti be a tizennyolcadik életévét.

(4) A pártfogolt jelentkezni köteles

a) próbára bocsátás, illetőleg felfüggesztett szabadságvesztés esetén a gyámhatóság felhívására a gyámhatóságnál, illetve a hivatásos pártfogónál,

b) a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátása, illetőleg a szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátása után negyvennyolc órán belül az állandó lakóhelye, illetőleg a tartózkodási helye szerint illetékes gyámhatóságnál, illetve hivatásos pártfogónál.

(5) A pártfogó felügyelet és az ezzel az intézkedéssel kapcsolatos rendelkezések nem jegyezhetők be a fiatalkorú személyi igazolványába. A fiatalkorú a pártfogó felügyelet tartama alatt köteles a bíróság, illetőleg a gyámhatóság határozatát magánál tartani, és ha a rendőrség igazoltatja, a határozatot a személyi igazolvánnyal bemutatni.

(6) A rendőrség a pártfogó felügyelet végrehajtásában való közreműködése során javasolhatja az előírt magatartási szabályok megváltoztatását, erről a gyámhatóságot értesíti.

(7) A fiatalkorú pártfogó felügyeletének részletes szabályait a népjóléti miniszter az igazságügyminiszterrel és az érdekelt miniszterekkel (országos hatáskörű szerv vezetőjével) egyetértésben állapítja meg.”

39. §

A Bv. tvr. 105. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) A fiatalkorú neveléséhez és a társadalomba való beilleszkedésének elősegítéséhez igénybe kell venni a gyámhatóságnak, a hivatásos pártfogónak, az erre szakosodott szociális, karitatív és öntevékeny szervezetnek, valamint a fiatalkorú szülőjének, gyámjának vagy más hozzátartozójának a közreműködését.”

40. §

A Bv. tvr. 107. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Különös gondot kell fordítani a gyógypedagógiai nevelésre szoruló és a személyiségzavarban szenvedő fiatalkorúak gyógyítására, sajátos nevelésére és oktatására.”

MELLÉKLET

41. §

A Bv. tvr. 108. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép, és e § a következő (3)—(4) bekezdéssel egészül ki:

„(2) A javítóintézeti nevelés megkezdéséről az intézet igazgatója haladéktalanul értesíti a fiatakorú törvényes képviselőjét.

(3) A javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt a törvényes képviselő gondozási és nevelési joga szünetel, ez a jog az intézet igazgatóját illeti meg.

(4) A fiatakorú a külvilággal való kapcsolata érdekében kimenőre, eltávozásra és szabadságra mehet. Ennek részletes szabályait az intézeti rendtartás állapítja meg.”

42. §

A Bv. tvr. 109. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„109. § (1) A fiatakorú jogosult:

- a) az életkori szükségleteihez igazodó ellátásra, gondozásra és felügyeletre,
- b) egészségügyi és mentálhigiénés ellátásra,
- c) az intézetbe való befogadásakor a jogainak és a kötelességeinek megismerésére,
- d) a hozzátartozóival, valamint az általa megjelölt és az intézet által engedélyezett személyekkel való levelezésre, a levelek gyakorisága és terjedelme nem korlátozott,
- e) az intézet rendje szerint látogató fogadására,
- f) csomagküldeményre, a csomag tartalma ellenőrizhető,
- g) vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztására, annak kinyilvánítására és gyakorlására,
- h) iskolarendszerű vagy iskolarendszeren kívüli oktatásra és képzésre,
- i) munkájának a mennyiségnek és a minőségnek megfelelő díjazására,
- j) az érdeklődésének megfelelő szabadidő foglalkozásokon való részvételre, az intézet művelődési és sportolási lehetőségeinek igénybevételére,
- k) véleményének szabad nyilvánítására, a személyét érintő kérdésekben meghallgatásra és tájékoztatásra,
- l) az intézetben és az intézettől független szervhez közérdekű bejelentés, panasz és kérelem előterjesztésére.

(2) A fiatakorú köteles — különösen —

- a) az intézetben az igazgató által kijelölt csoportban nevelkedni,
- b) az intézet elhagyásához engedélyt kérni,
- c) az általános iskolai tanulmányait a tanköteles koron túl is folytatni,
- d) az eredményes nevelése érdekében az intézet dolgozóival együttműködni,
- e) az intézet rendjét megtartani.

(3) A fiatakorúnak a (2) bekezdésben felsoroltakon kívüli kötelességeit, a jutalmazás és a fegyelmi felelősségrevonás szabályait a fiatakorú életkorához, egészségi állapotához és szocializációs szintjéhez igazodva az intézeti rendtartás állapítja meg.”

43. §

A Bv. tvr. 114. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

MELLÉKLET

„114. § (1) A szabadságvesztésből szabadult elítélt segítséget és támogatást kérhet, különösen a munkába állásához, a letelepedéséhez, szállás biztosításához, a megkezdett tanulmányai folytatásához, gyógykezeléséhez és gyógyító eljárásához.

(2) Az utógondozást a hivatásos pártfogó végzi, a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek közreműködésével.”

44. §

A Bv. tvr. a következő 114) A §-sal egészül ki:

„114) A § (1) A büntetésvégrehajtási intézet megállapítja, hogy az elítélt a szabadulása után hol kíván letelepedni és rendszeresen munkát végezni, elősegíti, hogy az elítélt rendezze a szabadulása utáni letelepedésével és munkába állásával kapcsolatos ügyeit. A feladatok teljesítése érdekében a büntetésvégrehajtási intézet az elítéltet meghallgatja, szükség esetén megkeresi azt a hivatásos pártfogót, akinek az illetékességi területén az elítélt letelepedni kíván, hogy nyújtson segítséget a letelepedéséhez és a munkába állásához, illetőleg a megkezdett tanulmányok folytatásához.

(2) A hivatásos pártfogó vagy az általa megbízott társadalmi pártfogó

a) a büntetésvégrehajtási intézetben felkeresheti az elítéltet, és tanácsot adhat a társadalomba való beilleszkedéséhez,

b) a büntetésvégrehajtási intézetnek az (1) bekezdésben szabályozott megkeresésére, illetőleg az elítélttel történt megbeszélés alapján segítséget nyújthat az elítélt letelepedéséhez és munkába állásához,

c) szükség esetén segíti az elítélt családi kapcsolatainak helyreállítását.

(3) A hivatásos pártfogó az intézkedésének eredményéről még az elítélt szabadulása előtt tájékoztatja a büntetésvégrehajtási intézetet, a tájékoztatást a büntetésvégrehajtási intézet közli az elítélttel.”

45. §

A Bv. tvr. 115. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„115. § (1) A szabadságvesztésből szabadult személy alkalmazása nem tagadható meg amiatt, hogy a munkára jelentkező szabadságvesztésre volt ítélve, kivéve ha a büntetlen előélet a munkakör betöltésének előfeltétele.

(2) Ha a szabadult személynek nincs megfelelő munkahelye és szállása, elő kell segíteni az olyan munkáltatónál való elhelyezkedését, amely szállást is nyújt, és a büntetésvégrehajtási szervekkel, valamint a hivatásos pártfogóval együttműködve szervezeten támogatja a szabadságvesztésből szabadult személyek beilleszkedését a társadalomba.

(3) A szabadult személyt a helyi önkormányzat külön jogszabály szerinti szociális segélyben vagy kölcsönben részesítheti.

(4) A szabadságvesztésből szabadult személyek szállásával és munkába állásával kapcsolatban a büntetésvégrehajtási szervek és a hivatásos pártfogók rendszeresen kapcsolatban állnak az ezek megoldására szakosodott szociális, karitatív és öntevékeny szervezetekkel.”

46. §

A Bv. tvr. 116. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Az előzetes letartóztatás a nyomozás befejezéséig rendőrségi, az eljárás befejezéséig az erre kijelölt katonai fogdában is végrehajtható.”

47. §

(1) A Bv. tvr. 118. §-a (1) bekezdésének d) és g) pontja helyébe a következő rendelkezés lép, és e bekezdés a következő j) és k) ponttal egészül ki:

(Az előzetesen letartóztatott)

„d) hozzátartozóival és — az ügyész, a vádirat benyújtása után a bíróság jóváhagyásával — más személyekkel levelezhet, legalább havonta egyszer fogadhat látogatót, és kaphat csomagot.”

„g) kérelmére részt vehet a termelő munkában, amelyért díjazás illeti meg.”

„j) jogosult a vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad kiválasztására, annak kinyilvánítására és gyakorlására.”

„k) pihenésre, a rendszeresen végzett munka után fizetett szabadságra jogosult.”

(2) A Bv. tvr. 118. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Az előzetesen letartóztatott levelezési és látogató fogadási joga — a védőjével való érintkezés kivételével —, valamint a csomagküldeményhez való joga a büntető eljárás eredményessége érdekében korlátozható.”

(3) A Bv. tvr. 118. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) Az előzetesen letartóztatott — az ügyész, a vádirat benyújtása után a bíróság engedélyével — felügyelettel meglátogathatja a súlyos beteg hozzátartozóját, és részt vehet a hozzátartozója temetésén.”

48. §

(1) A Bv. tvr. 121. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Az előzetesen letartóztatott fiatalkorú magánelzárása tíz napig terjedhet.”

(2) A Bv. tvr. 121. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki, és a jelenlegi (3) bekezdés megjelölése (4) bekezdésre változik:

„(3) A magánelzárás kiszabása ellen az előzetesen letartóztatott a büntetésvégrehajtási bíróhoz fellebbezhet.”

49. §

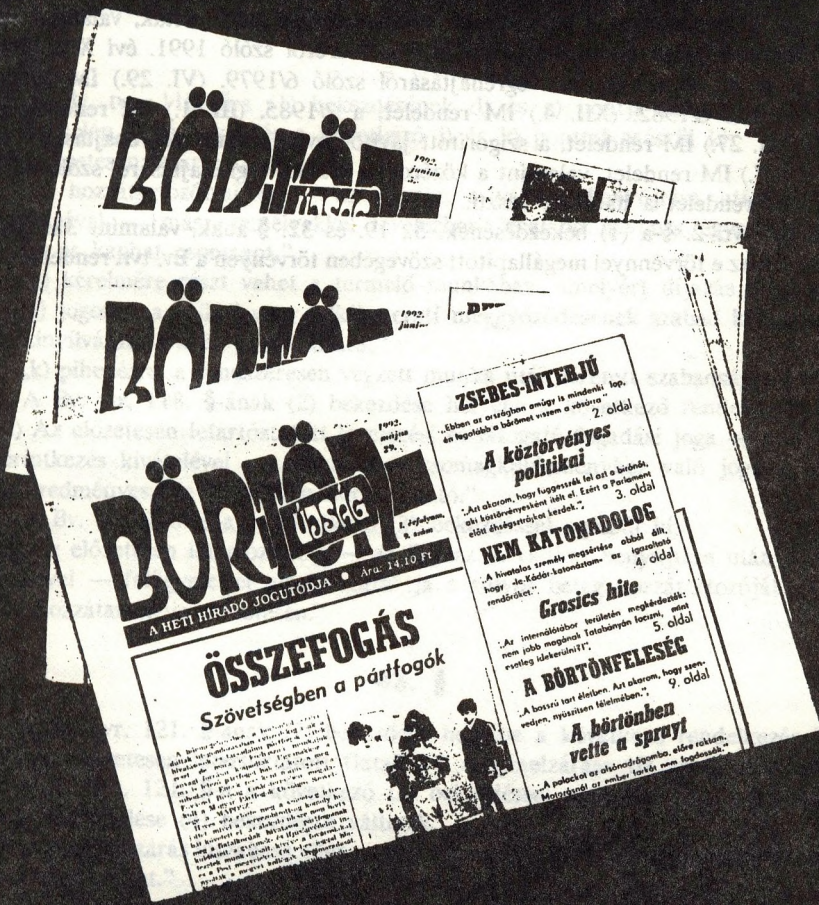
(1) Ez a törvény 1993. január 1-jén lép hatályba.

(2) A Bv. tvr. 6. §-ának (2) bekezdése, 9. §-ának (3) bekezdése, 9) A és 9) B §-a, 29. §-a (1) bekezdésének b) pontja, 35. §-ának (3) bekezdése, 39. §-ának (1) bekezdése, 42. §-a (1) bekezdésének b), c) és g) pontja, valamint (3) bekezdése, 46. §-ának (2) bekezdése, 47. §-ának (1) bekezdése, 52. §-ának (1) bekezdése, 59) A—59) H §-a, 67) A §-a, 93. §-a, 98. §-ának (2) bekezdése, 99. §-a, 102. §-a (2) bekezdésének második fordulata, 117. §-a (1) bekezdésének c) pontja, 119. §-ának (5) bekezdése,

MELLÉKLET

121. §-a (1) bekezdésének b) és c) pontja, 127. §-ának (4) bekezdése, a szabálysértésekről szóló 1968. évi I. törvény 97) A §-a, a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvénynek az 1992. évi IX. törvény 2. §-ával megállapított 10. §-a (1) bekezdésének d) pontja, a Bv. tvr-t módosító 1984. évi 21. törvényerejű rendelet 1—3. §-a, az 1987. évi 9. törvényerejű rendelet 3. és 12. §-a, az 1989. évi LVI. törvény 3. és 5. §-a, a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköréről szóló 1991. évi XX. törvény 63. §-a, a javító-nevelő munka végrehajtásáról szóló 6/1979. (VI. 29.) IM rendelet, az ezt módosító 6/1982. (XII. 4.) IM rendelet, a 2/1985. (III. 1.) IM rendelet és a 10/1987. (XII. 27.) IM rendelet, a szigorított javító-nevelő munka végrehajtásáról szóló 3/1985. (III. 7.) IM rendelet, valamint a közérdekű munka végrehajtásáról szóló 9/1987. (XI. 21.) IM rendelet a hatályát veszti.

(3) A Bv. tvr. 2. §-a (1) bekezdésének, 3., 19. és 32. §-ának, valamint 33. §-a (3) bekezdésének az e törvénnyel megállapított szövegében törvényen a Bv. tvr. rendelkezéseit is érteni kell.

MINDEN PÉNTEKEN

Termékbemutató

Május 26—28. között a bv.-vállalatok termékbemutatót tartottak Budapesten. Elsősorban költségvetési intézményeket hívtak meg, hiszen az a cél, hogy az állami megrendelés és annak pénzügyi támogatása ne kerüljön piaci körülmények közé.

A látható eredmények lassacskán mutatkoznak, hiszen többek között a Kalocsai Konfekcióipari Vállalat felvette a kapcsolatot a honvédséggel, kérésükre gyakorlóruhát, trikót, s más fehéreneműt gyárt. A polgári védelem pedig az Ipoly Cipőgyárból kívánja beszerezni a lábbelit.

Vác, Márianosztra, Kalocsa, Balassagyarmat termékei iránt külföldi érdeklődés is mutatkozik. Osztrák, amerikai, litván, orosz, ukrán üzletemberek járják az üzemeket, ismerkednek a termékekkel, keresik üzleti lehetőségeiket.

Nyugaton fizetőképes kereslet van a bv. termékei iránt, Kelet-Európában viszont nem tudnak készpénzben fizetni, holott csaknem minden termékünkre akadna vevő. Talán barter-üzleteket lehet kötni. Az oroszok prémet, fémhulladékot, nagy mennyiségű vodkát szállítanának, ezért mi cipőt, konfekcióárut, fehéreneműt, bútort adnánk.

Mindez reménykeltő: kormánytámogatással és önerőből javítható lesz a börtönbeli foglalkoztatás, ami a bv.-vállalatok megerősödését is lehetővé teszi.

